

Міністерство освіти і науки України
Донбаська державна машинобудівна академія

ГРОМАДСЬКІ ОБ'ЄДНАННЯ І ОРГАНІЗАЦІЇ

Конспект лекцій

для здобувачів вищої освіти спеціальності «Політологія»

усіх форм навчання

Затверджено
на засіданні методичної ради
Протокол № від 2021

Краматорськ
ДДМА
2021

УДК 316.354.4(075.8)

Громадські об'єднання й організації : конспект лекцій для здобувачів вищої освіти спеціальності «Політологія» усіх форм навчання / уклад. О. В. Шимко. – Краматорськ : ДДМА, 2021. – 123 с.

У конспекті лекцій висвітлено основні теми згідно з навчальною програмою дисципліни «Громадські об'єднання і організації» при підготовці бакалаврів спеціальності «Політологія», може бути використаний в якості посібника для самостійної роботи при дистанційній формі навчання, а також викладачами та студентами для підготовки до лекційних та семінарських занять.

Укладач

О. В. Шимко, старший викладач

Відповідальний за випуск

Є. В. Болотіна, доцент

ЗМІСТ

ВСТУП	5
1 ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ ТА ЕТАПИ РОЗВИТКУ ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ ТА ОРГАНІЗАЦІЙ	6
1.1 Історія та походження громадських об'єднань	6
1.2 Типології громадських об'єднань	10
1.3 Роль громадських організацій у суспільстві та політичній системі сучасної демократичної держави	14
1.4 Основні етапи розвитку громадських об'єднань в Україні	18
2 ПРОФЕСІЙНІ СПІЛКИ	20
2.1 Поняття, сутнісні характеристики, види та функції профспілок	20
2.2 Історія виникнення профспілок в Україні і світі	25
3 ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТОДАВЦІВ	29
3.1 Поняття, мета та повноваження організацій роботодавців	29
3.2 Права та зобов'язання організацій роботодавців	33
4 ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВІ ПАЛАТИ	37
4.1 Поняття, суть та цілі торгово-промислових палат	37
4.2 Права та обов'язки торгово-промислових палат	39
5 МОЛОДІЖНІ ТА ДИТЯЧІ ОРГАНІЗАЦІЇ	42
5.1 Суть, ознаки, принципи та види молодіжних і дитячих організацій	42
5.2 Волонтерський рух	44
5.3 Основні напрями державної політики у сфері молодіжної політики	47
5.4 Дитячі та юнацькі організації в Україні	50
6 ЖІНОЧІ ОРГАНІЗАЦІЇ	57
6.1 Державна політика щодо жіночих організацій	57
6.2 Історія жіночого руху	58
6.3 Види жіночих організацій	60
6.4 Фемінізм в Україні	64
7 РЕЛІГІЙНІ ОРГАНІЗАЦІЇ	71
7.1 Поняття про свободу совісті	71
7.2 Поняття та види релігійних організацій	76
7.3 Альтернативна служба в Україні	78
8 ВЕТЕРАНСЬКІ ТА ПАТРІОТИЧНІ ОРГАНІЗАЦІЇ	80
8.1 Ветеранські організації	80
8.2 Козацькі організації	84
9 ОРГАНІЗАЦІЇ СПОЖИВАЧІВ, БЛАГОДІЙНІ ТА КРЕДИТНІ СПІЛКИ	88
9.1 Організації споживачів та кредитні спілки	88
9.2 Благодійні організації	92
10 ТВОРЧІ ТА СПОРТИВНІ ОРГАНІЗАЦІЇ	97
10.1 Діяльність творчих спілок	97

10.2 Спортивні організації	101
11 ДІЯЛЬНІСТЬ ІНОЗЕМНИХ І МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	104
11.1 Поняття міжнародної організації. Міжнародний комітет Червоного Хреста	104
11.2 Національний олімпійський комітет	111
11.3 Інші міжнародні організації	115
ВИСНОВКИ.....	120
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	121

ВСТУП

Конституція України не тільки проголосила права і свободи людини та громадянина в числі основ конституційного ладу, а й визначила орієнтири для створення відповідної світовим стандартам системи їх реалізації. В Основному Законі чітко визначено ті права і свободи, які мають вищий юридичний захист внаслідок прямої дії Конституції України. Одним із фундаментальних прав людини та громадянина є право на об'єднання.

Згідно із статтею 36 Конституції України, громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення та захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей. Таке положення відповідає міжнародним актам у сфері прав людини, зокрема Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, стаття 11 якої гарантує кожному право на свободу мирних зібрань та на свободу об'єднання з іншими.

Діяльність об'єднань громадян має найрізноманітніший характер, її може бути спрямовано на участь у розробленні державної політики, розвиток науки, культури, відродження духовних цінностей, розв'язання конкретних соціальних проблем окремих категорій і груп громадян, здійснення благодійної діяльності, охорону навколишнього природного середовища, обумовлено спільністю професійних та інших інтересів громадян тощо.

Саме через громадські об'єднання, громадсько-політичні рухи, політичні партії до активної державотворчої діяльності залучаються широкі верстви населення, реалізуються й захищаються політичні та економічні інтереси тієї чи іншої частини суспільства (народу, нації, соціальної групи). Вони є формою підтримки зв'язків між громадянським суспільством і державою. Посередництвом партій населення заявляє про свої групові вимоги. Правлячі структури теж використовують партії, щоб звертатися до народу за підтримкою у вирішенні тих чи інших питань. Громадські об'єднання не залежать від держави, вони здатні впливати на державні інститути і водночас захищати суспільство від необґрунтованого втручання держави в громадське життя.

1 ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ Й ЕТАПИ РОЗВИТКУ ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ Й ОРГАНІЗАЦІЙ

1.1 Історія та походження громадських об'єднань

1.2 Типології громадських об'єднань

1.3 Роль громадських організацій у суспільстві та політичній системі сучасної демократичної держави

1.4 Основні етапи розвитку громадських об'єднань в Україні

1.1 Історія та походження громадських об'єднань

Одним із головних конституційних прав громадян у демократичній державі є **право на об'єднання** (свобода спілок та асоціацій), тобто право вільно створювати різні об'єднання, входити до них і виходити з них. Майже у всіх країнах (включаючи країни тоталітарного соціалізму) йдеться про свободу об'єднання в політичні партії, культурні, спортивні та інші громадські організації.

Конституція України (ст. 36) гарантує громадянам нашої держави право на свободу об'єднання у політичні партії, громадські організації для здійснення і захисту своїх прав та свобод, задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів.

Права людини – це не дарунок держави, уряду, політичної партії чи її лідера, а суверенний, не відчужуваний атрибут кожної людини, кожної особистості, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, віросповідання, політичних поглядів і переконань, соціального походження чи майнового становища. Не народ існує для держави чи уряду, а держава й уряд – для народу, не народ – для Конституції, а Конституція – для народу.

Конституційне право на свободу об'єднання є юридичною основою для створення і діяльності громадських організацій, політичних партій та професійних спілок.

Усвідомлення змісту діяльності громадських організацій та політичних партій, їхнього місця та ролі в суспільстві має не лише науково-пізнавальне, а й практичне значення. Без цього неможливо об'єктивно проаналізувати реалії нинішнього життя, виявити суперечності, які виникають у суспільстві.

Свідчення про об'єднання *людей* зі спільними поглядами на природу, суспільство, літературу, мистецтво можна знайти вже у стародавніх суспільствах. У різних народів виникають різноманітні громадські об'єднання, що певною мірою впливають на суспільно-політичний розвиток. До таких можна віднести філософські школи **Стародавньої Греції**, середньовічні лицарські ордени, літературні й художні об'єднання епохи Відродження, різноманітні таємні організації (наприклад, масонські

ложі або товариства декабристів) і політичні клуби Нового часу. Паралельно відбувалося осмислення сутності громадських об'єднань, їх місця та ролі у суспільстві.

Починаючи із **середньовіччя**, мислителі намагалися розрізнити державу і суспільство. Вже у XVIII ст. *Ш. Л. Монтеск'є* розглядав ці два поняття як окремі феномени. На початку XIX ст. *І. Кант* втілює такий підхід у концепції громадянського суспільства, що характеризується правовим статусом і свободою. За вченням *К. Маркса* та його послідовників, політичні відносини у державі є суспільними, оскільки держава походить від суспільства. Отже, її виникнення громадських об'єднань – процес об'єктивний, закономірний, зумовлений потребою людей у колективній творчості, розвитку ініціативи, здібностей. Лише через об'єднання індивід досягає особистої свободи.

Низка західних соціологів висуває на перший план біологічні та психологічні причини об'єднання людей у різноманітні спілки, асоціації, групи. Вчені підкреслюють роль у цьому процесі інстинкту самозбереження: індивід у громадському об'єднанні шукає захисту від страху буття. Не менш популярні й інші аргументи: інстинктивна потреба у спілкуванні, прагнення до самоствердження (особливо характерне для лідерів). Американський соціолог П. Плау висунув припущення про взаємозв'язок між виникненням громадських об'єднань і раціональним прагненням людини до певних вигід, досягнення яких можливе за умови соціальної взаємодії та суперництва.

Незважаючи на розбіжності у тлумаченні причин виникнення громадських об'єднань, сенс існування останніх визначається як спільна життєдіяльність людей, що передбачає їх взаємну залежність і потребу одне в одному, забезпечує збереження і розвиток соціального організму. Це життя людей безпосередньо у колективі, соціальній групі, де усі діють спільно, спілкуються, обмінюються послугами, користуються спільними речами і цінностями.

Наприклад, *грецький філософ Арістотель* писав про боротьбу в VI ст. до н. е. в Аттиці між партіями педієїв (великих землевласників, мешканців рівнини), параліїв (торгово-ремісничого населення побережжя) і діакріїв (селян, жителів гористої місцевості).

У *Давньому Римі* точилася боротьба між партіями оптиматів (представників патриціанської знаті) і популярів (представників переважно сільських плебеїв).

У *середні віки* політичні угруповання – «партії» – виступали тимчасовими об'єднаннями. Їх виникнення було наслідком боротьби між різними верствами суспільства. Так, боротьба між Священною Римською імперією і папством у XII–XV ст. вилилася у боротьбу між партіями *гвельфів* (представників інтересів торгово-ремісничих верств, прихильників світської влади Папи Римського) і *гіббелінів* (захисників інтересів феодалів, які виступали за підтримку сильної імператорської влади).

Прототипи сучасних політичних партій виникли у період ранніх буржуазних революцій. Проте повністю вони сформувалися у часи Великої французької революції – **конституціоналісти, жирондисти, якобінці**. У США після проголошення незалежності наприкінці XVIII – на початку XIX ст. виникли партії федералістів і антифедералістів.

У 1996 р. на планеті налічувалося 186 самостійних держав, у 19 з яких заборонялося створення будь-яких партій, а у 29 державах діяла лише одна – правляча (урядова) партія. У 143 країнах існувало кілька політичних партій (майже у половині з цих держав утворено коаліційні уряди з представників різних партій).

Поняття «громадські організації», звичне для української наукової літератури і практики, практично відсутнє або лише іноді вживається в іноземній правовій літературі та нормативних актах. За кордоном найчастіше застосовуються терміни «спілки», «асоціації», «об'єднання» і т. ін. По суті йдеться про одне й те саме: те, що у нас називається громадськими організаціями, у США та Великій Британії – спілками, асоціаціями, об'єднаннями громадян.

У вітчизняній літературі поняття «**громадські організації**» розуміють як добровільні формування громадян, створені у результаті їх вільного волевиявлення з метою вираження колективних інтересів і вирішення громадських питань та проблем.

Визначення понять «спілки», «асоціації» західними ученими зводяться до того, що їх називають неурядовими організаціями (non-government organization, або NGO). Головними ознаками таких організацій є недержавність і неприбутковість. Ці дві властивості беруться як критерій для розмежування з іншими можливими об'єднаннями громадян. Якщо державне – отже, урядове або пов'язане з певною державною установою. Якщо прибуткове – то це сфера бізнесу.

Таким чином, прийнято вважати, що є *три основні типи громадських об'єднань*: державні (органи влади, управління тощо), прибуткові (фірми, підприємства) та усі інші недержавні й неприбуткові організації громадян.

Окрім двох головних ознак суспільних організацій (недержавність і неприбутковість), є ще третя – добровільність об'єднання членів.

Ці організації можна було б назвати неполітичними організаціями громадян. Однак варто зауважити, що такі організації беруть активну участь у політичному житті. Їх головна відмінність від політичних організацій у тому, що *основні завдання* та орієнтири, які вони ставлять перед собою, зосереджені на інших проблемах. Це організації, які намагаються досягти економічних, просвітницьких, культурних та інших цілей, використовуючи для цього політичні засоби і методи.

У більшості країн світу громадські об'єднання для здійснення своїх цілей і завдань, передбачених статутами, **користуються правами:**

- ❖ брати участь у формуванні державної влади й управління;
- ❖ реалізовувати законодавчу ініціативу;

❖ брати участь у виробленні рішень органів державної влади і управління;

❖ представляти й захищати інтереси своїх членів (учасників) у державних і громадських органах.

Держава створює рівні можливості для діяльності усіх громадських об'єднань. Не підлягають легалізації об'єднання, метою яких є зміна конституційного ладу шляхом насильства, підрив безпеки держави діяльністю на користь іноземних держав, пропаганда війни, насильства чи жорстокості, фашизму та неофашизму, розпалювання національної та релігійної ворожнечі, створення незаконних воєнізованих формувань.

На основі законодавче визначених прав і обмежень громадські об'єднання виконують *низку функцій*. Щоправда, однозначного погляду щодо них ще не вироблено, проте найчастіше називають опозиційну, захисну, виховну, кадрову функції.

Опозиційна функція, її роль полягає в запобіганні надмірній централізації й посиленні влади держави, сприянні прогресивному розвитку громадянського суспільства. Для досягнення мети громадські об'єднання вдаються до різних засобів: підтримки чи незгоди з державними рішеннями, висування альтернативних програм, апеляції до громадської думки, контролю тощо, завдяки чому керування «зверху» доповнюється самоврядуванням громадськості «знизу».

Захисна функція. Вона спрямована на задоволення та захист інтересів, потреб членів організації через вимоги, заяви до державних органів, уряду, а також законодавчу ініціативу, контроль за виконанням своїх рішень і угод з державними установами, органами, переговори з ними тощо. Чільне місце належить безпосередній допомозі членам формування (матеріальна, моральна тощо), піклуванню про умови праці, побут, дозвілля громадян. Радикальними методами тиску на адміністративні органи і захисту інтересів людей є страйки, голодування, акти громадянської непокорі, маніфестації, мітинги, ультиматуми, пікетування тощо.

Виховна функція. Націлена на формування в громадян моральної, політичної, управлінської, правової культури, національної самосвідомості, відповідальності за справу і свою поведінку, свідому трудову дисципліну; виховання ініціативності, творчого підходу, професіоналізму, підприємництва. Серед виховних методів особливу роль відведено переконанням, просвітництву, залученню до підприємницької, громадської та управлінської діяльності, гласності, матеріальному і моральному заохоченню тощо.

Кадрова функція. Полягає в підготовці кваліфікованих кадрів для державних та громадських органів, установ, організацій. Звичайно, при цьому не обійтися без цілеспрямованої кадрової політики, системи відповідних навчальних закладів, семінарів, курсів тощо. У забезпеченні дієвості цієї політики громадськість відіграє особливо важливу роль.

Непартійні громадські об'єднання виконують й інші важливі функції, зокрема в межах публік рілейшнз (зв'язків з громадськістю): інтегративну (єднання, консолідація мас), комунікативну (інформаційне забезпечення, розширення спілкування, підвищення ролі громадської думки, підтримка нею певних починань, організацій).

На сучасному етапі в демократичних суспільствах громадські об'єднання перебирають на себе все більше функцій державних установ, борються з бюрократизацією суспільного життя, здійснюють громадський контроль над ними, впливаючи на державну політику і розвиток суспільства загалом.

1.2 Типології громадських об'єднань

Радянський досвід опису і класифікацій суспільних організацій союзів і асоціацій величезний. У літературі наводилися різні класифікації, зокрема найчастіше така.

Масові організації трудящих, до яких належали професійні спілки, комсомол, кооперація, ДТСААФ.

Органи громадської самодіяльності: будинкові, вуличні, квартальні комітети, товариські суди, добровільні народні дружини та ін.

Були і докладніші спроби класифікації. Вони включали не тільки масові організації та органи самодіяльності, а й поділяли громадські організації за сферами їх діяльності. Профспілки в таких класифікаціях завжди виокремлювалися. їх часто називали наймасовішою організацією трудящих, «школою комунізму» і т. ін. Подібною «школою комунізму» для молоді був ВЛКСМ. Це хоч і громадська організація, але з добре вираженим політичним відтінком.

Окремо стояла кооперація. Також окремо виділялися жіночі організації, організації у сфері культури, творчі союзи, Всесоюзне товариство «Знання». Ці організації утворювали чітку структуру, властиву соціалістичній державі.

Подібних організацій, які об'єднували б усю країну (за винятком альтернативних організацій), у західних (високорозвинутих) країнах практично немає. Важко уявити всеамериканську молодіжну організацію на зразок комсомолу в США, добровільні товариства, які об'єднують усіх французьких письменників, іспанських артистів, голландських художників. На Заході не прийнято об'єднувати всіх і все під один прапор. Там є і творчі, і молодіжні, і жіночі об'єднання, але вони не охоплюють громадян у масштабах усієї країни. Вони можуть об'єднати жителів одного регіону, міста, але такої централізації, яка була в СРСР, у країнах розвиненої демократії немає.

Громадські організації класифікують за різними критеріями. За структурною організацією (мета, статут, членство тощо) їх поділяють на

масові громадські організації, громадські самодіяльні органи та громадські рухи.

Масові громадські організації. Це добровільні, організаційно оформлені об'єднання громадян, які мають на меті задоволення і захист інтересів своїх членів, діють за статутом на основі принципів самоврядування і законності. До них належать профспілкові, кооперативні, молодіжні, жіночі, творчі, добровільні товариства, релігійні та інші організації. Ці об'єднання мають довгострокові цілі, програму, статут, який зареєстрований державними органами у встановленому порядку.

Профспілки. Це найдавніші й наймасовіші організації працюючих, об'єднують понад 300 млн осіб. Існують Всесвітня федерація профспілок (70 країн, 200 млн членів), Всесвітня конфедерація праці (15 млн членів). Широкого розвитку набули незалежні профспілки за галузями виробництва. Профспілки водночас із захистом економічних, матеріальних інтересів своїх членів виконують широкі соціальні та суспільно-політичні функції: обстоюють інтереси працюючих щодо робочого дня, відпусток, фінансової політики, організації виробництва, умов праці, соціально-культурних та побутових умов, безробіття, професійної підготовки тощо. У більшості країн вони наділені правом законодавчої ініціативи і виступають у ролі лояльної опозиційної сили стосовно держави. У боротьбі за інтереси працюючих профспілки послуговуються різноманітними засобами та методами: від переговорних до радикальних (вимоги, заяви, угоди, альтернативні рішення, контроль, експертні оцінки, страйки, маніфестації, голодування, мітинги тощо). Нерідко вони домагаються вагомих позитивних результатів, сприяють набуттю вмінь і навичок самоврядування.

Молодіжні організації. Основними їхніми цілями і завданнями є захист різноманітних потреб та інтересів молоді, мобілізація та інтеграція молодіжних структур на виконання соціально значущих завдань, виховна робота. Молодіжні формування помітно впливають на зміцнення миру, співробітництва і дружби між народами, на збереження і захист природи.

Нині існує *Всесвітня Федерація Демократичної молоді* (1945 р., об'єднує 250 молодіжних організацій із 100 країн). Великий авторитет у світі має Міжнародна спілка студентів (1946 р., 110 студентських спілок). У більшості країн світу виокремлюються два рівні груп молодіжних організацій залежно від цілей і залучення молоді до суспільно-політичного життя. Об'єднання молоді, предметом діяльності яких є соціально-економічні та політичні проблеми.

Це суспільно-політичні клуби, національно-культурні, історико-культурні, патріотичні, екологічні, благодійні та інші організації, асоціації, союзи, а також ініціативні групи, їхня діяльність спрямована на:

- ❖ сприяння розвитку національних культур і охорону історичних пам'яток,

- ❖ збереження природи і боротьбу за демократію, мир та певні ідейно-політичні ідеали,

- ❖ вирішення повсякденних гострих життєвих проблем («громадські ініціативи»),
- ❖ боротьбу із безробіттям,
- ❖ за вирішення житлової проблеми (скватери) тощо.

Всесвітній молодіжний рух нині переживає відносно подолання ідеологічних розбіжностей, які спричиняли протистояння і унеможлилювали діалог між молодіжними організаціями різної політичної орієнтації: соціал-демократичної, ліберальної, консервативної, християнсько-демократичної, комуністичної тощо. Однак це не означає злиття, нівелювання поглядів. Наприклад, до Всесвітньої федерації демократичної молоді належать союзи молоді соціал-демократичної, революційно-демократичної, соціалістичної і комуністичної орієнтацій

В Україні на сучасному етапі відбувається реформація молодіжних організацій, їх демократизація, пошуки орієнтирів і форм діяльності.

Об'єднання дозвільного характеру. Здебільшого вони діють у культурній сфері – образотворче мистецтво, самодіяльний театр, література, кіно, музика (рок-клуби, джаз-клуби), танці тощо. Багато їх у спортивно-оздоровчій сфері. Серед них формування, що культивують нетрадиційні види спорту, об'єднання фізичного і духовного вдосконалення (східні єдиноборства, воєнно-патріотичні клуби тощо). Трапляються й об'єднання агресивної, неконструктивної самодіяльності молоді (фанати, люберці та ін.), епатажної самодіяльності (металісти), альтернативні або контр-культурні течії (хіпі, рокери, авангардисти та ін.).

Жіночі громадські об'єднання. Вони послідовно борються за рівноправність жінок, за поліпшення умов материнства і дитинства, за мир, демократію, національну злагоду, соціальний прогрес. Одна тільки Міжнародна Демократична Федерація жінок об'єднує 135 жіночих організацій із 117 країн світу. У кожній державі існують національні організації – спілки жінок, союзи матерів, ділових жінок тощо.

Творчі об'єднання. Це добровільні союзи, що об'єднують людей творчих професій (Спілка письменників, Спілка художників, Спілка композиторів, Спілка журналістів тощо). На різних етапах їхня роль у суспільно-політичному житті країн і на міжнародній арені неоднакова. Особливо вагома вона на переломних етапах, які потребують консолідації національного духу, вияву міжнародної злагоди.

Добровільні товариства. Здебільшого діють вони у сфері науки, техніки, культури, освіти, спорту, соціальної допомоги, розвитку дружби з народами зарубіжних країн та ін. Покликані розвивати самодіяльність громадян, їхню соціальну, творчу та політичну активність, задовольняти їхні інтереси.

Релігійні організації. Вони є важливою складовою політичної системи суспільства. І хоча найчастіше церква відокремлена від держави, релігійні організації мають право брати участь у громадському житті, а також використовувати нарівні з громадськими об'єднаннями засоби масової інформації. Церква може підтримувати або не підтримувати певні

державні починання, суттєво впливати на масову свідомість віруючих. Більше того, служителі культу мають законне право на участь у політичному житті.

Міжнародні релігійні організації (Християнська мирна конференція, Всесвітній ісламський конгрес, Азіатська буддійська конференція, Всесвітня федерація католицької молоді та ін.) відіграють вагомую роль у спілкуванні народів. У їхньому полі зору перебувають не лише релігійні питання, а й турбота про збереження миру, злагоди, високу духовність і моральні чесноти, гуманізм та любов до ближнього. Однак не завжди їм вдається мирне вирішення проблем (міжконфесійна ворожнеча).

Кооперативні організації, їх не можна ототожнювати із соціально-економічними об'єднаннями, до яких належать кооперативні спілки, асоціації керівників підприємств, спілок орендарів та підприємців тощо. Кооперативні об'єднання – особливий тип непартійних громадських об'єднань, які, маючи матеріальний інтерес, належать до політичної системи суспільства і відіграють у ній певну роль. На Заході існують різні підприємницькі союзи, спілки роботодавців тощо, які виконують як економічні, так і політичні функції.

Громадські самодіяльні органи, їх створюють при державних органах: комітети захисту миру, ветеранів війни і праці, жінок, батьківських рад; вуличні, квартальні комітети, різні клуби (партійні, політичні, виборців, робітників, дитячі), неформальні об'єднання. Вони не мають офіційного членства, статуту, чітких програм, а цілі можуть бути як соціальне значущими, так і асоціальними.

Окремі з них представлені організаціями на міжнародному рівні: групи за звільнення в'язнів совісті, репрезентовані організацією Міжнародна амністія; комітети захисту миру – Всесвітньою радою Миру; жіночі комітети – Міжнародною Демократичною Федерацією Жінок та ін.

Громадські рухи. Це масові політичні й неполітичні формування громадян, пов'язані систематичним співробітництвом заради досягнення певної мети на ґрунті спільних соціально-політичних інтересів. Рухи як вияв громадської ініціативи (антифашистські, національно-визвольні, екологічні, за мир, жіночі тощо) характеризуються відсутністю чіткої організаційної структури, спільністю інтересів, наявністю течій, неоднакових за політичними поглядами і світоглядом, відсутністю індивідуального членства, іноді нечіткою програмою. Вони не є політичними механізмами боротьби за владу. Чинником, що інтегрує учасників руху із не завжди ідентичними переконаннями, є спільна діяльність.

Часто громадські рухи опиняються перед дилемою: продовжити своє існування і перейти до наступного рівня єдності – тіснішого згуртування за спільними інтересами (приміром, створення на основі руху партій) чи припинити своє функціонування, розпавшись на невеликі за кількістю і значущістю угруповання.

В історичному аспекті виділяють такі громадські рухи:

- 1) антифашистські – у країнах Європи періоду 30–40-х років ХХ ст.;
- 2) національно-визвольні рухи країн Азії, Африки, Латинської Америки в добу антиколоніальної боротьби;
- 3) нові громадські рухи, утворені наприкінці 70-х – на початку 80-х років ХХ ст. в індустріальних розвинутих країнах (антивоєнний рух);
- 4) рух проти загрози війни, за мир;
- 5) екологічний рух (захист довкілля, природи);
- 6) молодіжний і жіночий рухи (боротьба за поліпшення політичного і соціального становища молоді й жінок);
- 7) альтернативні рухи (рухи громадських ініціатив: вирішення проблем повсякденного життя з ініціативи громадян; розробка соціальних програм, альтернативних муніципальним чи урядовим тощо);
- 8) регіоналізм (рух місцевого населення за збереження своєї культури, соціальної, національної самобутності, проти засилля чужих цінностей).

У західній політології усі непартійні громадські організації та рухи називають **групами тиску**, бо на відміну від партій вони не мають на меті здобуття влади, загальне керівництво державою, а лише здійснюють на неї певний тиск для задоволення інтересів громадян.

Існують особливі групи тиску – **лобі** (від англ. lobby – кулуари). Цей термін означає систему контор і агенцій крупних монополій чи організованих груп при законодавчих органах США. Вони здійснюють тиск (аж до підкупу) на законодавців і державних чиновників з метою прийняття ними рішень в інтересах певних кіл (приміром, законопроектів, одержання урядових замовлень, субсидій). Подібні групи діють під різними назвами в багатьох країнах.

Розвиток громадських об'єднань і рухів – це шлях до зростання ролі громадянського суспільства, що сприяє поступовому соціально-культурному піднесенню народу та кожної особистості, демократизації, розширенню прав і свобод людини, зміцненню гарантій її захищеності.

1.3 Роль громадських організацій у суспільстві й політичній системі сучасної демократичної держави

Важлива група – асоціації в сфері науки керування. Оскільки наука керування – це сфера діяльності, яка стосується не тільки керування сільським господарством або виробництвом, але й керування державним процесом. Застосовуються прийоми і методи менеджменту і в бізнесі, і в політиці.

Значне місце займають фонди мільйонерів. Найбільш відомі фонди Рокфеллера, Форда, Дюпона. Це найвідоміші і найстаріші фонди. Фонд Рокфеллера – утворений у 1913 р. Взагалі *головна ідея фондів* – збирання грошей на добродійні цілі. Первинним мотивом для утворення цих фондів

було приховування грошей від податків. Оскільки переказ грошей на добродійні цілі не оподатковувався, мільйонери, засновники фондів, вважали за доцільне не виплачувати величезних сум до бюджету, а утворювати власні фонди і робити добрі справи від свого імені, а не від імені держави.

Нині при різних фондах є науково-дослідні центри, інститути політичних досліджень, інститути в галузі охорони здоров'я, медицини, техніки. Важливу роль у політичній сфері виконують *науково-дослідні організації при цих фондах*. Вони займаються вивченням державно-правової практики, проводять соціологічні опитування, їх вплив у суспільному житті великий.

Наприклад, щорічна наукова конференція одного з інститутів при фонді Рокфеллера «відкрила» і «рекомендувала» для Америки кандидата у президенти Джиммі Картера. Це був складний час в Америці (після Уотергейтського скандалу було підірвано засади державного механізму і зганьблено найважливіші інститути влади), тому знадобився бездоганий кандидат, який підходив би для широкої публіки за усіма параметрами. Фонд Рокфеллера поставив мету знайти таку людину, і ось Джиммі Картер – майже нікому не відомий губернатор штату Джорджія – дуже швидко став відомою і популярною людиною, а в кінці того самого року він став президентом США.

Союзи й асоціації мають багато спільного з політичними партіями. І ті й інші – група людей. Вони мають свої статuti, правила поведінки, етику, свої видання і т. ін. Багато форм роботи у них схожі, іноді можна легко переплутати: де суспільна організація, асоціація, а де партія (тим паче, що в деяких країнах їх і не розрізняють).

Головна відмінність між союзами й асоціаціями та політичними партіями у тому, що **союзи й асоціації – це не політичні організації**. У них є основна мета (її називають статутною), якій і присвячується їх діяльність.

Коли союзи й асоціації беруть участь у політичному житті, то ця участь у політиці – це діяльність номер два. Тобто участь у політичному житті пов'язана з основною діяльністю. Скажімо, професійні союзи, насамперед, захищають економічні інтереси робітників, інших своїх членів, підприємницькі союзи також захищають економічні, моральні й інші інтереси підприємців і бізнесменів. Але для того, щоб це робити краще, ці союзи беруть участь у політичному житті. Форми участі різні. Як правило, це моральна або матеріальна (іноді моральна і матеріальна одночасно) підтримка політичних партій або політичних діячів. Така підтримка у демократичних державах ведеться відкрито і цивілізованими способами.

Наприклад, професійні союзи і їх лідери можуть відкрито заявляти про підтримку того або іншого кандидата на посаду президента, або на іншу виборну посаду (кандидата у верхню чи нижню палату парламенту). Ця підтримка може виражатися у заклик до своїх членів голосувати за

того чи іншого кандидата, у вигляді грошових переказів на виборчий рахунок якогось кандидата. Підтримуючи кандидата, союзи й асоціації чекають відповідних кроків. Такі відносини можуть навіть регулюватися правовими актами.

У окремих випадках укладаються договори, пишуться протоколи, згідно з якими професійний союз морально або матеріально підтримує кандидата чи партію, які у свою чергу, у разі обрання, обіцяють підтримати або не підтримати їхній проект, чи внести поправки до закону на користь цих громадян.

На перший погляд, це здається не зовсім нормальною операцією, але з іншого – це цілком допустимі відносини, коли люди не приховують своїх інтересів, а навпаки, відкрито їх висловлюють. Матеріальна підтримка у таких випадках оформляється відкрито, гроші переказуються з одного рахунку на інший законно і використовуються за призначенням. Тобто кандидат, якого підтримують союзи й асоціації, може витратити ці гроші надрукування агітаційного матеріалу, виступи по телебаченню і т. ін. Такі питання регулюються спеціальним законодавством.

Деякі суспільні організації можуть входити в політичні партії як колективні члени. Наприклад, до лейбористської партії Великої Британії, крім індивідуальних членів, належать ще десятки колективних членів – різні професійні союзи та інші громадські організації. Таким чином, громадські організації залучають своїх членів до політики.

Членство у профспілках необов'язкове, тобто людина, знаючи про політичну орієнтацію профспілки, може не вступати до неї. Вона може не брати участі у політиці безпосередньо (не вступати в партію, не ходити на збори і т. ін.), а робити це опосередковано, через свою профспілку. Знаючи орієнтацію профспілки, підтримуючи її основні ідеї, людина підтримує тим самим політику тієї партії, колективним членом якої є її профспілка.

Згадується такий спосіб участі союзів і асоціацій у політичному житті, як *ідеологічний вплив на громадян*. Та чи інша суспільна організація, окрім головних цілей і задач, має так само свої переваги, політичні пріоритети, про які може заявляти у власних виданнях (газетах, бюлетенях). Так вона впливає на політичне життя держави, на вибір громадян, які є членами цієї суспільної організації або тільки спостерігачами за політикою.

У деяких випадках держава прямо зацікавлена в діяльності низки громадських організацій. У ряді високорозвинутих країн їх підтримує держава, можуть навіть створюватися координаційні структури для зв'язку з громадськими організаціями. Наприклад, у 1983 р. у Французькій Республіці сформувалася Національна рада асоціативного життя, що виступала як зв'язувальна ланка у відносинах між громадськими організаціями і державними органами. Така рада могла звертатися до уряду з певними рекомендаціями стосовно розвитку суспільного життя.

У країнах, орієнтованих на активніше соціальне регулювання, або в країнах так званого «реального соціалізму», були *спеціальні структури*,

які створювали громадські організації і підтримували їх. Це головна властивість соціально орієнтованих держав, оскільки вони використовували і використовують громадські структури у власних державних цілях. Оскільки такі громадські організації створюються державою, то вони використовують як допоміжні структури держави, і казати про їх самостійність можна лише умовно. Це напівдержавні, напівгромадські структури. Вони особливо характерні для КНДР, Куби, В'єтнаму, Лаосу, низки африканських країн.

Іноді громадські об'єднання, не створені державою, будучи самостійними структурами, все-таки виступають як організації на допомогу державним органам, як їх доповнення. Вони самі (або на прохання державних органів) беруть на себе функції допомоги державі. Такі структури допомагають державі збирати податки, роз'яснювати потребу якихось важливих заходів (боротьба за гігієну, необхідність щеплень), беруть участь в організації виборчих кампаній.

Тому не можна дорікати державі, що вона впливає на громадські структури. Тут, навпаки, громадські структури «знизу» прагнуть допомогти державі. їх завдання і статус по-справжньому добровільні та громадські.

У тоталітарних державах громадські організації часто виступають у ролі ширми, що маскує недемократичну сутність цих держав. У таких умовах громадські організації є фіктивними. У Румунії за часів диктатора Н. Чаушеску його родичі очолювали всі громадські організації, що були у країні (дружина очолювала жіночу організацію, син – молодіжну, брат – організацію сприяння армії, авіації і флоту і т. ін.). В умовах тоталітарної держави діяльність громадських організацій нереальна і фіктивна. Вони виконують функцію прикриття.

Коли у країні діє декілька сотень або навіть тисяч громадських союзів і асоціацій, то у політичному житті беруть участь не всі, а лише десятки. Наприклад, члени Товариства любителів тварин, Товариства допомоги розлученим чоловікам, Національної асоціації допомоги товстим американцям і т. ін., піклуються, насамперед, про самодопомогу, обмін досвідом, моральну підтримку тощо.

Слід згадати про опосередкований вплив таких організацій на політику. У чому його суть? Будь-який публічний політик (кандидат у президенти, депутат парламенту та ін.) обов'язково враховує інтереси та бажання різних груп і прошарків суспільства. Спілки й асоціації дуже часто займаються тим, що висловлюють претензії до суспільства, держави, формулюють свої побажання у власних журналах, листівках, бюлетенях. Серйозний кандидат і його команда вивчають ці побажання і претензії, не чекаючи прямого звернення. У промовах вони намагаються включити заклики до різних груп. Наприклад, кандидат на виборну посаду в США у виступі обов'язково включить пряме або непряме звернення до небілих виборців, згадає інтереси жінок, підлітків. Якщо у цьому районі

проживають виборці латиноамериканського походження, то їхні питання також розглядатимуться.

Останнім часом популярно згадувати інтереси сексуальних меншин. Наприклад, президент Клінтон у першій виборчій кампанії неодноразово заявляв, що він підтримує права гомосексуалістів (їх право служити в американській (професійній) армії). Отже, союзи і асоціації впливають на політичний процес. Бажаючи набрати більше голосів, політики звертаються до виборців не тільки як до усередненої одиниці, а й як до члена певної соціальної групи: залежно від статі, віку, захоплень, грошових доходів. А оскільки західне суспільство структуроване, кожен виборець належить до певної групи (входить у певну спілку), то він небайдужий до того, що йому кажуть як члену групи, і висловлює власні думки від імені своєї групи, спілки.

Тому спілки і асоціації – дуже реальний і могутній важіль впливу на політику.

1.4 Основні етапи розвитку громадських об'єднань в Україні

Політика плюралізму, що проводилася наприкінці 1980-х – початку 1990-х рр., сприяла створенню незалежних громадських організацій в Україні. Тому вважаємо за доцільне звернути увагу на громадські організації, які становили «кістяк» громадської діяльності часів «перебудови» та початку становлення незалежності України.

Найпершими на політичній арені заявили про себе **дисидентські правозахисні групи**, які стежили за дотриманням гуманітарної частини Гельсінських угод 1976 року. Влітку 1988 року Українська Гельсінська Спілка (УГС) оприлюднила «Декларацію принципів» і почала діяти не як суто правозахисна, а як політична організація.

В цей період громадські організації, започатковані творчою інтелігенцією, звертають свою діяльність переважно до політичної сфери, а згодом низка з них перетворюється на політичні партії. Зокрема у вересні 1988 року Спілка письменників України висунула ідею створення Народного руху України за перебудову, а вже у вересні того ж року на Установчому з'їзді Руху було прийнято рішення про його перетворення в альтернативну щодо КПРС політичну силу.

Іншими відомими об'єднаннями того періоду були Культурологічний клуб у Києві (1987 р.), Товариство української мови ім. Т. Шевченка, культурологічне Товариство Лева у Львові, екологічний рух «Зелений світ», товариство захисту колишніх в'язнів тоталітарного режиму «Меморіал» та інші. Одночасно в середині 1990 рр. з'являються так звані **«ресурсні центри»** – громадські організації, метою діяльності яких є надання послуг та різного роду безкоштовної допомоги іншим громадським організаціям.

Розвиток українського громадського сектору свідчить про відходження суспільства від тоталітарних настанов. Українські громадські організації виявляють значну активність, надають такі соціальні послуги як допомога бідним, інвалідам, дітям, репрезентують інтереси суспільства перед владою та надають можливість представникам суспільства брати участь у громадському та політичному житті.

Показово, що предтечею створення інших громадських організацій часів «перебудови» та початкового періоду незалежної України є саме правозахисна група.

Дуже цікаво те, що «Оксамитова революція» 1989-1990 років, завдяки якій Україна здобула незалежність, розпочалася і фактично була здійснена не політичними партіями (в той час існувала лише одна політична партія – комуністична), а громадськими організаціями культурологічної орієнтації. Більшість нових українських політиків вийшли на політичну арену на хвилі громадської діяльності. Саме громадські організації ставали підґрунтям для створення політичних партій. На нашу думку це має місце, так як системоутворювальні зміни, які відбувалися в країні не супроводжувались насиллям, а на часі були саме вищеописані явища.

Варто зазначити, що перший Закон України «Про об'єднання громадян» (1992) віддзеркалював тогочасне розуміння громадської діяльності. У ньому будь-яке об'єднання громадян, незалежно від назви (рух, конгрес, асоціація, фонд, спілка тощо), визначалося або як політична партія, або як громадська організація. Закон дав поштовх до бурхливого зростання кількості громадських організацій.

Зростання кількості, форм і напрямків діяльності неурядових організацій висунуло на порядок денний питання їх правового врегулювання. Так з'явилися розрізнені документи:

1. «Тимчасові правила реєстрації благодійних фондів» (1993).
2. «Про порядок легалізації об'єднань громадян» (1993).
3. «Про порядок реєстрації філіалів, відділень, представництв та інших структурних осередків громадських (неурядових) організацій зарубіжних держав в Україні» (1993), які мали узгодити бодай найнагальніші аспекти громадського руху, що їх обминув Закон України «Про об'єднання громадян».

Але згодом, положення Закону України «Про об'єднання громадян» від 1992 року, почали викликати критику міжнародних і національних експертів, у 2008 році Європейським судом з прав людини він був визнаний недемократичним і наразі втратив чинність. І з метою реалізації права громадян на об'єднання в Україні було прийнято Закон «Про громадські об'єднання», що набув чинності з 1 січня 2013 р.

1) Початок ХХ ст. – кінець 80-х років ХХ – більш чітка регламентація нормативних актів про громадські організації, але обмеження їх діяльності економічними, культурними та екологічними напрями через тотальний контроль за ними;

2) Кінець 80-тих років – 1991 рік – політика плюралізму дала поштовх до лібералізації законодавства про громадські організації, що дало поштовх громадських організацій діяти за найрізноматнішими напрямками;

3) 1991-1995 рр. – етап становлення національного законодавства про громадські організації відзначений прийняттям рамкового закону «Про об'єднання громадян» від 16 червня 1992 р. та прийняттям цілого ряду законів, окремі положення яких закріплювали правове регулювання окремих видів громадських організацій;

4) 1996-1997 рр. – етап конституціоналізації громадських організацій, тобто закріплення на конституційному рівні основних принципів правового статусу громадських організацій;

5) 1998-2001 рр. – етап корегування національного законодавства шляхом прийняття цілого ряду законів, які регулюють правове положення окремих видів громадських організацій – профспілок, благодійних організацій та ін;

6) 2002-2013 р. – гармонізація національного законодавства в частині регулювання правового статусу громадських організацій з європейськими та світовими стандартами;

6) 2013 р. – по цей час – через критику попереднього Закону «Про об'єднання громадян» прийнято новий Закон України «Про громадські об'єднання», що створює багато нових можливостей для створення, функціонування і розвитку громадських організацій.

2 ПРОФЕСІЙНІ СПІЛКИ

2.1 Поняття, сутнісні характеристики, види та функції профспілок

2.2 Історія виникнення профспілок в Україні і світі

2.1 Поняття, сутнісні характеристики та функції профспілок

Наймасовішими серед громадських організацій були і залишаються профспілки, які до проголошення незалежності України об'єднувала Українська рада профспілок. Зараз цей орган трансформувалася у Федерацію профспілок України (ФІГУ).

Функції профспілок, як і інших громадських організацій, визначаються Конституцією України (ст. 36). Правовий статус профспілок регулюється Законом України «Про об'єднання громадян», Законом

України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», Кодексом законів про працю України та іншими нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до них.

Професійна спілка (профспілка) – добровільна неприбуткова громадська організація, що об'єднує громадян, пов'язаних спільними інтересами за родом їх професійної (трудової) діяльності (навчання).

Професійні спілки створюються з метою представництва, здійснення та захисту трудових, соціально-економічних прав та інтересів їх членів.

Закон України «Про об'єднання громадян» застосовується до профспілок, якщо інше не передбачено цим Законом. Закони та інші нормативно-правові акти не можуть бути спрямовані на обмеження прав і гарантій діяльності профспілок, передбачених Конституцією України.

Особливості застосування закону про професійні спілки у Збройних Силах України (для військовослужбовців), органах внутрішніх справ, Службі безпеки України встановлюються відповідними законами.

Якщо міжнародними договорами, угодами, конвенціями, згода на обов'язковість яких надається Верховною Радою України, передбачено більш високий рівень гарантій щодо забезпечення діяльності профспілок, то застосовуються норми міжнародного договору або угоди.

Діяльність профспілок будується на принципах законності й гласності. Інформація щодо їхніх статутних і програмних документів є загальнодоступною.

Громадяни України мають право на основі вільного волевиявлення без будь-якого дозволу створювати профспілки, вступати до них та виходити з них на умовах і в порядку, визначених їх статутами, брати участь у роботі профспілок.

Іноземні громадяни та особи без громадянства не можуть створювати профспілки, але можуть вступати до них, якщо це передбачено їх статутами.

Членами профспілок можуть бути особи, які працюють на підприємстві, в установі або організації незалежно від форм власності і видів господарювання, у фізичної особи, яка використовує найману працю, особи, котрі забезпечують себе роботою самостійно, особи, які навчаються в навчальному закладі.

Громадяни України вільно обирають профспілку, куди бажають вступити. Підставою для цього є заява громадянина.

Ніхто не може бути примушений вступати або не вступати до профспілки.

Статутами (положеннями) може передбачатися обмеження щодо подвійного членства у профспілках.

Роботодавці не можуть обиратися до складу керівних органів профспілки, членами якої є наймані ними працівники.

Належність або неналежність до профспілок не тягне за собою будь-яких обмежень трудових, соціально-економічних, політичних,

особистих прав і свобод громадян, гарантованих Конституцією України та іншими законами України.

Забороняється будь-яке обмеження прав чи встановлення переваг при укладанні, зміні або припиненні трудового договору у зв'язку з належністю або неналежністю до профспілок чи певної профспілки, вступом до неї або виходом із неї.

З метою виконання своїх статутних завдань *профспілки мають право* на добровільних засадах створювати об'єднання (асоціації, ради, федерації, конфедерації тощо) за галузевими, територіальними або іншими ознаками, а також входити до складу об'єднань та вільно виходити з них.

Профспілки, які бажають *створити об'єднання профспілок*, укладають відповідну угоду та затверджують статут (положення) об'єднання. Права об'єднань профспілок визначаються профспілками, які їх створили, відповідно до закону, а також їх статутами (положеннями). Статус об'єднань профспілок визначається за статусом членів, яких вони об'єднують.

Профспілки та їх об'єднання відповідно до своїх статутних цілей і завдань **мають право:**

1. Вступати до міжнародних профспілкових та інших міжнародних організацій та об'єднань, які представляють інтереси працівників.

2. Брати участь в їх діяльності, співпрацювати з профспілками інших країн.

3. Здійснювати іншу діяльність, яка не суперечить законодавству України.

Профспілки можуть мати статус місцевих, обласних, регіональних, республіканських, всеукраїнських.

Статус місцевих мають профспілки, до складу яких входить не менше трьох первинних організацій, що діють на підприємствах, в установах або організаціях однієї адміністративно-територіальної одиниці (міста, району, села), чи об'єднують не менше дев'ятох членів профспілки, які працюють на різних підприємствах, в установах або організаціях.

Статус обласних мають профспілки, організаційні ланки яких є в більшості адміністративно-територіальних одиниць однієї області, міст Києва та Севастополя, де розташовані підприємства, установи або організації певної галузі і які об'єднують більшість членів профспілки, які працюють за певною професією чи фахом в області, містах Києві та Севастополі.

Статус регіональних мають профспілки, організаційні ланки яких є в більшості адміністративно-територіальних одиниць двох або більше областей.

Статус всеукраїнських профспілок визначається за однією з таких ознак:

❖ наявність організаційних ланок профспілки у більшості адміністративно-територіальних одиниць України, визначених частиною другою ст. 133 Конституції України;

❖ наявність організаційних ланок профспілки у більшості з тих адміністративно-територіальних одиниць України, де розташовані підприємства, установи або організації певної галузі, та які об'єднують не менше третини членів профспілок цієї галузі або членів профспілки певного фаху, професії;

❖ об'єднання в профспілці більшості членів профспілки, котрі працюють за певною професією чи фахом в Україні.

Всеукраїнські профспілки можуть без спеціального дозволу використовувати у своєму найменуванні слово «Україна» та похідні від нього.

Професійні спілки, їх об'єднання у діяльності незалежні від органів державної влади та органів місцевого самоврядування, роботодавців, інших громадських організацій, політичних партій, їм не підзвітні і не контролюються ними.

Забороняється втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб у діяльність профспілок, їх організацій та об'єднань, яке може спричинити обмеження прав профспілок або перешкодити законному здійсненню їх статутної діяльності.

Статути (положення) профспілок приймаються на з'їздах, конференціях, установчих або загальних зборах членів профспілки відповідного рівня і не мають суперечити законодавству України.

У **статуті профспілки** має зазначатися:

1) статус та повна назва профспілки, її скорочена назва (за наявності), місцезнаходження її керівних органів (юридична адреса);

2) мета й завдання профспілки;

3) умови й порядок прийняття у члени профспілки та вибуття з неї;

4) права, обов'язки членів профспілки, умови, порядок та підстави виключення із членів профспілки;

5) територіальна, галузева або фахова сфери діяльності;

6) організаційна структура профспілки, повноваження її організаційних ланок та керівних органів профспілки, порядок формування їх складу;

7) умови, терміни, порядок скликання з'їздів, конференцій чи загальних зборів членів профспілки та порядок прийняття ними рішень;

8) порядок і терміни звітності виборних органів профспілки перед членами профспілки, контроль за діяльністю виборних органів профспілки;

9) джерела надходження (формування) коштів профспілки та напрями їх використання;

10) порядок здійснення господарської діяльності, необхідної для виконання статутних завдань профспілки;

11) порядок внесення змін до статуту профспілки;

12) умови та порядок припинення діяльності профспілки і вирішення майнових питань.

У статуті профспілки *можуть бути передбачені й інші положення*, що стосуються особливостей створення та функціонування певної профспілки, якщо це не суперечить закону. У межах повноважень, передбачених статутом, вищі за статусом профспілкові органи можуть затверджувати положення про відповідні організаційні ланки профспілки.

Легалізація (офіційне визнання) профспілок, їх об'єднань є обов'язковою та здійснюється шляхом їх реєстрації.

Всеукраїнські профспілки, *їх об'єднання реєструє* Міністерство юстиції України, інші профспілки, їх об'єднання – відповідно Головне управління юстиції, обласні, Київське та Севастопольське міські, районні, міські (міст обласного значення) – управління юстиції.

Для реєстрації профспілок, об'єднань профспілок їх засновники або керівники виборних органів подають заяву.

Профспілки, їх об'єднання *можуть припинити свою діяльність* шляхом реорганізації чи ліквідації (саморозпуску, примусового розпуску). Рішення про реорганізацію чи ліквідацію (саморозпуск) приймається з'їздом (конференцією), загальними зборами відповідно до статуту (положення) профспілки, їх об'єднання.

Діяльність профспілок, їх об'єднань, яка порушує Конституцію та закони України, може бути заборонена за рішенням суду.

Не допускається примусовий розпуск, припинення, а також заборона діяльності профспілок, їх об'єднань за рішенням будь-яких інших органів.

Рішення про примусовий розпуск профспілки чи об'єднання профспілок приймає суд. Рішення про примусовий розпуск об'єднання профспілок не тягне за собою розпуску профспілок, які входять до цього об'єднання.

Закон «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» визначає основні права та обов'язки профспілок, їх об'єднань:

1) **право профспілок**, їх об'єднань представляти і захищати права та інтереси членів профспілок (ст. 19);

2) на ведення колективних переговорів та укладання колективних договорів і угод (ст. 20);

3) захисту прав громадян на працю та здійснення громадського контролю за додержанням законодавства про працю (ст. 21);

4) у забезпеченні зайнятості населення (ст. 22);

5) соціального захисту та забезпечення достатнього життєвого рівня громадян;

6) у галузі соціального страхування та соціального забезпечення (ст. 24);

7) в управлінні підприємствами та у разі зміни форм власності (ст. 25);

8) у вирішенні трудових спорів (ст. 26);

9) на організацію страйків та проведення інших масових заходів (ст. 27);

- 10) на інформацію з питань праці та соціально-економічного розвитку (ст. 28);
- 11) на створення навчальних, культурно-освітніх закладів, дослідних та інших організацій (ст. 29);
- 12) щодо питань охорони здоров'я громадян, фізичної культури, спорту, туризму та охорони довкілля (ст. 30);
- 13) у сфері захисту духовних інтересів трудящих (ст. 31);
- 14) у захисті житлових прав громадян (ст. 32);
- 15) притягнення до відповідальності посадових осіб (ст. 33);
- 16) на господарську та фінансову діяльність профспілок, їх об'єднань (ст. 35).

Профспілки, їх об'єднання, здійснюючи представництво та захист трудових і соціально-економічних прав та інтересів своїх членів, *повинні дотримуватися Конституції України, законів та інших нормативно-правових актів*, а також виконувати колективні договори та угоди, які вони уклали, та взяті на себе зобов'язання.

Профспілкові організації на підприємствах, в установах, організаціях та їх структурних підрозділах **представляють інтереси своїх членів і захищають їх трудові, соціально-економічні права та інтереси**.

Повноваження профспілкові організації здійснюють через утворені ними виборні органи, а в організаціях, де не створюються виборні органи, через представника (довірену особу) профспілкової організації, яка діє у межах прав, наданих їй законом і статутами (положеннями) профспілок.

Якщо на підприємстві, в установі або організації створено *кілька профспілкових організацій*, представництво колективних інтересів працівників підприємства, установи або організації щодо укладання колективного договору здійснюється об'єднаним представницьким органом, який утворюється цими профспілковими організаціями, за ініціативи будь-якої профспілки. Представницький орган утворюється на *засадах пропорційного представництва*. Профспілка, що відмовилася від участі у представницькому органі, позбавляється права представляти інтереси найманих працівників при підписанні колективного договору.

2.2 Історія виникнення профспілок в Україні і світі

Вперше виникають профспілки в країнах Західної Європи і в США наприкінці XVIII ст., а в Україну цей рух дістається в заключній чверті XIX. Лідером стає Східна Галичина, що на той час була у складі Австро-Угорської імперії. Передумовою появи профспілок тут стало традиційне цехове виробництво та звичка цехових майстрів захищати свої інтереси. **1867 року тут легалізують профспілковий рух**. А з 1870 року – дозволяють членам профспілок страйкувати в боротьбі за права.

Однак недовго протривала ця вольниця, зумовлена синдикалістським рухом. Вже у 1880-х роках страйки та синдикалістські профспілки масово придушує влада Австро-Угорщини – і так виникають профспілки на основі християнської взаємодопомоги. Інтелігенція приходить на допомогу робітникам.

У перші десятиліття ХХ ст. утворюються вчительські профспілки на території Східної Галичини («Взаємна поміч українського вчителства»; із 1905 року). Згодом – об'єднання службовців кооперативних установ («Супруга»; із 1914 року). Найбільший вплив українці в той час мали в інтернаціональних профспілках тютюників та залізничників. Відбувається стрімкий розвиток профспілкового руху. Якщо 1892 року галицькі профспілки мали 856 учасників, то вже 1904-5912 членів. Втім, це була крапля у морі: до 1914 до профспілок у західноукраїнських землях вступили менше 10 % найманих працівників. Перша Світова війна негативно вплинула на рух профспілок у Східній Галичині.

Що стосується Закарпаття та українських земель Центру, Півдня та Сходу, то тут профспілки виникли на порубіжжі ХІХ та ХХ століть. На території, яка контролювалася царським імперським урядом, сам уряд частково і заохочував утворення профспілок. Так намагалися контролювати діяльність найманих працівників. Основними осередками утворення профспілок ставали *товариства взаємодопомоги, ради цехових уповноважених, союзи робітничих ремісників та страйкові комітети*.

Масовий «спалах» профспілкового руху – це період політичної та економічної революції 1906-1907 років. Саме тоді формуються договірні взаємини між працівником та працедавцем. Починається формування профспілок на основі представницьких органів із робітничого середовища. Такі органи відповідали за обстоювання інтересів колективу при укладанні сезонних та постійних угод із роботодавцями. В цей період виникають спочатку різні комісії – як правило, на заводах та фабриках, на великому виробництві. Упродовж 1905 року на українських землях, підконтрольних царському урядові, виникло 30 першопочаткових профспілок нового типу. Перші з них формувалися на підприємствах гірничої справи, металургійного комплексу та машинобудівної сфери. До кінця того ж року було сформовано 107 профспілок.

Загальна політична нестабільність того часу впливає і на характер діяльності профспілок:

- ❖ окрім економічних цілей та обстоювання справедливої зарплатні;
- ❖ протестувати проти свавілля царської поліції;
- ❖ виступають проти репресій;
- ❖ заявляють про бажання висувати своїх делегатів.

Становище профспілок в Україні на той час було легалізоване законом про *«Тимчасові правила про товариства і спілки»* від **4 березня 1906 року** – щоправда, лише тих, хто вів мирні виступи за захист економічних прав і не мав політичних закликів та гасел. Відтак

відбувається розділення профспілкового руху на легально визнаний та підпільний.

До середини 1907 на українських землях діяло 230 легальних та 60 нелегальних профспілок. Загалом до їхнього складу входили 60 тис працівників різних заводів, компаній і фабрик. Окремі були політизованими, але в переважній більшості профспілки того часу функціонували як каси взаємодопомоги чи добровольчі робітничі товариства.

У роки економічної кризи та політичної реакції (1907-1910) страйковий рух переважно очолювали нелегальні профспілки, в той час як легалізовані продовжували мирне обстоювання економічних вимог. Вони часто надавали матеріальну допомогу тим, хто був звільнений чи відсторонений від роботи через участь у нелегальній профспілці чи політичних страйках. Страйковий рух в цей час переважно носить економічний характер, бо пов'язаний із ускладненням ситуації на ринку праці в тогочасній Україні.

Ключовим напрямком соціальної діяльності профспілок стає *створення кас лікарняної допомоги*. Травматизм на виробництві у ті часи в Україні був надзвичайно високим, а медичну допомогу власники підприємств як правило не оплачували. Тоді ж з'являються спроби робітничих профспілок співпрацювати із соціал-демократами та обирати делегатів до парламенту. Це робили, щоби захистити права працівників підприємств шляхом напрацювання відповідного законодавства.

Новий поштовх розвитку профспілкового руху надала Лютнева революція 1917 року. Тимчасовий уряд ухвалив закон про свободу коаліцій, місцеві комісаріати праці. В цей час виникають фабрично-заводські комітети. Згодом до процесу підкорення профспілок підключаються одразу низка партій. Боротися за інтереси працівників обіцяють меншовики, есери, більшовики та партії єврейського (Бунд) і українського пролетаріату (УСДП, УПСР). *Українські партії очолили профспілки* вчителів, залізничників, робітників цукрової промисловості та деяких підприємств обробної й видобувної промисловості.

Страйковий рух плюс впливовість політичних рухів дають змогу робітникам *отримати*:

1. Практику колективних угод.
2. Установити на заводах і фабриках 8-годинний робочий день.
3. Право на страхування на випадок хвороби.

У добу Української Народної Республіки профспілки домоглися від Української Центральної Ради права на:

- представництво в органах влади;
- дозволу на страйки;
- безпосередню участь у формуванні місцевих органів і бірж праці.

У Західній Україні за декретом уряду Польщі «Про уніфікацію і централізацію профспілкового руху» від 8 лютого 1919 року всі профспілки були зобов'язані вступити до загальнопольського Союзу

профспілок Польщі. До кінця 1921 року до Союзу профспілок Польщі увійшли 18 профспілок Львівського, Станіславського, Тернопільського і Волинського воєводств. Їхнє об'єднання очолила Окружна профспілкова комісія у Львові.

У профспілковому русі Галичини домінували загальнопольські профспілкові об'єднання – як проурядові тред-юніоністські, так і революційні. 1933 року із Союзом профспілок Польщі об'єдналися християнські профспілки. До 1939 року та окупації Польщі активність зберегли лише «Взаємна поміч українського вчительства» та «Спілка українських приватних урядовців». На Закарпатті за чеської влади і угорської окупації та в Буковині Північній під Румунією український профспілковий рух не розвивався через брак кадрового складу, фінансування та фактори внутрішньої конкуренції різних громадських сил.

1992 року із відновленням Незалежності розпочалася консолідація профспілкових об'єднань. Станом на 1998 рік вже було 10 національних міжгалузевих об'єднань і 14 галузевих профспілок, що не увійшли до складу міжгалузевих центрів. Найчисленнішою серед них була Федерація профспілок України, котра об'єднувала 17,7 млн осіб. Усього до профспілок України входило 23,5 млн осіб. Законодавство, що визначало засади їхньої діяльності, було ухвалене наприкінці 1990-х.

На жаль, мусимо констатувати, що в сучасній Україні профспілкові організації та об'єднання найчастіше використовуються у політичних процесах, аніж у розробці реально дієвого законодавства для захисту прав гендерно чутливих груп, молоді чи пенсіонерів. На часі – реформування профспілкового руху та оновлення кадрового складу керівних органів більшості профспілок в Україні. Також профспілки потребують формування теоретичної та практичної бази їхньої діяльності за європейським зразком.

У європейських країнах особливого розмаху профспілковий рух набув у 60-ті роки ХХ ст. Одним із його результатів було прийняття в Греції, Іспанії, Франції та деяких інших країнах законів, що значно розширили права профспілок на підприємствах, у тому числі пов'язували наймання на роботу із членством у профспілці (принцип «закритого цеху»), надавали право автоматичного відрахування підприємством профспілкових внесків із зарплати працюючих та ін.

На початку 80-х рр. помітний спад профспілкового руху та страйкової боротьби у розвинутих країнах, що супроводжувалося зниженням значення колективних договорів і профспілок.

Наприклад, у Канаді профспілки нині об'єднують майже третину зайнятих у несільськогосподарському секторі, а в США – 15–17%. Пов'язано це зі вступом найрозвинутіших країн в епоху інформатизації, що спричинює структурну перебудову економіки (перехід робочої сили з виробничої сфери у невиробничу, зменшення потреби в некваліфікованій і малокваліфікованій праці), впровадження унікальних новітніх технологій, поширює негативне ставлення до колективних договорів

висококваліфікованих робітників і фахівців, які прагнуть працювати за індивідуальними контрактами. Крім того, у фірмах особлива увага приділяється мотиваціям праці й упровадженню нових систем цінностей; окреслилася перевага зростання кількості робочих місць у сфері малого бізнесу, де немає профспілок.

Аналогічні тенденції простежуються і в українській економіці, особливо у приватному секторі.

В умовах зменшення значення профспілкового руху відбулися зміни й у законодавстві. Наприклад, у сучасному законодавстві Франції, Бельгії, Іспанії з'явилися норми, що забороняють антипрофспілкову дискримінацію, а також закріплюють негативне право на об'єднання – право не вступати до профспілок.

3 ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТОДАВЦІВ

3.1 Поняття, мета та повноваження організацій роботодавців

3.2 Права та зобов'язання організацій роботодавців

3.1 Поняття, мета та повноваження організацій роботодавців

Сучасне законодавство зарубіжних країн докладно регламентує різні аспекти бізнесу, включаючи активність різноманітних громадських асоціацій підприємців (союзів підприємців, роботодавців, лобістських асоціацій і т. ін.). Забезпечуючи охорону права власності та приватної господарської ініціативи, законодавець також прагне врегулювати статус громадських об'єднань, що сприяють реалізації цього права.

У Законі України *«Про організації роботодавців»* визначаються правові, соціальні, економічні, організаційні засади створення та функціонування організацій роботодавців, форми та напрями їх діяльності, а також принципи взаємодії з органами державної влади та органами місцевого самоврядування, професійними спілками, їх об'єднаннями, іншими об'єднаннями громадян.

Роботодавці мають право:

❖ на свободу об'єднання в організації для здійснення і захисту своїх прав та задоволення соціальних, економічних та інших законних інтересів на основі вільного волевиявлення без будь-якого попереднього дозволу;

❖ вступу до таких організацій на умовах і в порядку, визначених їх статутами;

❖ участі в організаціях роботодавців;

❖ а також вільного входу з них на умовах і в порядку, визначених законодавством та їх статутами, міжнародними договорами України.

Для виконання статутних завдань організації роботодавців мають право на добровільних засадах створювати або вступати до об'єднань організацій роботодавців і вільно виходити з них.

Дія цього Закону поширюється на організації роботодавців та їх об'єднання усіх рівнів, а також на утворені ними органи. Питання діяльності організацій роботодавців та їх об'єднань регулюється Законом України «Про об'єднання громадян».

У повній назві організації роботодавців чи об'єднання організацій роботодавців має бути слово «роботодавець» або похідні від нього слова.

Організації роботодавців та їх об'єднання створюються і діють з метою представництва та захисту законних інтересів роботодавців у економічній, соціально-трудоваї та інших сферах, у тому числі в їх відносинах з іншими сторонами соціального партнерства.

Основними завданнями організацій роботодавців та їх об'єднань є:

- співпраця з органами державної влади та органами місцевого самоврядування, професійними спілками, їх об'єднаннями та іншими організаціями найманих працівників;

- забезпечення представництва та захист законних інтересів і прав роботодавців у відносинах з органами державної влади та органами місцевого самоврядування, професійними спілками, їх об'єднаннями та іншими організаціями найманих працівників;

- участь у формуванні та реалізації соціально-економічної політики держави;

- участь у проведенні колективних переговорів та укладанні генеральних, регіональних і галузевих угод, забезпечення виконання своїх зобов'язань за укладеними угодами;

- координація діяльності роботодавців у виконанні зобов'язань за генеральною, регіональними чи галузевими угодами;

- контроль за виконанням іншими сторонами соціального партнерства зобов'язань за генеральною, регіональними та галузевими угодами;

- сприяння максимальному дотриманню інтересів роботодавців під час вирішення колективних трудових спорів (конфліктів);

- сприяння розв'язанню колективних трудових спорів, запобігання страйкам як засобу вирішення цих конфліктів;

- збалансування попиту і пропозиції робочої сили, запобігання масовому безробіттю шляхом сприяння створенню нових робочих місць, забезпечення раціональної структури зайнятості населення;
- удосконалення системи підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів, поширення професійних знань та досвіду;
- забезпечення скоординованості дій роботодавців, їхніх організацій та об'єднань щодо виконання науково-технічних і соціальних програм, спрямованих на збільшення обсягів виробництва продукції і послуг, підвищення їх конкурентоспроможності;
- врегулювання та поліпшення умов праці;
- розвиток співробітництва з іноземними і міжнародними організаціями роботодавців та їх об'єднаннями.

Організації роботодавців та їх об'єднання створюються і діють на таких **основних принципах**:

- добровільності вступу та свободі виходу;
- рівноправності членів;
- самоврядування;
- гласності;
- відповідальності за виконання взятих зобов'язань;
- Законності.

Відповідно до цих принципів:

❖ ніхто не може бути примушений до вступу в будь-які організації роботодавців або їх об'єднання чи обмежений у правах за належність або неналежність до них;

❖ кожний член організації роботодавців, організація роботодавців, яка є членом об'єднання організацій роботодавців (член об'єднання), має право у будь-який час *вийти з організації* роботодавців чи їх об'єднання в порядку та на умовах, визначених статутом;

❖ кожний член організації роботодавців, член об'єднання організацій роботодавців має *рівні права* у вирішенні будь-яких питань діяльності організації роботодавців, об'єднання незалежно від статусу, майнового стану, результатів фінансово-господарської діяльності та інших ознак.

Організації роботодавців та їх об'єднання зобов'язані забезпечувати повне та своєчасне інформування своїх членів з питань їх діяльності, на прохання ознайомлювати з усіма матеріалами, що стосуються діяльності організації, об'єднання.

Гарантії діяльності організацій роботодавців та їх об'єднань.

1. *Держава забезпечує додержання прав і законних інтересів* організацій роботодавців та їх об'єднань, створених у порядку, встановленому законом.

2. *Держава визнає*, створені відповідно до закону, організації роботодавців та їх об'єднання повноважними представниками інтересів їх членів у межах повноважень, закріплених статутами.

3. Організації роботодавців та їх об'єднання у своїй діяльності *незалежні* від органів державної влади.

4. *Забороняється будь-яке втручання у статутну діяльність організацій роботодавців та їх об'єднань з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, професійних спілок, їх об'єднань та ін.*

5. *Держава не несе відповідальності за зобов'язаннями організацій роботодавців та їх об'єднань. Організації роботодавців та їх об'єднання не несуть відповідальності за зобов'язаннями держави, крім випадків, передбачених законом.*

Об'єднання організацій роботодавців створюються і діють за територіальною або галузевою ознакою і мають статус місцевих, обласних, республіканських, всеукраїнських.

Статус місцевих мають організації роботодавців, діяльність яких поширюється на територію відповідної адміністративно-територіальної одиниці та які на момент державної реєстрації об'єднують не менше десяти роботодавців цієї адміністративно-територіальної одиниці або двох і більше роботодавців певної галузі в межах цієї адміністративно-територіальної одиниці.

Статус обласних мають організації роботодавців, діяльність яких поширюється на територію відповідної області, і які на період державної реєстрації об'єднують не менше десяти роботодавців більшості районів і міст обласного підпорядкування цієї області, районів або двох і більше роботодавців певної галузі з тих районів і міст обласного підпорядкування цієї області, районів у містах Києві та Севастополі, де сконцентровані підприємства цієї галузі.

Статус республіканських мають організації роботодавців, які на час державної реєстрації об'єднують не менше десяти роботодавців більшості адміністративно-територіальних одиниць або двох і більше роботодавців певної галузі з тих адміністративно-територіальних одиниць Автономної Республіки Крим, де сконцентровані підприємства цієї галузі.

Статус всеукраїнських об'єднань організацій роботодавців мають об'єднання, які на час державної реєстрації об'єднують обласні організації роботодавців більшості областей України, обласні організації роботодавців певної галузі тих областей, де сконцентровані підприємства цієї галузі.

Статус міжнародних мають організації та об'єднання організацій роботодавців, діяльність яких поширюється на територію України і хоча б однієї іншої держави.

Всеукраїнські об'єднання організацій роботодавців мають право без спеціального дозволу використовувати у своїй назві слово «Україна» та похідні від нього слова.

Засновниками організації роботодавців можуть бути не менш як 10 роботодавців або два і більше роботодавці певної галузі для заснування галузевої організації роботодавців.

Рішення про створення організації роботодавців приймається на установчому з'їзді (конференції) роботодавців і оформляється протоколом установчого з'їзду (конференції), який підписують голова та секретар з'їзду (конференції).

Установчий з'їзд (конференція) затверджує статут організації роботодавців, обирає її органи керування, уповноважує осіб на проведення державної реєстрації, вирішує інші питання, пов'язані зі створенням організації роботодавців.

Рішення про заснування об'єднання організацій роботодавців приймається на *установчому з'їзді (конференції)* роботодавців – уповноважених представників організацій роботодавців і оформляється протоколом установчого з'їзду (конференції), який підписують голова та секретар з'їзду.

Установчий з'їзд (конференція):

1. Затверджує статут об'єднання організацій роботодавців.
2. Обирає його керівні органи.
3. Уповноважує осіб на проведення державної реєстрації.
4. Вирішує інші питання, пов'язані зі створенням об'єднання.

Організації роботодавців та їхні об'єднання *діють на основі статутів*, які затверджуються на установчому з'їзді (конференції) роботодавців, організацій роботодавців.

Членами організацій роботодавців *можуть бути роботодавці*. Вони одночасно можуть бути членами *декількох* організацій роботодавців. Членами об'єднань організацій роботодавців можуть бути *організації роботодавців*, зареєстровані відповідно до закону. Організація роботодавців може бути членом галузевого й територіального об'єднань організацій роботодавців.

Організації роботодавців та їх об'єднання можуть використовувати *власну символіку*, яка затверджується відповідно до їх статуту та підлягає реєстрації у порядку, встановленому законом.

3.2 Права та зобов'язання організацій роботодавців

Організації роботодавців та їхні об'єднання у *межах своїх повноважень*:

- ❖ укладають угоди;
- ❖ здійснюють контроль та забезпечують їх виконання;
- ❖ несуть відповідальність за невиконання угод згідно із законом;
- ❖ виступають стороною в угоді на відповідному рівні у порядку, визначеному законом.

Якщо на одному рівні діють декілька об'єднань роботодавців, для ведення колективних переговорів та укладення угод вони повинні *утворити єдиний* представницький орган, який діє від їх імені, *або делегувати* відповідні повноваження одній організації роботодавців чи одному об'єднанню організацій роботодавців.

Роботодавці, котрі входять до складу асоціації корпорації або іншого об'єднання, можуть передавати права представництва і захисту прав та законних інтересів об'єднанню, до якого вони належать.

Організації роботодавців та їх об'єднання беруть участь у формуванні та проведенні державної *політики зайнятості населення*.

Організації роботодавців та їх об'єднання на паритетних засадах беруть участь в *управлінні загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням* відповідно до закону.

Організації роботодавців та їх об'єднання *виступають стороною колективного трудового спору* (конфлікту) у порядку та на умовах, визначених Законом України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)», користуються усіма правами сторони такого спору (конфлікту) і несуть відповідальність відповідно до закону.

Організації роботодавців та їх об'єднання *мають право одержувати* від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності *інформацію з соціально-економічних питань та питань, пов'язаних із трудовими відносинами, розвитком держави, необхідну для виконання своїх статутних завдань*.

Організації роботодавців та їх об'єднання *мають право поширювати інформацію щодо своєї діяльності* і пропагувати ідеї та мету; висвітлювати діяльність у засобах масової інформації. Організації роботодавців та їх об'єднання можуть виступати засновниками засобів масової інформації згідно із законом; проводити соціологічні дослідження, створювати наукові інформаційні та навчально-дослідницькі центри.

Організації роботодавців та їх об'єднання можуть *брати участь у розробленні та реалізації державної політики* у галузі професійної освіти, у формуванні кваліфікаційних вимог до випускників навчальних закладів, фінансуванні створення та утримання недержавних професійно-технічних навчальних закладів.

Організації роботодавців та їх об'єднання **зобов'язані:**

1) *сприяти ефективному розвитку* вітчизняного ринку праці шляхом його збалансування;

2) *попереджувати зловживання* монополічним становищем на ринку та виникнення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності;

3) *неухильно дотримуватися вимог законодавства* України та свого статуту;

4) *використовувати незаборонені законом засоби захисту прав* і законних інтересів роботодавців;

5) *брати участь у переговорах, консультаціях з укладання колективних договорів, вирішенні колективних трудових спорів* відповідно до закону.

Організації роботодавців та їх об'єднання співпрацюють з органами державної влади та органами місцевого самоврядування, *беруть участь у формуванні державної економічної та соціальної політики*, мають право

вносити пропозиції до органів державної влади та органів місцевого самоврядування з питань, що належать до їх компетенції.

Ці організації та їхні об'єднання *визнають профспілки* повноважними представниками працівників і захисниками їх трудових, соціально-економічних прав та інтересів, сприяють їх діяльності. Організації роботодавців та їх об'єднання *взаємодіють з профспілками*, їх об'єднаннями та іншими організаціями найманих працівників на принципах соціального партнерства. Спори (конфлікти), які виникають між ними, розв'язуються у порядку, передбаченому законом.

Організаціям роботодавців та їх об'єднанням *забороняється втручатися у діяльність професійних спілок*, їх об'єднань та інших організацій найманих працівників, перешкоджати у будь-якій формі та будь-якими засобами працівникам об'єднуватися у профспілки, їх об'єднання, інші організації найманих працівників.

У власності організацій роботодавців та їхніх об'єднань можуть перебувати:

- ❖ рухоме й нерухоме майно;
- ❖ матеріальні та нематеріальні активи, кошти;
- ❖ інше майно, придбане на підставах, передбачених законом.

Майно і кошти організацій роботодавців та їх об'єднань належать їм на праві власності, якщо інше не передбачено статутом та угодами з власниками такого майна. У власності організацій роботодавців та їх об'єднань може бути майно, що *перебуває за межами території України*. Організації роботодавців та їх об'єднання згідно зі своїми статутами *володіють, користуються і розпоряджаються майном*, яке належить їм на праві власності, і не може використовуватися для діяльності, спрямованої на отримання прибутку.

Джерелами формування майна й коштів організацій роботодавців є:

- вступні, членські та цільові внески;
- доходи від підприємств, установ, організацій, часток, паїв, акцій, що належать організаціям роботодавців та їх об'єднанням;
- цільові гранти міжнародних фінансових організацій;
- добровільні внески, що надходять від фізичних та юридичних осіб;
- інші джерела, передбачені законом.

Порядок формування і використання майна та коштів організацій роботодавців та їх об'єднань, а також розміри вступних і членських внесків визначаються їх статутами.

Організації роботодавців та їх об'єднання з метою виконання статутних цілей та завдань мають *право здійснювати необхідну господарську та фінансову діяльність* шляхом створення в установленому законом порядку підприємств, установ або організацій зі статусом юридичної особи.

У разі припинення діяльності організацій роботодавців та їх об'єднань майнові питання вирішуються відповідно до їх статуту і чинного

законодавства. Після припинення їх діяльності майно, надане у користування, повертається його власнику. Майно об'єднань організацій роботодавців, що припинили свою діяльність, розподіляється між його членами у порядку, визначеному статутом.

Держава гарантує захист права власності організацій роботодавців та їх об'єднань. Вилучення державою в організацій роботодавців та їх об'єднань коштів та майна здійснюється тільки у випадках, передбачених законами України.

Організації роботодавців та їх об'єднання *мають право на відшкодування за рахунок держави* чи органів місцевого самоврядування матеріальної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб під час здійснення своїх повноважень.

Організації роботодавців та їх об'єднання *не можуть бути примушені* виконувати розпорядження чи накази не передбачені законом або злочинні.

Якщо дії керівного органу організації роботодавців чи їх об'єднання суперечать законодавству України, статуту, члени цієї організації чи об'єднання можуть *звернутися до суду за захистом* своїх порушених прав та інтересів.

Суд може зобов'язати керівний орган цієї організації чи такого об'єднання *привести свою діяльність відповідно до статуту або призначити дату виборів нового керівництва*. При цьому на підставі судового рішення діяльність організацій роботодавців або їх об'єднання може бути призупинена до виконання рішення суду.

Тимчасова заборона або розпуск організацій роботодавців чи їх об'єднань в адміністративному порядку *не допускається*.

Організації роботодавців та їх об'єднання *мають право здійснювати міжнародну діяльність* згідно із Законом, іншими нормативно-правовими актами та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Міжнародна діяльність організацій роботодавців та їх об'єднань відповідно до їх статутів здійснюється:

1. шляхом заснування або вступу до міжнародних організацій роботодавців та їх об'єднань,
2. прямих міжнародних контактів і зв'язків,
3. укладання відповідних угод,
4. а також в інших формах, що не суперечать законодавству України, нормам і принципам міжнародного права.

4 ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВІ ПАЛАТИ

4.1 Поняття, сутність і цілі торгово-промислових палат

4.2 Права та обов'язки торгово-промислових палат

4.1 Поняття, сутність і цілі торгово-промислових палат

Торгово-промислові палати (ТПП) як авторитетні ділові асоціації відомі у світі вже понад 400 років. Навіть за радянських часів була Всесоюзна торгово-промислова палата. Більшість нинішніх регіональних торгово-промислових палат України починали свою діяльність як Бюро товарних експертиз при Всесоюзній ТПП, наприклад, Донецьке бюро товарних експертиз (1959 р.).

Торгово-промислова палата є недержавною неприбутковою самоврядною організацією, що об'єднує юридичних осіб, які діють відповідно до законодавства України, та громадян України, зареєстрованих як підприємці, та їх об'єднання (ст. 1 Закону).

Цілі торгово-промислових палат. Торгово-промислові палати створюються з метою сприяння:

- 1) *розвиткові* народного господарства та національної економіки,
- 2) *її інтеграції у світову* господарську систему;
- 3) *формуванню сучасних* промислової, фінансової і торговельної інфраструктур;
- 4) *створенню сприятливих умов* для підприємницької діяльності;
- 5) *всебічному розвитку* усіх видів підприємництва, не заборонених законодавством України,
- 6) *науково-технічних і торговельних зв'язків* між українськими підприємцями та підприємцями зарубіжних країн.

Завданнями торгово-промислових палат є:

- *сприяння розвитку* зовнішньоекономічних зв'язків, експорту українських товарів і послуг;
- *надання практичної допомоги* підприємцям у проведенні торгово-економічних операцій на внутрішньому та зовнішньому ринках, освоєнні нових форм співробітництва;
- *представлення інтересів членів* палати стосовно питань господарської діяльності як в Україні, так і за її межами;
- *організація взаємодії* між суб'єктами підприємницької діяльності, координація їх взаємовідносин із державою в особі її органів;
- *участь в організації* в Україні та за кордоном професійного навчання і стажування фахівців – громадян України з питань підприємництва, розвитку конкуренції, а також у розробленні та реалізації державних і міждержавних програм у цій галузі;

- *надання довідково-інформаційних послуг*, основних відомостей, що не є комерційною таємницею, про діяльність українських підприємців і підприємців зарубіжних країн згідно з національним законодавством, *сприяння поширенню*, зокрема через засоби масової інформації, знань про економіку і науково-технічні досягнення, законодавство, звичаї та правила торгівлі в Україні;

- *сприяння в організації* інфраструктури інформаційного обслуговування підприємництва;

- *надання послуг* для здійснення комерційної діяльності іноземним фірмам та організаціям;

- *встановлення і розвиток зв'язків* з іноземними підприємцями, а також організаціями, що об'єднують або представляють їх, *участь у роботі* міжнародних неурядових організацій та інших спільних організацій;

- *сприяння розвитку* торгових та інших чесних звичаїв у підприємницькій діяльності, *участь у розробленні правил* професійної етики у конкуренції для різних сфер підприємницької діяльності, галузей економіки, спілок та об'єднань підприємців;

- *виконання інших завдань*, передбачених її статутом.

Торгово-промислові палати створюються за принципом добровільного об'єднання їх засновників. Принцип добровільного об'єднання підприємців у торгово-промислову палату полягає у праві вибору входити або не входити до її складу.

Торгово-промислові палати створюються на території Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя (регіональні торгово-промислові палати). У межах кожної з цих адміністративно-територіальних одиниць може бути створена *лише одна торгово-промислова палата*.

На території України діє **Торгово-промислова палата України**. Торгово-промислова палата створюється за ініціативи не менш як 50 засновників, які перебувають на відповідній території. Засновники торгово-промислової палати скликають установчий з'їзд (конференцію) або загальні збори, на яких приймається статут і створюються керівні органи торгово-промислової палати.

Членами торгово-промислової палати можуть бути *лише юридичні особи*, які створені і діють відповідно до законодавства України та громадяни України, зареєстровані як підприємці, та їх об'єднання.

Статут торгово-промислової палати *не має суперечити законодавству* України, а статут регіональної торгово-промислової палати – Статуту Торгово-промислової палати України.

Державну реєстрацію Торгово-промислової палати України провадять Міністерство юстиції України. Для державної реєстрації торгово-промислової палати у відповідний орган, що здійснює реєстрацію, у місячний термін із дня прийняття статуту подається *заява* її засновників. До неї додаються нотаріально засвідчені *копії статуту торгово-*

промислової палати і протоколу установчого з'їзду (конференції) або загальних зборів засновників, що прийняли статут.

Відмова у державній реєстрації торгово-промислової палати можлива лише у разі порушення встановленого законом порядку створення торгово-промислової палати або невідповідності її статуту законодавству України. Відмова у реєстрації торгово-промислової палати з інших підстав не допускається.

Відмову в державній реєстрації торгово-промислової палати може бути оскаржено в судовому порядку.

Діяльність торгово-промислової палати *припиняється шляхом її ліквідації*, яка провадиться за рішенням засновників торгово-промислової палати або за рішенням її вищого керівного органу. Торгово-промислову палату може бути ліквідовано *також за рішенням суду* у випадках і порядку, встановлених законодавством України.

Майно та кошти ліквідованої торгово-промислової палати після задоволення вимог усіх кредиторів розподіляються у порядку, передбаченому законодавством.

4.2 Права та обов'язки торгово-промислових палат

Торгово-промислові палати мають право:

- *проводити* за дорученням державних органів *незалежну експертизу* проектів нормативно-правових актів з питань економіки, зовнішньоекономічних зв'язків, а також з інших питань, що стосуються прав та інтересів підприємців;
- *представляти і захищати законні інтереси* торгово-промислової палати або за дорученням її членів їх інтереси;
- *надавати за дорученням* українських та іноземних юридичних і фізичних осіб послуги, пов'язані із захистом їх прав та інтересів, відповідно до законодавства України та міжнародних договорів України;
- *звертатися за дорученням осіб*, права яких порушені, до Антимонопольного комітету України із заявами про порушення законодавства про захист від недобросовісної конкуренції;
- *проводити* на замовлення українських та іноземних підприємців *експертизу*, здійснювати контроль якості, кількості, комплектності товарів (у тому числі експортних та імпорتنих) і визначати їх вартість;
- *засвідчувати і видавати сертифікати* про походження товарів, сертифікати визначення продукції власного виробництва підприємств з іноземними інвестиціями та інші документи, пов'язані зі здійсненням зовнішньоекономічної діяльності;
- *здійснювати декларування* зовнішньоторговельних вантажів у випадках, передбачених законом;

- *організовувати міжнародні виставки*, національні виставки іноземних держав і окремих іноземних фірм, забезпечувати підготовку і проведення виставок українських товарів в Україні та за її межами;

- *організовувати семінари*, конференції, ділові переговори з економічних питань за участю українських підприємців та іноземних фірм як в Україні, так і за її межами;

- *укладати необхідні* для виконання функцій палат зовнішньоекономічні та інші *угоди* з українськими та іноземними суб'єктами підприємницької діяльності, а також з окремими громадянами;

- *видавати інформаційні, довідкові, рекламні та методичні матеріали* з питань своєї діяльності, а також газети, журнали та інші друковані матеріали для забезпечення підприємницької діяльності;

- *створювати, реорганізовувати і ліквідувати підприємства* та інші організації з метою виконання статутних завдань у порядку, встановленому законом;

- *самостійно визначати методи здійснення своєї діяльності*, встановлювати структуру, штатний розпис, чисельність працівників, форми і розміри оплати та матеріального стимулювання їхньої праці згідно з законодавством України;

- *створювати за ініціативи учасників спору третейські суди* відповідно до законодавства України, галузеві або територіальні комітети (ради) підприємців, цільові секції фахівців-консультантів;

- *виконувати інші повноваження*, що не суперечать законодавству України

Розвитку зовнішніх економічних зв'язків *сприяють двосторонні угоди* про співпрацю, укладені ТПП України з торгово-промисловими палатами, іншими партнерськими організаціями з 88 країн.

Відповідальні працівники Торгово-промислової палати України входять до складу 29 міжурядових комісій з питань торгово-економічного співробітництва.

Члени регіональних торгово-промислових палат одночасно є членами Торгово-промислової палати України.

Торгово-промислова палата України згідно із законом та своїм статутом здійснює представницькі функції як в Україні, так і за її межами, об'єднує торгово-промислові палати та координує їх діяльність.

Торгово-промислова палата України **виконує такі функції:**

- ❖ *відкриває свої представництва* та філії в інших країнах, а також засновує разом із зарубіжними партнерськими організаціями як в Україні, так і за її межами змішані торгово-промислові палати, ділові ради та інші спільні організації;

- ❖ *засвідчує обставини форс-мажору* відповідно до умов зовнішньоторговельних угод і міжнародних договорів України, а також торговельні та портові звичаї, прийняті в Україні;

- ❖ *веде недержавний реєстр* українських підприємців за їх згодою, фінансовий стан яких свідчить про їх надійність як партнерів у

підприємницькій діяльності в Україні та за її межами. Порядок ведення зазначеного реєстру визначає Торгово-промислова палата України.

Торгово-промислова палата України *має право одержувати* в установленому порядку від міністерств, інших центральних органів виконавчої влади *інформацію та матеріали*, необхідні для виконання покладених на неї завдань.

При Торгово-промисловій палаті України *Міжнародний комерційний арбітражний суд і Морська арбітражна комісія*, діяльність яких регулюється законодавством України.

Торгово-промислова палата України *представляє інтереси своїх членів* у Міжнародній торговій палаті, а також в інших міжнародних організаціях з питань підприємницької діяльності.

У ділових колах України Палату визнають *одним із найбільш авторитетних об'єднань підприємців*. Вона здобула визнання не тільки в Україні, а й за її межами. Усвідомлюючи виклики європейської інтеграції, палата відіграє головну роль у реалізації політики, спрямованої на максимально ефективне використання всіх позитивних наслідків цієї інтеграції.

В умовах формування принципів вільного підприємництва ТПП України разом із регіональними палатами *виступають*:

- ❖ *надійними діловими партнерами* підприємців,
- ❖ *надаючи їм практичну допомогу* в господарській діяльності,
- ❖ *постійно вдосконалюючи* якість надання традиційних
- ❖ *та впроваджуючи нові*, покликані економічними реформами, види послуг.

Зважаючи на це, закономірним є зростання кількості членів як регіональних, так і ТПП України. Наприклад, на 1 січня 2005 р. Торгово-промислова палата України об'єднувала 6364 юридичні особи, які створені і діють відповідно до законодавства України, та громадян України, зареєстрованих як підприємці, та їх об'єднання. Членська база торгово-промислової палати з року в рік зростає. За 2004 р. вона поповнилася майже 900 новими членами і зросла більше ніж на 16 %.

За 2004 р. у ТПП України *прийнято 113 делегацій* із 55 країн світу. У 2004 р. Торгово-промислові палати України відвідали делегації на чолі з прем'єр-міністрами Азербайджану, Латвії, Словаччини, Туреччини; міністри Еквадору, Перу, Франції; посли та інші дипломати високого рангу з 24 країн.

Знаковою подією стала участь Торгово-промислової палати України у XII конгресі Асоціації торгово-промислових палат Європи (Європалати), членом якої ТПП України стала у 2002 р. На цьому конгресі, який відбувався у Відні на базі Федеральної палати економіки Австрії, одного з керівників Торгово-промислової палати України обрано до складу Ради директорів Європалати, що свідчить про довіру і визнання значення української ТПП на міжнародному рівні.

Нині ТПП України – *єдиний представник торгово-промислових палат країн – учасниць СНД в Європалаті*, що об'єднує національні палати 43 країн Європи, які представляють 1600 регіональних палат загальною кількістю 15 млн членів, і в яких працюють понад 120 млн осіб.

У 2004 р. у системі ТПП України було проведено 232 виставкових заходи. Серед послуг, що надає палата, можна назвати *довідково-інформаційні консультативні послуги*. Однією з найвагоміших послуг є *експертиза та сертифікація товарів*. На належному рівні ведеться освітня та договірна правова робота.

Українська торгово-промислова палата продовжує свою важливу роботу, допомагаючи підприємцям України зміцнювати економіку нашої країни.

5 МОЛОДІЖНІ ТА ДИТЯЧІ ОРГАНІЗАЦІЇ

5.1 Сутність, ознаки, принципи та види молодіжних та дитячих організацій

5.2 Волонтерський рух

5.3 Основні напрями державної політики у сфері молодіжної політики

5.4 Дитячі та юнацькі організації в Україні

5.1 Сутність, ознаки та види молодіжних та дитячих організацій

Молодіжний рух – похідна політичної та соціальної активності молоді, яку вона проявляє і реалізує значною мірою через організовані громадські, суспільно-політичні та інші структури. І тому молодіжний рух, його розвиток мають підтримуватись і стимулюватись насамперед державою.

Особливо активно розвивається молодіжний рух в Україні у період так званих «процесів перебудови» – кінець 80-х – поч. 90-х років. Саме появою численних молодіжних організацій обумовлене *зростання політичної активності молоді* у цей період, хоча така активність була і є різноплановою, орієнтованою на великий спектр політичних, ідеологічних інтересів та уподобань.

Нині мають місце як політична поляризація молоді, так і відсутність у значної кількості юнаків та дівчат політичних орієнтацій взагалі. Порівняно із 80-ми роками спостерігається певне зростання їх громадської та політичної активності.

Молодіжні громадські організації – об'єднання громадян віком від 14 до 28 років, метою яких є здійснення діяльності, спрямованої на задоволення та захист своїх законних соціальних, економічних, творчих, духовних та інших спільних інтересів.

Дитячі громадські організації – об'єднання громадян віком від 6 до 18 років, метою яких є здійснення діяльності, спрямованої на реалізацію та захист своїх прав і свобод, творчих здібностей, задоволення власних інтересів, які не суперечать законодавству, та соціальне становлення як повноправних членів суспільства.

Молодіжний рух в Україні координує Український національний комітет молодіжних організацій, який є незалежною неурядовою організацією і має статус Всеукраїнської спілки молодіжних та дитячих громадських організацій. У своїй діяльності цей комітет керується законодавством України та власним статутом.

Вступ Українського національного комітету молодіжних організацій до міжнародних молодіжних організацій (асоціацій, союзів тощо) не є підставою для його реєстрації як міжнародного.

Принципи утворення і діяльності молодіжних та дитячих громадських організацій:

- молодіжні та дитячі громадські організації утворюються і діють на засадах *добровільності, рівноправності* їх членів, самоврядування, законності та гласності;

- молодіжні та дитячі громадські організації зобов'язані *доводити до відома* громадськості про свою діяльність у формах, що не суперечать законодавству;

- *інформація, що міститься у статутах*, про склад керівних органів, джерела матеріальних та інших надходжень, а також пов'язана з діяльністю молодіжних і дитячих громадських організацій, не є конфіденційною або іншою інформацією, яка охороняється законом.

Засновниками молодіжних та дитячих громадських організацій можуть бути громадяни України, а також іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, які досягли 15-річного віку. Засновниками спілок молодіжних та дитячих громадських організацій є молодіжні та дитячі громадські організації.

Членами молодіжних та дитячих громадських організацій можуть бути громадяни України, а також іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах.

Членами молодіжних громадських організацій можуть бути особи віком від 14 до 28 років, членами дитячих громадських організацій – особи віком від 6 до 18 років. Вступ неповнолітніх (віком до 10 років) до дитячих громадських організацій здійснюється за письмовою згодою батьків, усиновителів, опікунів або піклувальників. Особи старшого віку можуть бути членами молодіжних та дитячих громадських організацій за умови, якщо їх кількість у цих організаціях не перевищує третини загальної кількості членів. У складі виборних органів молодіжних та дитячих

громадських організацій кількість осіб старшого віку не може перевищувати третини членів виборних органів.

Обмеження щодо кількості осіб, вік яких перевищує 28 та 18 років, у складі виборних органів не поширюється на спілки молодіжних та дитячих громадських організацій.

Статус молодіжних та дитячих громадських організацій:

❖ *користуються правами*, наданими їм Законом України «Про об'єднання громадян», іншими законодавчими актами;

❖ *не можуть утворювати та вступати у виборчі блоки*;

❖ *можуть вступати у виборчі коаліції*. Членські внески і добровільні пожертвування, отримані від юридичних чи фізичних осіб, що спрямовуються на здійснення статутної діяльності молодіжних і дитячих громадських організацій та їх спілок, не є об'єктом оподаткування.

Молодіжні та дитячі громадські організації залучаються органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування до розроблення й обговорення проектів рішень з питань державної політики щодо дітей і молоді.

Верховна Рада України при затвердженні Державного бюджету України передбачає в ньому окремим рядком видатки на підтримку спілки, членами якої є більшість зареєстрованих всеукраїнських молодіжних та дитячих громадських організацій, а також обласних, Київських і Севастопольських міських спілок молодіжних та дитячих громадських організацій, діяльність якої спрямовується на забезпечення соціального становлення та розвитку молодих громадян.

При затвердженні місцевих бюджетів передбачаються видатки на реалізацію програм молодіжних та дитячих громадських організацій.

Молодіжні та дитячі громадські організації, їх спілки, які одержують фінансову або іншу матеріальну підтримку, зобов'язані подавати звіти про цільове використання фінансів і матеріальних цінностей органам, що їх надавали, у терміни, встановлені цими органами.

Молодіжні та дитячі громадські організації, їхні спілки несуть відповідальність за порушення законодавства.

Після проголошення державної незалежності України було проведено значну роботу з реалізації державної молодіжної політики, яка є одним із пріоритетних напрямів діяльності держави. В Україні сформовано відповідні структури, які здійснюють реалізацію державної молодіжної політики.

Вдосконалюється система пошуку і підтримки талановитої молоді, організації культурно-мистецьких заходів для молоді. Під час реалізації державної молодіжної політики органи державної влади тісно співпрацюють із багатьма всеукраїнськими громадськими молодіжними та дитячими об'єднаннями, кількість яких постійно зростає, що позитивно впливає на розв'язання актуальних проблем молоді.

5.2 Волонтерський рух

Волонтерська діяльність у сфері надання соціальних послуг – це добровільна неприбуткова діяльність фізичних осіб – волонтерів, яка спрямована на надання допомоги особам, котрі перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, і сприяє самореалізації волонтера.

Волонтерська діяльність ґрунтується на таких **основоположних засадах**:

- добровільність та доброчинність;
- законність;
- гуманність і гідність;
- спільність інтересів і рівність прав її учасників;
- гласність;
- відповідальність;
- конфіденційність.

Волонтерську діяльність провадять фізичні особи – волонтери, які можуть входити до волонтерських організацій (об'єднань) – громадських чи релігійних організацій, які діють відповідно до їх статутів (положень).

Волонтерська діяльність провадиться **за такими напрямками**:

❖ *надання соціальних послуг* громадянам, які перебувають у складних життєвих обставинах (інвалідність, часткова втрата рухової активності у зв'язку зі старістю чи станом здоров'я, відсутністю житла або роботи, наслідки стихійного лиха, катастроф тощо);

❖ *надання соціальних послуг дітям та молоді*, що перебувають у складній життєвій ситуації у зв'язку з інвалідністю, хворобою, сирітством, безпритульністю, малозабезпеченістю, конфліктами і жорстоким ставленням у сім'ї.

Волонтерська діяльність **провадиться шляхом**:

а) *надання допомоги особам*, які перебувають у складних життєвих обставинах:

- 1) за місцем проживання особи;
- 2) у стаціонарних інтернатних установах і закладах;
- 3) у реабілітаційних установах і закладах;
- 4) в установах та закладах денного перебування;
- 5) у територіальних центрах соціального обслуговування;
- б) в установах та закладах тимчасового або постійного перебування

та в інших закладах соціальної підтримки;

б) *залучення пенсіонерів, дітей та молоді* до участі у волонтерській діяльності;

в) *встановлення зв'язків* із міжнародними волонтерськими організаціями.

Волонтерські організації (об'єднання), волонтери можуть залучатися соціальними службами до **надання таких соціальних послуг**:

- ❖ придбання і доставка медикаментів, продовольчих, промислових та господарських товарів, книг, газет, журналів, гарячих обідів;
- ❖ приготування їжі, годування;
- ❖ допомога у проведенні заходів особистої гігієни;
- ❖ прибирання приміщення, прання білизни;
- ❖ обробіток присадибних ділянок;
- ❖ виконання ремонтних робіт;
- ❖ відвідування хворих у стаціонарних медичних закладах;
- ❖ читання художньої літератури, преси, написання листів;

організація дозвілля тощо.

Волонтерські організації, які бажають провадити діяльність з метою надання допомоги особам, які перебувають у складних життєвих обставинах, звертаються до соціальної служби з відповідною пропозицією отримання згоди на співпрацю з соціальною службою волонтерська організація і керівник соціальної служби укладають відповідний договір.

Договір про співпрацю з надання соціальних послуг укладається не менш як на три місяці. У договорі визначаються права, обов'язки та відповідальність сторін, перелік соціальних послуг, які надаватимуться.

Соціальна служба:

- надає волонтерській організації *необхідну інформацію* щодо можливої співпраці у сфері надання соціальних послуг;
- за потреби *забезпечує* волонтерській організації *роботою*, що буде відповідати їх бажанням та можливостям;
- *надає* волонтерам всебічну допомогу і підтримку у провадженні їх діяльності;
- *контролює діяльність* волонтерів у сфері надання соціальних послуг.

Волонтерські організації, волонтери під час провадження своєї діяльності *співпрацюють* із підприємствами, установами, громадськими, благодійними та релігійними організаціями.

Координацію волонтерської діяльності здійснюють Міністерство праці та соціальної політики і Міністерство у справах молоді, сім'ї та спорту.

Основне завдання Школи волонтерів – забезпечення теоретичної та практичної підготовки волонтерів до реалізації соціальних програм.

Відповідно до покладених на неї завдань Школа:

- 1) *надає волонтерам знання* з психолого-педагогічних, правових, соціально-медичних питань, необхідних для реалізації соціальних програм;
- 2) *сприяє професійному зростанню* та набуттю практичного досвіду волонтерів;
- 3) *сприяє розвитку лідерських якостей, творчих здібностей, самовираженню та становленню волонтерів як активних членів суспільства*;

4) *розробляє та запроваджує* навчально-тематичні плани та програми підготовки волонтерів за пріоритетними напрямками діяльності Центру.

Навчання в Школі здійснюється на безоплатній основі. *Слухачами Школи можуть бути* учні старших класів загальноосвітніх шкіл та інших навчальних закладів, студенти вищих навчальних закладів, безробітна молодь, клієнти Центру тощо.

Заняття у Школі проводяться у формі семінарів, тренінгів, а також різноманітних творчих вправ, рольових і тематичних ігор, підготовки інформаційних повідомлень, дискусій, обговорень тощо. Школу може бути створено *за наявності необхідного приміщення* для проведення занять, яке відповідає санітарно-гігієнічним нормам та вимогам пожежної безпеки.

До роботи у Школі *залучаються фахівці* на договірних засадах (соціальні педагоги, лікарі, психологи, педагоги, юристи тощо), волонтери, які пройшли відповідну підготовку. Діяльність Школи фінансується у межах коштів, передбачених на реалізацію відповідних програм та здійснення заходів Центру.

5.3 Основні напрями державної політики у сфері молодіжної політики

Основні напрями державної політики у сфері молодіжної політики визначаються численними нормативними актами.

Наприклад, **Закон України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю»** визначає організаційні та правові засади соціальної роботи з дітьми і молоддю.

Основними напрямками державної політики є:

- *визначення правових засад* соціальної роботи з дітьми та молоддю;
- *розроблення та реалізація* державних, галузевих, регіональних програм соціального становлення і підтримки дітей та молоді;
- *створення сприятливих умов* для гармонійного розвитку дітей та молоді, задоволення потреб у добровільному виборі виду діяльності, не забороненому законодавством, активної участі у творчій, спортивній та оздоровчій діяльності;
- *консультування і надання соціальних послуг*, соціально-медичної, психолого-педагогічної, правової, інформаційної та інших видів соціальної допомоги;
- *розроблення та здійснення комплексу реабілітаційних заходів* щодо психологічного та фізичного стану дітей та молоді, які зазнали жорстокості, насильства, потрапили в екстремальні ситуації;
- *сприяння дитячим і молодіжним організаціям*, іншим об'єднанням громадян, фізичним особам у реалізації ними власних соціально значущих ініціатив і проектів;

- забезпечення дотримання соціальних стандартів і нормативів умов життєдіяльності, морального, психологічного та фізичного стану дітей та молоді;

- сприяння розвитку та підтримка волонтерського руху;
- встановлення та зміцнення зв'язків із соціальними службами для молоді за кордоном, інтеграція у міжнародну систему соціальної роботи з молоддю;

- здійснення комплексу медико-соціальних та реабілітаційних заходів щодо адаптації в суспільстві дітей із вадами фізичного та розумового розвитку.

Соціальна профілактика серед дітей та молоді передбачає:

- ❖ системний облік і догляд за дітьми та молоддю, зі схильністю до асоціальної поведінки;

- ❖ інформаційно-просвітницьку, пропагандистську та агітаційну роботи серед дітей та молоді за місцем проживання, навчання або роботи.

Соціальна реабілітація передбачає також працевлаштування, надання соціально-медичних, психолого-педагогічних, юридичних, інформаційних та інших видів соціальних послуг неповнолітнім та молоді, які відбували покарання у вигляді обмеження або позбавлення волі на певний строк.

Соціальне інспектування здійснюють центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді разом із відповідними органами виконавчої влади, яким законодавство надало право здійснювати інспекторський нагляд.

Державна соціальна служба для сім'ї, дітей та молоді підпорядковується та діє у складі Міністерства у справах молоді, сім'ї та спорту.

Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді *утворюються, реорганізуються і ліквідуються* органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, належать до сфери їх керування і підпорядковуються відповідно органу виконавчої влади чи виконавчому органу міської, селищної, сільської ради.

Державна соціальна служба для сім'ї, дітей та молоді контролює і координує діяльність центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Діяльність центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді *фінансується за рахунок коштів*, передбачених у місцевих бюджетах за відповідним кодом програмної класифікації видатків, та інших джерел, не заборонених законодавством.

Послуги, що надають центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, є державними послугами і *здійснюються на безоплатній основі*.

З метою реалізації державної молодіжної політики, поліпшення соціально-економічного становища молоді Указом Президента України від 21 травня 1999 р. було створено *Національну раду з питань молодіжної політики при Президентові України*.

Національна рада з питань молодіжної політики при Президентові України (далі – Національна рада) є координуючим та

консультативно-дорадчим органом, який має сприяти постійному вдосконаленню державної молодіжної політики, забезпечувати узгодженість дій у вирішенні питань, пов'язаних із життям молоді та участю її в усіх сферах життя суспільства і держави.

Національна рада систематично інформує громадськість про свою діяльність і прийняті рішення. Фінансове та матеріально-технічне забезпечення діяльності Національної ради здійснює Управління секретаріату Президента України та Міністерство у справах сім'ї, молоді та спорту.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22 квітня 2006 р схвалено Концепцію загальнодержавної програми «*Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини на 2006–2016 рр.*».

З метою реалізації державної політики щодо захисту прав дітей прийнято Закон України «Про охорону дитинства», за яким охорона дитинства визначається загальнонаціональним пріоритетом:

1) *активізовано процес законотворення* стосовно захисту прав дітей, що сприяло розвитку системи надання професійної допомоги дітям та сім'ям із дітьми;

2) *багаторазово збільшено розміри допомоги* при народженні дитини, допомоги на дітей-інвалідів, дітей, що перебувають під опікою та піклуванням, інших виплат;

3) *створено мережу служб та закладів для захисту і підтримки* дітей, що перебувають у складних життєвих обставинах.

Починаючи з 1996 р., готується щорічна державна доповідь про становище дітей в Україні, яка презентується громадськості та міжнародній спільноті.

Економічні, соціальні, екологічні та інші проблеми торкнулися насамперед найбільш соціально незахищеної категорії населення – дітей.

Високий рівень захворюваності дітей зумовлений факторами поширення шкідливих звичок, зокрема вживання алкоголю, наркотиків, психотропних речовин, а також ранній початок статевого життя. Залишаються високими показники дитячої інвалідності.

На реформуванні та модернізації освіти дітей негативно позначається недостатнє забезпечення навчальних закладів сучасними підручниками та навчальними посібниками, технічними засобами, комп'ютерною технікою, іншим обладнанням. Поширення практики надання платних послуг у сфері освіти зробило їх малодоступними для дітей, які виховуються у родинах із низьким рівнем матеріального забезпечення. Крім того, відбувається таке негативне явище, як ліквідація дошкільних навчальних закладів.

Спостерігається постійне збільшення кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Діти, позбавлені батьківського піклування, потрапляють у сферу впливу кримінальних структур, займаються жебракуванням, бродяжництвом. Є факти сексуальної експлуатації, насильства, жорстокого

поводження з дітьми та торгівлі ними. Відсутність у державі системи ювенальної юстиції, орієнтованої на профілактичні заходи, призводить до збільшення кількості дітей, що перебувають у конфлікті з законом.

Основними причинами ситуації, що склалася, є:

- *загальне зниження рівня життя населення, безробіття одного або й обох батьків, їх виїзди до інших країн чи регіонів з метою працевлаштування;*

- *збільшення кількості неблагополучних сімей та розлучень, асоціальна поведінка батьків, їх ухилення або відсторонення від виконання своїх обов'язків стосовно виховання дітей, жорстокість і насильство у сім'ях;*

- *недостатнє фінансування навчальних закладів, закладів охорони здоров'я, культури, соціального захисту;*

- *відсутність соціальних стандартів діяльності служб, що працюють з дітьми;*

- *застаріла система опіки та піклування про дітей;*

- *низька активність територіальної громади щодо розв'язання проблем дітей.*

Виконання завдань **Національного плану дій** здійснюватиметься у сфері охорони здоров'я, освіти, захисту прав дітей, їх культурного і духовного розвитку, забезпечення участі у житті суспільства, а також міжнародного співробітництва з питань захисту прав дітей.

5.4 Дитячі та юнацькі організації в Україні

В останні десятиліття на принципово нових засадах стала працювати піонерська організація, виникли такі дитячі та юнацькі організації, як «Пласт», «Сокільський доріст», «Курінь» та ін.

«Пласт» – складова світового скаутського руху, ідейним засадам і організаційним принципам якого надано національного змісту. Діяв у Галичині в 1911-1930 рр. та періодично на різних теренах України до 1939 р. Після Другої світової війни було заборонено, його вважали ворожою націоналістичною організацією. З проголошенням незалежності України «Пласт» швидко відродився.

За своєю структурою охоплює такі вікові категорії: новаци і новачки (7-11 років), юнаки і юначки (11-17 років), старші пластуни і пластунки (17-30 років), приятелі «Пласту» (батьки і друзі). Кличем пластової організації є «СКОБ» (Сильно! Красно! Обережно! Бистро!). Він виявляється в усіх напрямках пластової організації і стає важливою настановою на все життя.

Пластові організації *покликані здійснювати:*

- 1) *всебічне патріотичне виховання молоді;*
- 2) *розвивати її моральні, духовні й фізичні риси;*

3) вишколювати на свідомих, відповідальних і повноцінних громадян за допомогою виховних методів і на ідейних засадах «Пласту», що спираються на пластову присягу, пластовий закон;

4) «Три головні обов'язки пластуна»: _плекати традиції предків, передавати молоді знання і розуміння їх історії, культури, змагань за ідеї.

*Головними моральними та ідейними засадами «Пласту» є вічні загальнолюдські цінності, які виражають ставлення особи до природи, суспільства і себе. Усе це сконцентровано у **пластовій присязі**:*

«Присягаюся своєю честю, що робитиму все, що в моїй силі, щоб: Бути вірним Богові й Україні, Помагати іншим, Жити за пластовим законом, Слухатись пластового проводу».

Виконання присяги вимагає від пластуна дотримання **таких правил** пластового закону:

1. Пластун славний.
2. Пластун сумлінний.
3. Пластун точний.
4. Пластун ощадний.
5. Пластун справедливий.
6. Пластун ввічливий.
7. Пластун братерський і доброзичливий.
8. Пластун рівноважений.
9. Пластун корисний.
10. Пластун слухняний.
11. Пластун пильний.
12. Пластун дбає про своє здоров'я.
13. Пластун любить красу і дбає про неї.
14. Пластун завжди доброї гадки.

Ці вимоги передбачають формування *адекватних рис характеру*. Вони є основою складання плану самовиховання для кожного пластуна. На основі пластової присяги та правил закону ґрунтується вся діяльність організації. Пластові організації використовують загальні методи виховання, але у них превалюють ігрові моменти. Загалом виховна методика спрямована на спонукування пластунів до самовдосконалення.

Члени «Пласту» проходять *чотири послідовних етапи*:

- 1) підготовчий – отримання відзнаки пластуна-прихильника;
- 2) складання першої проби пластуна-учасника;
- 3) складання другої проби пластуна-розвідувача;
- 4) складання третьої проби пластуна-скоба.

Паралельно зі складанням проб юнацтво освоює так звані *вмілості* – набуття практичних знань і вмінь у різноманітних галузях: картографії, фотографуванні, догляді за хворими, туризмі, альпінізмі та ін. Усього розроблено *понад 120 різних вмілостей*. Знаючи перелік вимог конкретної вмілості, пластуни готуються до них: читають літературу, звертаються до фахівців тощо. Відтак вони відбувають випробування – своєрідний іспит,

за результатами якого їм надають відповідну відзнаку: нашивку на рукав однострій та спеціальне посвідчення.

Згаданий *однострій* (уніформа зеленого кольору) у «Пласті» набуває особливого виховного значення. На нього, згідно з вимогами відповідних приписів, нашивають *пластові відзнаки*: пластового ступеня, складених умілостей, відзнаку діловодства, відзнаку належності до гуртка чи куреня, значки успішно відбутих таборів, вишколів, мандрівок, відзначення та нагороди. Під комірцем сорочки пластуни носять хустинку кольору свого куреня. Глянувши на однострій, можна зробити висновок про активність і досвідченість пластуна, він є предметом особливої гордості, поваги товаришів.

«Сокільський доріст» – національно-патріотичні освітньо-молодіжні товариства, що діють в окремих регіонах України. Первинним його осередком є соколине гніздо, яке створюється за місцем проживання. Гніздо налічує не менше 5 членів. Гнізда об'єднуються в чоти (рої). До складу чот входить 3–5 гнізд. Керує гніздом гніздовий, роєм – *ройовий (чотовий)*. Чоти, окремі гнізда в межах села (міста) об'єднуються в станиці. *Станичний* може мати ранг соколиного сотника (чотового, гніздового) залежно від кількості членів. Він формує свою канцелярію, має писаря та ін. Структура триступенева: соколята – 6–11 років, молоді соколи – 12–14 років, соколи – 15–18 років.

Головними напрямками діяльності товариства є:

1) *вивчення і відродження* кращих традицій «Сокола», українських національно-патріотичних, молодіжних, дитячих товариств та організацій;

2) *розвиток і урізноманітнення* форм їхньої діяльності;

3) *виховання членів товариства* на ідеях свободи, рівності, національної та особистої гідності, шанування родинних зв'язків, працелюбності, взаємодопомоги й самодисципліни;

4) *виховання національної самосвідомості* членів товариства на засадах християнських чеснот (чесності, доброти, шанування батька й матері, милосердя);

5) *глибоке вивчення історії* України та історії Українського війська;

6) *прищеплення членам товариства любові до рідної мови, віри, звичаїв, до національних ідеалів предків, їх моральних, релігійних, політичних, економічних і соціальних переконань,*

7) *залучення членів товариства до корисних громадських справ;* до клубних, спортивних, туристично-краєзнавчих гуртків та об'єднань;

8) *налагодження різних форм спілкування з українською молоддю за межами України, співпраця зі спорідненими товариствами в Україні та за її межами;*

9) *формування у членів товариства бережливого ставлення до суспільного й державного багатства України, її природи, пам'яток культури, старовини,*

10) *виховання із членів товариства цивілізованих господарів на своїй землі.*

З метою всебічного виховання своїх членів товариства **залучають їх до таких видів діяльності:**

❖ *національно-історичної* (вивчення історії України, вікторини, уроки пам'яті, тематичні вечори, зустрічі, «круглі столи» з відповідної тематики, догляд за могилами, допомога борцям за волю України тощо);

❖ *спортивно-оздоровчої* (змагання, сокільські забави, козацькі забави, спортивні випробування тощо);

❖ *З туристично-краєзнавчої* (походи, мандрівки, табори, змагання та ін.); культурно-просвітницької (конкурси, фестивалі, ігри);

❖ *інтелектуально-пошукової* (інтелектуальні ігри, конкурси, олімпіади, клуби за інтересами);

❖ *діяльності у сфері милосердя* (відвідини, допомога, вітання, збір коштів та речей для тих, хто цього потребує);

❖ *господарської* (створення умов для самостійної праці; гуртки, майстерні, кіоски для реалізації власної продукції, шкільні кооперативи, школи бізнесу).

«Курінь» – дитячо-юнацька організація, що ставить за мету виховання духовно та фізично розвиненого юного покоління на історично сформованих засадах козацького світогляду та способу життя, в душі відданості Батьківщині та її народу, на основі відродження національних, загальнолюдських духовних і моральних цінностей.

Членом організації може стати кожен хлопець чи дівчина віком від 6 до 18 років, які люблять Україну, хочуть добре знати її історію і літературу, давнє минуле, поділяють ідеали юного козацтва. Особи, яким виповнилося 18 років, за бажанням можуть зберегти своє членство. їм присвоюють звання «козак-наставник», і вони беруть участь у виховній роботі з молоддю.

Члени організації діляться на козачат (молодші школярі) віком 6-10 років, джур (середні школярі) віком 10-15 років та молодих козаків (старшокласники) віком 15-38 років.

Основою організаційної структури є **курінь** – первинний козацький осередок за місцем проживання чи місцем навчання або за інтересами (курінь любителів історії козаччини, курінь джур, бандуристів та ін.). Головна організаційна одиниця козачат, джур та козаків – десяток, що складається з 10-15 членів організації й ділиться на застави по 3-5 осіб у кожній. Десятки об'єднуються в загін (чоту), загони козацької молоді одного віку входять до складу сотні, а сотні – до куреня козацької організації навчального закладу.

На чолі кожної структурної козацької одиниці стоїть старшина, в заставі – заставний, в десятці – отаман (десятник), в загоні – чотар (писар), в сотні – писар, осавул, хорунжий, в курені – отаман, писар, обозний, осавул, бунчужний, скарбник, суддя, довбуш, товмач, шафар.

Виховна діяльність цієї організації відбувається за такими напрямками:

1) «Мій рідний край» (вивчення історії рідного краю);

- 2) «Гей ви, хлопці, славні запорожці» (вивчення історії українського козацтва);
- 3) вивчення духовних цінностей українських козаків;
- 4) «Козацькому роду нема переводу» (відродження військово-спортивного мистецтва козаків);
- 5) «Козацькими стежками» (туристично-краєзнавчих робота);
- 6) «Слава козацька не вмере, не поляже...» (відродження народних мистецьких традицій).

У змісті виховання виокремлюють орієнтовну програму **виховної роботи з дівчатками**:

- 1) «Хата моя, біла хата...» (про роль жінки – берегині свого роду);
- 2) «Рідна мати моя, ти ночей не доспала...» (пісні моєї мами);
- 3) «Ой у лузі червона калина...» (про рослини – символи України);
- 4) «І на тім рушничкові...» (навчання жіночої майстерності);
- 5) «До надр народної медицини» (ознайомлення із секретами народної медицини).

Організація має свою атрибутику, ритуали, кодекс лицарської честі, кодекс лицарської звитяги та молитву. *Кодекс лицарської честі для козачат гласить:*

Шануй і маму, й тата, завжди працею завзято;
 Люби рідну країну, що зветься Україна;
 Турбуйся про молодших, жіноцтво поважай;
 Будь сильним, справедливим, і скромним, і правдивим,
 І рідну Батьківщину ти завжди захищай!

У зарубіжних країнах найпоширенішою молодіжною організацією є **скаути** (англ. scout – розвідник). Про методику їх виховної діяльності свідчать, наприклад, «Основні ідеї та цілі скаутового руху в Англії»: «...Наша ціль – виробити характер. Школа не виконує цього завдання, хоча це і є найважливішим для життєвого успіху. Характер нашої молоді формується під впливом обставин життя, що є справою випадку, тому й наслідки цього невтішні. Скаутовий рух намагається створити відповідні потрібні обставини і скерувати амбіції юнака так, щоб пробудити в ньому бажання стати порядним чоловіком і громадянином...»

Головна особливість скаутової системи виховання полягає в тому, що вона звернена безпосередньо до юнака, і це надзвичайно важливо. Завдяки цьому юнак починає самостійно вивчати те, що, як правило, йому пояснюють...

Наприкінці ХХ ст. скаутські організації почали діяти майже у всіх регіонах України. Вони опираються на загальнолюдські цінності, норми християнської моралі.

Залежно від віку, скаути *належать до певних категорій*:

- ❖ хлопчики 7-10 років: кабскаути (дитинка, щеня), дівчатка – браунскаути (пташенята);
- ❖ хлопчики 11-14 років: бойскаути (розвідники), дівчатка – герлскаути;

❖ юнаки та дівчата 15-21 років: «гідні», «пошукачі», «дослідники».

Організаційно вони поділяються на групи, а ті – на ланки патрулів, які мають свої назви. Очолюють їх дорослі лідери патрулів – командири загонів. Великі загони – рада командирів на чолі із старшим командиром (лідером). У керівників існує своя ієрархія (скаутери, скаут-майстри) – ті, хто пройшов усі етапи скаутингу. Головне, щоб дорослі вели скаутський спосіб життя, були спортсменами і зразком для підопічних. Усе загонове життя спрямоване на виконання законів скаута.

Спілка Української молоді (СУМ). Утворена 1925 р. в Києві. Своє головне завдання вбачала у звільненні України, створенні української самостійної соборної держави. У 1929-1930 рр. почалося переслідування СУМу. У 1945 р., після закінчення Другої світової війни, СУМ знову відновила свою діяльність (в Німеччині). 1989-1991 рр. – відродження діяльності СУМу на території України.

Спілка поділяється на *три основні організаційні ланки*: молодше юнацтво (6-12 років); юнацтво (6-16 років); старше юнацтво (12-16 років). Старші члени організації – дружинники (18-35 років). Прагне виховувати молодь в українському патріотичному дусі, чесними і працьовитими людьми, свідомими громадянами, спираючись на традиції та морально-етичні засади християнства, державні цілі та ідеали. *Гасло СУМу* – «Бог і Україна».

Спілка піонерських організацій України (СПОУ). Утворена наприкінці 1990 р. Вважає себе правонаступницею піонерської організації ім. Леніна і добровільним, самодіяльним об'єднанням дітей та підлітків, орієнтованим на ідеали гуманного і демократичного суспільства. Спілка проголосила незалежність від будь-яких політичних партій та рухів. *Її девіз*: «За Батьківщину, добро і справедливість!». Керується у своїй діяльності *принципами*:

- єдність слова і діла;
- честі й совісті;
- дружби і товариськості;
- турботи і милосердя.

Виховна система організації будується **за трьома напрямками**: «Я – Батьківщина»:

- ❖ я – це самовдосконалення, виховання себе як особистості,
- ❖ родина – сімейне виховання, повага до своєї родини,
- ❖ Батьківщина – вболівання за інтереси держави, людей.

Поділяється на три вікові групи: 7-9 років (діти, які вважаються помічниками); 10-12 років (умільці); 13-14 років (майстри).

Символ – веселка, розпізнавальний знак – галстук, на якому відтворено сім кольорів. *Червоний колір* – напрям «Червона калина» (вивчення народної творчості, традицій, обрядів, проведення свят); *жовтогарячий* – «Лідер» (вміння організувати справу, повести за собою); *жовтий* – «Берегиня» (виховання поваги до сім'ї, організація сімейних свят тощо); *зелений* – «Краю мій лелечий» (екологічне

виховання); *блакитний* – «Повір у себе» (благодійницька, шефська робота); *синій* – «Помагай» (вміння працювати з інструментами, допомога сім'ї, загону, збір металолому, лікарських рослин тощо); *фіолетовий* – «Котигорошок» (спортивно-туристичний напрям).

Українське дитячо-юнацьке товариство «СІЧ». Започатковане в лютому 1993 р. Гасло: «Сила, істина, честь!». *Мета його полягає у відродженні національної свідомості, утвердженні «державницької ідеї», формуванні нового типу українського характеру, основними рисами якого були б фізична досконалість, витривалість, свідомий патріотизм, вихованість, культурність, освіченість, висока моральність.*

Члени товариства *складають присягу:* «Присягаю своєю честю бути вірним товаришем, служити товариству життям своїм, слухатись січової старшини». Має осередки в багатьох областях України.

Головні напрями роботи:

1. Вивчення історії козацтва.
2. Військово-патріотичне виховання на засадах козацької педагогіки.
3. Фізичне загартування, створення недільних козацьких шкіл, спортивних та інших гуртків.
4. Організація оздоровчих таборів.

Асоціація гайдів України. Зареєстрована в 1996 р. Рух гайдів виник в Англії на початку ХХ ст. Назва обрана його засновниками лордом Робертом Баден-Пауеллом та його сестрою Агнес на честь відомих індійських племен, мешканці яких вирізнялися винахідливістю і вправністю.

Гайд – людина, яка йде попереду і знаходить дорогу. *Мета асоціації* – сприяти розвитку та формуванню дівчини як соціально зрілої особистості, її активній участі у всіх сферах життя суспільства, зміцнення фізичного, духовного, емоційного здоров'я, надання допомоги у саморозвитку і самореалізації, виховання впевненості у собі, реалізація шансів на життєвий успіх.

Основними завданнями є:

1. Залучення дівчат до гуманітарної системи цінностей.
2. Підвищення їх культурного рівня, знань з історії, світової та національної культури, краєзнавства, медицини.
3. Допомога у здійсненні природоохоронних проєктів.

Члени асоціації беруть участь у програмах, семінарах, тренінгах, гайдівських таборах, заходах, пов'язаних з поліпшенням становища дітей та жінок в Україні. Гаїди мають опанувати 8 програм: «Українознавство», «У світі гайдингу», «Школа медицини», «Вічні істини», «Світова культура», «Господарочка», «Життя на природі», «Планета – наш дім».

Залежно від віку дівчат поділяють на категорії:

- ❖ ластівки – 7-10 років,
- ❖ гаїди – 11-16,
- ❖ ренжери – 16-20 років.

Організація має емблему, гасло, гімн, присягу.

6 ЖІНОЧІ ОРГАНІЗАЦІЇ

6.1 Державна політика щодо жіночих організацій

6.2 Історія жіночого руху

6.3 Види жіночих організацій

6.4 Фемінізм в Україні

6.1 Державна політика щодо жіночих організацій

У 1993 р. в апараті Кабінету Міністрів України був утворений **Сектор у справах жінок, охорони сім'ї, материнства і дитинства**, основним напрямом діяльності якого в тендерній політиці є сприяння соціально-економічному становищу жінок, забезпеченню рівних прав і можливостей для жінок і чоловіків у всіх сферах життя суспільства, аналіз чинного законодавства на предмет його відповідності до міжнародних тендерних стандартів.

Протягом 1995–1996 рр. в Україні тривала робота з формування державного механізму, крім утворення центрального органу виконавчої влади, що передбачає потребу створення відповідних структур на місцях. Протягом 1997–1998 рр. в обласних, міських державних адміністраціях утворено *управління (відділи) у справах сім'ї та молоді*, які є структурними підрозділами обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій і територіальними органами Міністерства у справах сім'ї та молоді. Відповідні відділи утворено і на *районному рівні*.

Управління та відділи місцевих органів виконавчої влади *забезпечують реалізацію на відповідній території державної політики з питань статусу жінок і підвищення їх ролі у суспільстві, створення рівних можливостей для участі жінок і чоловіків у політичному, економічному, культурному і соціальному житті*.

У 1997 р. при Міністерстві у справах сім'ї та молоді утворено **Координаційну раду у справах жінок**, до якої увійшли керівники всеукраїнських та міжнародних жіночих організацій. Очолює її заступник міністра у справах сім'ї та молоді. На засіданнях Координаційної ради обговорювалися проекти загальнодержавних програм, концепцій, законів України, указів Президента України, актів Кабінету Міністрів України.

На спільне звернення Міністерства у справах сім'ї та молоді і громадських жіночих організацій указом Президента України у 1999 р. встановлено *День матері*.

Результатом спільної праці було розроблення проектів *Декларації про загальні засади державної політики України стосовно сім'ї і жінок та Концепції державної сімейної політики*, які у 1999 р. схвалила Верховна Рада України.

Проте Координаційна рада у справах жінок не в змозі охопити всіх питань, пов'язаних із гендерним реформуванням, правовими основами досягнення гендерної рівності. Тому Міністерство у справах сім'ї та молоді у 1998 р. створило аналітичний, консультативно-дорадчий орган – **Раду рівних можливостей (Гендерну раду)**. До складу Ради увійшли висококваліфіковані фахівці міністерств, наукових установ, вищих навчальних закладів, підприємці, представники громадських організацій.

З метою поліпшення становища жінок, підвищення їх ролі у суспільстві та здійснення пріоритетних і першочергових заходів стосовно виконання заключних документів *Спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН «Жінки у 2000 році: рівність між чоловіками та жінками, розвиток та мир у XXI столітті»* Кабінет Міністрів України своєю постановою від 6 травня 2001 р. затвердив *«Національний план дій щодо поліпшення становища жінок та сприяння впровадженню тендерної рівності у суспільстві на 2001–2005 роки»*.

Громадські організації *не є всесильною панацеєю від усіх суспільних хвороб*. Зокрема, ці організації не можуть вирішувати питання охорони здоров'я та освітні питання на макрорівні, хоча їхні освітні та оздоровчі програми приносять велику користь. Тому єдиний шлях до розв'язання цих проблем лежить через державну законодавчу, інформаційну, матеріально-технічну та іншу допомогу молодіжному рухові. Чим швидше на усіх рівнях влади розпочнеться здійснення молодіжної політики з урахуванням пріоритетності й для майбутнього нашої молоді держави, тим більше шансів на початку XXI ст. мати покоління освічених, культурних, високоморальних громадян із потужним творчим потенціалом.

6.2 Історія жіночого руху

Жіночий рух – це певна організація суспільної діяльності жінок і чоловіків, яка спрямована проти дискримінації жінок, за утвердження рівноправ'я та рівності чоловіків і жінок у всіх сферах життєдіяльності суспільства, за емансипацію та гуманізацію суспільства. Однак на практиці зміст цього поняття значно ширший і різноманітніший, як і саме життя. Його трансформація відбувається із розвитком науки, суспільно-політичних і економічних відносин, демократичних перетворень у світі, зміною суспільної свідомості.

Нині сприймаються як належне рівні права чоловіків і жінок на навчання, освіту, професійну діяльність, володіння майном, участь у справах держави, у формуванні органів влади. У конституціях майже всіх держав світу закріплено ці рівні права. У цих досягненнях неабияку роль відіграв процес зародження, формування руху жінок за свої права.

Інституалізація, тобто оформлення жіночих організацій як суб'єктів суспільного життя, відбулася після виборів 1990 р. Проголошення України незалежною державою сприяло тому, що цей процес набрав особливої інтенсивності.

Перший етап жіночого руху, його організаційного становлення та оформлення, розпочався у другій половині 80-х років і завершився після проголошення незалежності України.

У роки, що передували проголошенню незалежності, та у перші роки становлення української державності важливого значення набуло усвідомлення людьми власної національно-культурної ідентичності. *Ідеї національного відродження, державної незалежності у той час були єдиною альтернативою комуністичній ідеології.*

Тому перші жіночі організації демократичного спрямування формувалися під загальним впливом національно-визвольних ідей, а пріоритетними завданнями своєї діяльності вбачає побудову незалежної української держави, відродження українських звичаїв і традицій. У подальшому *національна парадигма вже не відігравала* домінуючої ролі у жіночому русі, а створена згодом мережа жіночих організацій характеризувалася значною плюралістичністю ідеологічних спрямувань, різномисленням і різноманітністю ідеологій, намірів та завдань.

Другий етап жіночого руху розпочався 1991 р. Головною його особливістю був *внутрішній саморозвиток жіночих організованих груп*. Вони різнилися теоретичною основою, головними завданнями та методами діяльності. Відсутність у жінок досвіду формування власних ланок у громадянському суспільстві вплинула на структурні характеристики таких організацій.

Вони будувалися за принципом централізму, формального залучення до роботи значної кількості жінок у рамках однієї організації, відсутності тісного безпосереднього зв'язку між членами, нав'язливого підкреслювання організаційної незалежності. *Організації відрізнялися* за своїм культурним потенціалом, різноплановістю ціннісних орієнтацій, пристосуванням до різномислення та ін.

Перший Всеукраїнський з'їзд жіночих організацій, що відбувся у лютому 1994р., започаткував якісно новий **третій етап жіночого руху**. Це – етап відкритості до співпраці та взаємодії жіночих організацій, об'єднання зусиль у розробці стратегії щодо відстоювання інтересів жінок. Об'єктивно лише з цього часу можна стверджувати про існування осмисленого українського жіночого руху як сукупності жіночих організацій і прагнення їх до взаємодії. Вони починають, *по-перше*, розглядати будь-яку соціальну проблему з погляду жінок, їхніх інтересів,

по-друге, висувати завдання про зміну тих соціальних умов, які генерують та відновлюють дискримінаційні механізми щодо жінок.

Шукаючи шляхи до співпраці, до утвердження гендерних принципів у всіх сферах життєдіяльності особи, *жіночі організації своїми акціями* та ініціативами підтверджують прихильність до загальноцивілізаційних цінностей і через участь в роботі міжнародних конференцій, форумів, реалізацію міжнародних програм та проектів, співпрацю з міжнародними організаціями, фондами, переконують світову громадськість, що Україна – не національно ізольоване суспільство.

Жіночий рух цього періоду розвивався в новому просторі «третього сектору», серед інших громадських і неурядових організацій, що виникали паралельно з жіночими.

IV Всесвітня конференція зі становища жінок (Пекін, 1995) та участь жіночих організацій України в її діяльності суттєво вплинули як на розвиток самого руху, так і трансформацію свідомості жінок. Жінки стали значно активніше засвоювати технології соціального партнерства у взаємовідносинах зі структурами влади та партнерами по «третьому сектору», вчилися укладати спеціальні угоди і створювали ланцюги громадянських ініціатив. Причому з найгостріших соціальних проблем, на вирішення яких у держави не вистачає ні сил, ні доброї волі. Це проблеми насилля, включаючи насилля у сім'ї та зґвалтування, дитячої безпритульності, наркоманії, торгівлі жінками й дітьми і т. ін.

Отже, загалом можна чітко **визначити три етапи**, які пройшов жіночий рух.

Перший – етап саморефлексії, визначення завдань та цілей діяльності.

Другий – пошук шляхів взаємодії зі структурами державної влади і партійно-політичної системи.

Третій – самовизначення у контексті громадянського суспільства, оволодіння його прийомами і способами діяльності.

Пошук ідентичності – власних цілей та способів впливу на суспільство, власної стратегічної лінії пов'язує ці етапи в одне ціле і дає змогу говорити про жіночий рух як про соціальне явище.

На сьогодні в Україні нараховується понад 700 жіночих організацій (34 мають статус міжнародних і всеукраїнських). *Вони впливають* на вдосконалення законодавства та механізмів щодо поліпшення становища жінок, *прагнуть* суспільного визнання організованого жіночого руху як важливого державотворчого чинника. *Низкою акцій* жінки заявили про себе як реальну силу.

І все-таки слід визнати, що ця громадсько-політична сила ще молода, багато в чому несформована. Перед нею стоїть низка завдань, серед яких першочерговими є формування ідеології жіночого руху України та утвердження жіночого руху як суб'єкта соціального й політичного творення.

6.3 Види жіночих організацій

З кожним роком зростає кількість та чисельність різних сучасних жіночих організацій: асоціації, ліги, об'єднання, кризові центри, клуби за інтересами. Згідно з цільовими установками, формами діяльності та впливом на розвиток жіночого руху та українське суспільство в цілому умовно можна виділити **чотири групи жіночих організацій**:

Традиційні жіночі організації, їх ще визначають як історичні. Вони відродилися на ґрунті тих жіночих організацій, що діяли у різні історичні періоди по всій Україні. Сюди ввійшли організації, які стоять на різних ідейних позиціях, а часом навіть і на зовсім протилежних, що є свідченням драматизму історії української державності.

За тоталітарного режиму спостерігався контроль над усіма сферами життя суспільства. У таких умовах система *жіночих рад* як громадських організацій формально існувала, але фактично не мала самостійності. Вони перебували під впливом комуністичної партії, що й визначало їхні функції.

Жіночі ради не виражали жіночих інтересів. Навпаки, через жіночі ради партія-держава впливала на сферу приватного життя, керувала жінками незалежно від їхньої партійної належності. Жіночі ради у своїй діяльності набули суто партійного характеру. *Маючи значний досвід організаційної роботи, усвідомлюючи неможливість старої структури організації за нових соціально-політичних умов, що склалися в кінці 80-х – на початку 90-х років, керівництво жіночих рад у вересні 1990 р. виступило з ініціативою їхньої реорганізації.*

1990–1992 рр. – період структурного переоформлення системи жіночих рад. Протягом цього часу проводилися регіональні конференції в усіх областях України. Період структурного оформлення організації завершився тим, що Міністерство юстиції України зареєструвало її у 1993 р.

По-іншому, на чітко визначених національно-культурних позиціях організовує свою діяльність **«Союз українок»**, що відновив роботу з кінця 80-х років у західних областях, а згодом і на усій території України. *Проблеми поліпшення становища жінок «Союз українок» пов'язує з національним відродженням, із творенням національної самостійної держави та громадянського суспільства. На думку організації, в умовах бездержавності реальна рівноправність між жінками та чоловіками неможлива.*

Основна мета організації – спрямування творчих сил українського жіноцтва на відродження та утвердження у суспільстві історичних святинь, ідеалів та духовної культури українського народу.

Статут «Союзу українок», прийнятий на Всеукраїнському установчому з'їзді у грудні 1991 р., визначив організацію як благодійну та громадсько-просвітницьку.

«Союз українок» проводить *широку культурно-просвітницьку роботу*, відзначає національні свята та пам'ятні дні. В усіх містах, де створено осередки організації, з 1989 р. відзначається «День Матері», працюють недільні релігійні школи для дітей, проводяться щорічні педагогічні читання тощо.

Початком формування неформального руху жінок з метою поліпшення справ у радянській армії стало об'єднання групи жінок у грудні 1989 р. Вони вдалися до тиску на Верховну Раду СРСР для прийняття поправок щодо відстрочення служби студентам ВНЗ. 31 травня 1990 р. в Україні зареєстровано *перший Комітет солдатських матерів* (м. Запоріжжя). Водночас у різних містах України засновувалися регіональні Комітети солдатських матерів. 14 липня 1990 р. у Запоріжжі відбувся Форум солдатських матерів країни, а 8 вересня об'єднаний установчий з'їзд 12 регіональних комітетів заснував **«Організацію солдатських матерів України»** (ОСМУ). Координаційну раду організації очолила Людмила Трухманова – голова Запорізького комітету солдатських матерів.

Діяльність ОСМУ мала *політичний характер*. Головна мета цієї організації – *сприяння формуванню національних збройних сил*. Активне лобювання державних органів зумовило те, що Верховна Рада УРСР у липні 1990 р. ухвалила постанову про впорядкування призову українців за межі республіки. Однак Указ Президента СРСР від 1 грудня 1990 р. фактично скасував цей юридичний акт.

За таких умов ОСМУ почала тісно співпрацювати з громадськими організаціями національно-демократичного спрямування з метою досягнення незалежності України та формування самостійної армії. Підтвердженням цього було звернення II Всеукраїнських зборів Народного руху до народу України «Про службу в армії», під яким поставили підписи «Організація солдатських матерів України», «Жіноча громада», «Союз українок». У ньому містився заклик до батьків та матерів з вимогою виконання зазначеної постанови Верховної Ради УРСР.

Основними завданнями ОСМУ на той час були:

- 1) *запровадження* мережі жіночого громадського контролю в армії;
- 2) *випуск газети* з правдивою інформацією про становище в армії;
- 3) *об'єднання зусиль* жінок-матерів, які прагнуть незалежності українських збройних сил.

На початку 90-х років ці завдання виконувалися шляхом *проведення мітингів і демонстрацій*, на яких висувалися вимоги про потребу створення української державності та численні звернення до органів влади з питань формування української армії. На II з'їзді «Організації солдатських матерів України» (листопад 1991 р.) було відзначено спільні успіхи громадськості у наданні амністії військовослужбовцям, які залишили військові частини з певних причин, та висловлено думку про необхідність якнайшвидшого формування національних збройних сил.

Після створення в Україні Збройних сил «Організація солдатських матерів України», маючи значний досвід роботи, продовжувала відстоювати інтереси військовослужбовців та членів їх сімей.

Формування професійної армії, ліквідація позастатутних відносин серед військовослужбовців, поліпшення морального та фізичного здоров'я в армії – *такі завдання ОСМУ на сучасному етапі.*

ОСМУ – це самодопоміжне жіноче об'єднання, яке вирішує неупорядковані в суспільстві проблеми. Жінки цієї організації не називають себе феміністками, хоча й активно захищають жіночі права. Їхня діяльність зосереджується лише на поліпшенні життя своїх родин. Це дає змогу говорити про **«громадянський фемінізм»**. Від самого початку національна належність не була політичним компонентом дій ОСМУ.

Власне, цим можна пояснити успіх організації. Ідеологія материнства, на якій ґрунтується ОСМУ, не визнає національних обмежень і, приймаючи до себе жінок усіх етнічних груп, що проживають в Україні, «Організація солдатських матерів України» створила собі моральну й культурну основу діяльності.

Забруднення довкілля, згубні наслідки Чорнобильської катастрофи зумовили появу мережі **жіночих екологічних організацій**. Однією з перших була київська регіональна неурядова екологічна організація **«Мама-86»**, заснована групою молодих матерів у 1990 р. для захисту київських дітей від шкідливих наслідків індустріального радіаційно забрудненого міста.

Головне *завдання організації* – «підвищення громадянської та екологічної свідомості через конкретну допомогу дітям і мамам, пояснення залежності стану здоров'я від стану навколишнього середовища».

Як відповідь на погіршення становища сімей в Україні у період трансформації суспільства стало створення жіночих організацій з метою захисту багатодітних сімей. Саме ця категорія населення найбільше постраждала за умов лібералізації цін, зниження реальних доходів. З 1993 р. діє **«Всеукраїнська спілка організацій багатодітних» (ВСОБ)**, до якої входить 25 колективних членів із 19 областей України.

Головними напрямками роботи ВСОБ є оздоровлення дітей, надання матеріальної допомоги сім'ям, які найбільше її потребують, активна співпраця з державними органами щодо розробки законопроектів з питань соціального захисту багатодітних сімей та ін.

Соціально орієнтовані жіночі організації – це найчисленніша група організацій. Вони не виявляють активності у відстоюванні жіночих прав, а більше уваги звертають на вирішення нагальних соціальних проблем. Орієнтація на соціальний захист маргінальних категорій населення, соціальну роботу об'єднала навколо цих організацій різні категорії жінок і створила ґрунт для співпраці жінок та чоловіків.

Серед актуальних питань сучасної політики дедалі більшу увагу останнім часом привертає до себе проблема різних форм нелегальної еміграції українських жінок та дівчат за кордон із метою будь-якого

працевлаштування, поліпшення матеріального становища. Проте, як свідчать факти, таке працевлаштування часто перетворюється у торгівлю жінками, які зазнають жорстокої експлуатації, у тому числі сексуальної. При цьому вони не мають ні соціального, ні юридичного захисту.

Щоб привернути увагу громадськості та представників державних структур до проблеми торгівлі жінками, як до питання грубого порушення елементарних прав людини, у травні 1997 р. в Україні було створено неурядову організацію «**LaStrada-Україна**», яка розпочала *програму «Запобігання торгівлі жінками у країнах Центральної та Східної Європи»*, що впроваджена одночасно у Нідерландах, Чехії, Польщі та *спрямована на попередження торгівлі жінками та дівчатами, надання профілактичної допомоги тим, хто має намір виїхати на роботу за кордон, працює там, а також соціальної та юридичної допомоги тим, хто повернувся додому.*

Спонсором програми виступило Європейське Співтовариство. В Україні цей проект спрямований на підтримку громадських неурядових структур, метою діяльності яких є запобігання торгівлі жінками. *Він передбачає:*

- ❖ дослідження цієї проблеми в Україні, а також роботу щодо проведення широкої кампанії в засобах масової інформації,

- ❖ надання юридичної і соціальної допомоги потерпілим жінкам: створення гарячої лінії та телефону довіри для консультації жінок,

- ❖ створення мережі соціальної, психологічної та медичної допомоги жертвам торгівлі.

Організації ділових жінок. Проблеми, успадковані від тоталітарного ладу, новий етап трансформації суспільства, з характерними для нього стратегією наздоганяючої модернізації, наслідуванням чужого досвіду без належного підґрунтя в українському суспільстві призвели до вкрай важкого економічного становища країни. У таких умовах певна частина жінок вдалася до активних пошуків шляхів економічного виживання. їх економічна активність виявилася у створенні об'єднань економічного характеру на ґрунті ділових відносин.

Першим таким об'єднанням ділових жінок була Київська **федерація «Либідь»**, створена наприкінці 1990 р. при Київському фонді милосердя і здоров'я. Основними *напрямами її роботи* були: добродійна діяльність, проведення благодійних фестивалів з жіночої проблематики, допомога маргінальним категоріям населення, сприяння жінкам у вдосконаленні та розвитку їх можливостей входження у ринкову економіку та ін.

Нині, за підрахунками дослідників, лише 0,2 % жінок України бере участь у роботі жіночих об'єднань. Жінки з високим рівнем освіти, які зайняті переважно у сфері розумової діяльності й усвідомлюють проблеми гендерної нерівності, сімейного насильства, необхідності виховання у жінок самоповаги та власної гідності, становлять авангард жіночого руху. Однак їх зовсім небагато. Більшість членів жіночих громадських організацій – це ті, хто під час соціально-економічних перетворень у країні не знайшли застосування своїм знанням, здібностям у раніше набутих

професії і були витіснені з ринку праці. Вузька соціальна база зумовлює слабкість жіночого руху в Україні.

6.4 Фемінізм в Україні

Організації феміністичної орієнтації. З розвитком жіночого руху в Україні, зумовленого трансформаційними процесами в усіх сферах життя й утвердженням особистісної парадигми в культурі суспільства та прав жінки, почали формуватися феміністичні організації.

Вони характеризуються :

- ❖ строкатістю,
- ❖ багатоплановістю,
- ❖ структурно нагадують групи підвищення свідомості їх членів,
- ❖ малочисельні за складом,
- ❖ не претендують на провідну роль у жіночому русі,
- ❖ не прагнуть представляти та захищати інтереси усіх жінок України,
- ❖ створюються та діють на основі спільних групових інтересів, взаємодовіри та порозуміння у межах об'єднання.

- ❖ мають форму громадянських ініціатив – неформальних груп жінок, які прагнуть вирішити локальні конкретні проблеми.

Своєю діяльністю вони *сприяють трансформації суспільних поглядів* щодо становища жінки в суспільстві через реалізацію різних програм, і в першу чергу «Women Studies», «Gender Studies». *Гендерну нерівність* у соціумі жіночі організації феміністичної орієнтації пов'язують з наявною гендерною системою і тому спрямовують свою діяльність на трансформацію гендерних ролей і гендерних відносин.

Значну увагу приділено модернізації свідомості жінок, особливо молоді, переборенню сексистських стереотипів у суспільних поглядах. Організації феміністичної орієнтації виникли лише в середині 90-х років. До цієї групи організацій належать об'єднання жінок, створені за професійним принципом. їх започаткували насамперед жінки творчих професій.

Дотримуючись принципів гендерної рівності та паритетної політики, жіночі організації усіх груп спрямовують свої зусилля на зміну становища жінки через досягнення політичних, юридичних, економічних прав, рівних із чоловіками, а не на зміну діючої у соціумі тендерної системи. По суті, ідеологічні підходи таких організацій ґрунтуються на визнанні рівності статей та досягненні тих можливостей, якими володіє чоловік, принцип жіночої відмінності практично не реалізується цими організаціями.

На Заході фемінізм вже давно став хоча і суперечливим, проте визнаним рухом, з яким доводиться рахуватися навіть тим, хто його не визнає та не приймає. В Україні ж ця тема на рівні ознайомлення, як і багато інших незрозумілих пострадянському простору течій. Що таке,

нащо і чи взагалі потрібен фемінізм в Україні, і що кого в усій цій історії не влаштовує?

Фемінізм за визначенням – це рух за рівні з чоловіками права жінок. Здавалося б, за що тут боротися, якщо повсюди демократія і плюралізм думок. Але прогрес зачіпає лише відсоток населення. Деякі країни, суспільства та люди й досі живуть в Середньовіччі, дарма, що також користуються Інтернетом. Бо ж не так давно західна цивілізація вважала, що ані афроамериканці, ані жінки не мають права голосувати. Євреїв ж узагалі ненавиділи суто принципово.

З розвитком суспільства, падінням диктатур та становленням демократичного ладу соціум все більше виходив з-під тотального контролю. Це не могло не торкнутись й жінок, чий рух за свої права почався зокрема і з суфражисток, які перші почали обстоювати ідею рівності своїх прав для на початку ХХ століття. Хоча найперші паростки фемінізму простежуються ще з руху за громадянські права у США в ХІХ ст.

На той час головною метою справді була *емансипація жінок* в контексті соціуму: тобто щоб жінки могли робити все те, що могли робити чоловіки, не наражаючись на дискримінацію. Про це писала впливова феміністка Сара Грімке у своїй праці «Листи про рівність статей і становище жінок» 1838 року.

З чого робимо висновок, що фемінізм в своїй основі – рівність прав – плавно виходить в *загальну концепцію ліберизації та демократизації суспільства.*

Жінкам стало невимовно тісно в рамках своїх ролей: освіта та знання стали доступними для всіх прошарків суспільства, класовість почала обережно розсмоктуватись і ось уже й жінки отримали змогу вийти з підпілля та заявити про свої бажання.

Фемінізм як рух пройшов три хвилі протягом останніх 150 років. Слова «féminisme» та «féminist» вперше з'явилися у Франції та Нідерландах у 1872 році. Авторство приписують французькому філософу та утопічному соціалісту Шарлю Фур'є ще у 1837 році.

Перша хвиля почалась 1848 року, коли в США пройшов з'їзд із захисту прав жінок під гаслом «Усі жінки і чоловіки створені рівними». Цю дату вважають офіційним початком організованого руху. Тоді намагалися вирішити найістотніші проблеми, як-от право на голосування.

Друга хвиля припадає на 1960-1980-ті роки, і вже займалася питанням ліквідації дискримінації на більш масовому рівні.

По суті, **третя хвиля**, яка почалася у 1990-ті роки, дуже тісно переплетена з другою.

Обидві ці останні хвилі намагаються викоринити усталені стереотипи на масовому рівні. Так, жінки вже давно мають право голосувати, воювати, працювати і не народжувати дітей з примусу. Тобто така поведінка не вважається аморальною в більшості цивілізованих країн.

Протягом всього час свого існування фемінізм можна умовно поділити *на три напрямки*:

1. *Ліберальний фемінізм*, який обстоює рівність умов та прав на самореалізацію обох статей на рівні політичних та соціальних відносин.

2. *Соціалістичний фемінізм*, який, як можна здогадатися за назвою, базується на класовій відмінності, тобто мета цього відгалуження – це урегулювання жінок і чоловіків в плані економічному. Грубо кажучи, чи багатьох чоловіків прибиральників можна побачити в приміщеннях? Соціалістичний фемінізм прагне стерти подібні межі в плані фаху та працевлаштування.

3. *Радикальний фемінізм*. От якраз це відгалуження і закріпило за фемінізмом таку неспокійну репутацію. Представниці цього руху в принципі вважають, що сучасна суспільна система функціонує виключно в інтересах чоловіків, тому найрадикальніші послідовниці прагнуть змінити її на феміноцентричну, а чоловіків ліквідувати як клас.

Якщо коротко, то **гендер** означає соціальне розмежування ролей чоловіків та жінок. Тобто дівчата мають ходити в сукнях, а чоловіки – в штаних. Це визначення типу соціальної моделі поведінки, як-от чоловік повинен запрошувати на танець чи робити пропозицію. А жінка повинна бути домогосподаркою, і саме проти оцього «повинна» і постають в цілому феміністки.

Хоча викорінення стереотипів, будь-яких стереотипів, – справа клопітка та марудна. А питання свободи в кожного стоїть індивідуально: від соціального до особистого простору.

Це був буквально довгий та тернистий шлях, який, однак, справді дозволив жінкам добитися фактично повної рівності. Бодай правової та формальної, тобто ті жінки, які хотіли чогось досягти – отримали таку можливість. Уявити собі таке років 100 назад було неможливо.

Хоча окремі групи чоловіків і далі кепкують, мовляв, скільки жінок у порівнянні з чоловіками є в науці, мистецтві, політиці й так далі. Зрештою, цей факт кожен використовує по-різному. Феміністи вважають це продовженням дискримінації. А їхні противники – доказом фіктивності феміністичного руху.

Але тут вмикається вже цілковито суб'єктивний фактор. Як і будь-який рух, фемінізм також зазнавав розколів та суперечностей всередині себе. Бо хтось обстоює граничну рівність, можливо, навіть перебільшує з вимогами, прикриваючись фемінізмом, а хтось бере собі окремі постулати.

Далеко не кожна жінка хоче бути феміністкою. І саме це чи не найбільше дратує учасниць руху. Хоча це абсолютно нормально, що кожен сам вибирає, яку систему цінностей йому сповідувати, саме така подекуди принципова кількість жінок, яким цілком підходить бути власне жінкою в стереотипному значенні цього слова і руйнує весь пафос дискурсу.

Бо феміністки, насправді, в тотальній меншості, що і дозволяє противникам фемінізму вказувати на недієздатність самого напрямку, ігноруючи основу ідеї. *Мовляв, на одну феміністку десять стереотипних*

жінок, яких все влаштовує, хай навіть вони мовчать і не суперечать через страх, незнання, безсилля чи байдужість.

З іншого боку, маємо й певне несприйняття чоловіками ідеї рівності. Мовляв, все це відхилення та профанація, бо ніхто іншого не пригнічує, а весь той фемінізм банально від того, що в жінки проблеми з особистим, тобто банальне «мужика немає».

Дуже гостро для феміністок також стоїть питання сексизму або сприймання жінки як речі, іграшки, фону чи приємної частини інтер'єру. Жарти жартами, але скільки вакансій секретарок не передбачають жодних економічних знань чи умінь, окрім як вміння рахувати зарплату. Куди важче знайти аналогічну вакансію для чоловіка. З іншого боку, можна одразу аргументувати, що раз попит ініціює пропозицію, і якщо це таке поширене явище, то і жінки в масі своїй не проти.

Скандальний міжнародний громадський рух **Femen**, який, за словами автора ідеї, перетворився в звичайний комерційний проект, заснований на сексизмі. Учасниці руху, до речі, відмежовуються від руху фемінізму, а рух фемінізму – від учасниць Femen. Відомі своїми епатажними акціями проти дискримінації жінок чи політичних утисків.

Проте питання жінок, рівних прав та фемінізму насправді в Україні ще не навіть не ставилось. Ця тема не піднімалось на масовому рівні з різних чинників. Але найголовніші з них приблизно такі:

1. Невчасність.

Часто можна чути, що в країні війна, тому зараз потрібно вирішувати нагальніші справи. Неможливо не погодитись з тим, що війна на Сході є найважливішою проблемою України, проте не цілком ясно, чому це заважає говорити й про інші проблеми. Адже далеко не весь соціум прямо зайнятий вирішенням конфлікту на Донбасі, подібні проблеми можна і треба вирішувати паралельно.

Тим більше, що жінки безпосередньо беруть участь військових діях, хай навіть неофіційно, що є зайвим доказом наявності проблеми. А скільки жінок працюють волонтерами або медиками. Звісно, не слід ототожнювати жінок та чоловіків. Але аж ніяк не ставити когось вище.

2. Совковість українського суспільства.

Насправді, Україна, як би там не здавалось, ще по пояс у радянському союзі. Ця тінь простежується в будь-якому куточку країни, звідси й неоднозначність декомунізації або локальні конфлікти на певному ментальному рівні: коли щось нове зіштовхується з чимось старим.

Радянська система й досі жива у всіх куточках України: від якогось комунізованого свого часу села – і до університетів, в яких старі викладачі вдало перекваліфікувались е палких українців після десятиліть перебування у партії. Одне іншому не завадило, так би мовити. Революція Гідності стала точкою кипіння, бо люди з новим типом мислення вийшли проти старорежимної системи, чії ноги ростуть прямо з совкових часів, просто з домішками демократії. Але людей цих відсотково мало.

Це той активний і креативний мінімум, який завжди рухає суспільство і намагається дати напрямок своїм потягом до волі. А більшість завжди інертна і з недовірою приймає усе нове. Важко звикати до таких змін, коли все життя вчили мислити конкретними шаблонами.

3. Несприйняття чи нерозуміння руху фемінізму взагалі.

Свідомо чи ні, але українці в своїй масі живуть досить традиційною системою цінностей, в якій є чіткі гендерні ролі та певні усталені традиції. Тим більше – стереотипи. Ну й релігійне суспільство: особливо враховуючи той факт, що більшість того релігійного суспільства свою віру плекала в часи того ж комунізму.

Привертають увагу такі цікаві факти з історії фемінізму.

Факт 1. Своім поширенням фемінізм зобов'язаний виборам.

Через деякий час після прийняття декларації прав громадянина у Франції з'явилася декларація прав «жінки і громадянки». Уже в кінці XVIII століття перші європейські феміністки боролися не тільки за рівноправність, але і за одно що розділяється відповідальність статей. Наприклад, стаття сьома свідчила, що жінка, як і чоловік, може каратися, полягати під варту і звинувачуватися судом. Звичайно, головною метою французьких феміністок є не покарання, а ... вибори. Однак першими виборче право отримали не парижанки, а новозеландки (у 1893 році), після – мешканки скандинавських країн, в 1917 році – росіянки. У США суфражистки в 1917 році тільки безуспішно пікетували Білий дім.

Факт 2. На зорі феміністського руху були популярні акції непокори.

Суфражистки ще в кінці XIX століття активно практикували акції ненасильницької боротьби. Особливо відчайдушний суфражизм був поширений у Великобританії і США, де жінки довгий час не могли отримати виборче право. Багато з епізодів громадянської непокори не поступалися по креативності та гучно методам сучасних феміністок. Захисниці прав жінок лягали на рейки, стояли на вулицях з плакатами, приковували себе до воріт.

Факт 3. Одна з найзнаменитіших феміністок XX століття – Мері Поппінс.

Автор серії книг про улюблену всіма книжкову няню, Памела Треверс стала феміністкою за волею долі. Батько, якого вона в дитинстві любила більше, ніж мати, не зміг подбати про сім'ю і помер молодим від алкоголізму. Опіку над вічно виснаженою матір'ю і сестрами Пем взяла сверженергічних і незалежна тітка – прототип майбутньої Мері Поппінс. У книгах Треверс багато центральних чоловічі характери постають інфантильними. Зате сильна Мері Поппінс з легкістю вітру справляється з найскладнішими завданнями і не раз виручає не тільки Джейн і Майкла, але і все сімейство Бенкс.

Факт 5. Чоловіки теж можуть бути феміністами.

У широкому сенсі фемініст – той, хто бореться за рівноправність статей, противник сексизму, сімейного насильства, традиційних

патріархальних і матріархальних структур. Чоловіків феміністів особливо багато в скандинавських країнах. Жінки в русі, як правило, охоче приймають підтримку сильної статі. Однак в деяких феміністських організаціях існують розбіжності щодо того, чи можуть чоловіки бути лідерами спільноти

Факт 6. Під впливом фемінізму в Брюсселі з'явився пам'ятник дівчинці, яка пісяє.

Якщо хлопчики можуть, то чому дівчаткам не можна? Скульптуру дівчинки, яка пісяє, в Брюсселі встановили в 1987 році, всього в парі кварталів від пісяючого хлопчика. Феміністки спочатку прийняли ініціативу скульптора-чоловіка Дебуврі із захопленням. Під Жаннекен кидали монетки туристи, а анархофеміністки ілюстрували її зображенням статті про. Однак в результаті скульптуру обнесли парканом з побоювання актів вандалізму. Виявилося, що супротивників у пародійного твору мистецтва не менше, аніж прихильників.

Факт 7. У Грузії феміністки протестують проти тесту на незайманість.

Поширена в Грузії практика проведення тесту на незайманість перед вступом у шлюб не раз піддавалася критиці з боку місцевих феміністок. У центрі однієї з акцій, проведених у 2013 році, виявився «Білий прапор» – простирadlo з червоною плямою в формі контурів країни. Найпопулярнішим гаслом демонстрації став текст: «Моє тіло – не ваша власність». Акцію протесту дівчата організували біля будівлі Національного бюро судових експертиз. Як зізналися учасниці демонстрації, для них обурливим є сам факт можливого офіційного огляду невинності органами суду. Крім того, нареченої, як правило, відправляються отримувати подібні «сертифікати» в супроводі представників родини нареченого. А негативні результати згодом нерідко призводять до громадському осуду і приниженням.

Історія 8 Березня – це історія як жінки боролися за свої права.

Напевно, багато хто з вас не знає історію свята, яке ми так завзято і щорічно відзначаємо 8 Березня. А починалося все так.

Вже в стародавньому Римі існував *жіночий день*, який відзначали *матрони*. У цей день матрони – вільно народжені жінки, одружені, отримували від своїх чоловіків подарунки, були оточені любов'ю і увагою. Рабині теж отримували подарунки. І крім цього, господиня будинку, дозволяла невольницям в цей день відпочивати. Одягнені в кращий одяг, із запашними вінками на головах, римлянки приходили в храм богині Вести – хранительки домашнього вогнища.

Минуло чимало часу. Жінки вирішили змінити своє життя, боротися за рівноправність з чоловіками.

У *Нью-Йорку* 8 березня 1857 року зібралися на маніфестацію робітниці швейних і взуттєвих фабрик. Вони вимагали 10-годинний робочий день, нормальні сухі робочі приміщення, зарплату не меншу чим у чоловіків. Жінки працювали по 16 годин на добу, на відміну від

чоловіків, які вже домоглися 10-годинного робочого дня. На підприємствах США в той час виникали численні профспілкові організації. Після 8 березня 1857 року утворився ще один – вперше його членами стали жінки. 8 березня жінки зажадали також надання їм виборчого права .

На початку ХХ століття обурені невдячністю чоловіків чиказькі домогосподарки вийшли на вулиці міста і, гуркочучи порожніми каструлями, відрами і тазами, стали вимагати поваги до себе, рівних політичних прав, можливості працювати на підприємствах, служити в армії і поліції. У результаті багато хто з чоловіків міста залишилися в той день голодними. Невідомо, чи то чоловіки знайшли якийсь шлях до ображених жіночих серцях, чи то домогосподарки, випустивши пар, змирилися зі своєю нелегкою жіночою долею, але історія до пори до часу забулася.

У 1908 році 8 березня американки знову вимагали заборони дитячої праці, поліпшення умов на фабриках і надання жінкам права голосу. Наступного року соціалістична партія Америки проголосила останню неділю лютого Національним жіночим днем.

Через кілька років, на 2 -й міжнародній конференції соціал-революціонерок, що відбулася в 1910 році в Копенгагені, Клара Цеткін запропонувала проводити подібні акції щорічно по всьому світу, розраховуючи пробудити в жінках тягу до свободи, рівності і братерства. Жінки багатьох країн приєдналися до боротьби проти злиднів, за рівноправність, за право на працю, повагу до своєї гідності, за мир. У 1911 році це свято вперше відзначалося 19 березня в Австрії, Данії, Німеччині та Швейцарії. Тоді більше мільйона чоловіків і жінок взяли участь в маніфестаціях . Крім права обирати і займати керівні посади, жінки домагалися рівних виробничих прав з чоловіками.

В Англії, наприклад, пройшло кілька акцій протесту проти чоловічого свавілля і навіть страйк лондонських повій, які вимагали підвищення тарифів і поліпшення умов праці. Але по-справжньому міжнародним цей день так і не став. Поступово рух затих.

Згадали про Чиказькі події і ідеї Клари Цеткін після Жовтневого перевороту в Росії , коли замість ідеологічно чужих свят створювали свої, радянські. Свято 8 Березня було введений в якості офіційного свята в перші роки радянської влади. У 1965 році 8 березня стало неробочим днем.

У газетах того часу 8-е Березня називали «днем огляду бойових сил робітниць і селянок всієї країни». Про весну і любові ніхто не згадував, головний акцент робили на відвідуванні жінками зборів, гуртків політграмоти і залученні її в процес класової боротьби і соціалістичного будівництва. Подарунками жінок теж не особливо балували: в одній з газет за 1925 рік опубліковано оголошення про те, що в магазин поступили калози всіх розмірів і, на честь свята, в дні з 6 по 8 березня жінкам надається знижка.

7 РЕЛІГІЙНІ ОРГАНІЗАЦІЇ

7.1 Поняття про свободу совісті

7.2 Поняття та види релігійних організацій

7.3 Альтернативна служба в Україні

7.1 Поняття про свободу совісті

Після десятиліть державного атеїзму реабілітація релігії сьогодні стала реальним фактом. Повсюдно відроджуються старі й будуються нові храми, широко відзначаються релігійні свята й історичні дати християнства. Українське суспільство намагається знайти нові цілі й цінності свого існування, і в пошуках їх часто звертається до вироблених багаторічною традицією релігійно-культурних зразків. У їх реалізації вбачаємо можливість відновлення національної єдності й подолання кризи ідентичності, що охопила країну. Традиції православ'я, що претендують на статус загальнонаціональних цінностей, нерідко заповнюють утворений після краху колишніх ідеалів світоглядний вакуум.

У свою чергу керівництво православної церкви прямо ототожнює процес духовного відродження України із залученням громадян країни до православної релігії, з їх «уцерковленням». Завдяки сприйняттю цієї ідеї багатьма ЗМІ, умонастрій громадян, що змінився в цілому та масова свідомість українців часто сприймає церкву як берегиню звичаїв і культурних традицій народу, а приналежність до них як важливу складову національного характеру.

Своєрідність відносин держави й православної церкви в історії країни, так або інакше, і сьогодні позначається на політичній культурі громадян, – це наочно ілюструють результати соціологічних досліджень. З одного боку, православних у цілому відрізняє неглибока релігійність, з іншого, як уже наголошувалося раніше, навіть багато невіруючих ідентифікують себе з православ'ям.

Під тезу про можливість православ'я *подолати соціальні й міжнаціональні розбрати* в країні ієрархи церкви підводять відповідну теоретичну базу:

- *по-перше, церква може це зробити тому, що вона завжди дивиться далі й вища за миттєві інтереси;*

- *по-друге, православ'я має величезний досвід діяльності, воно зробило величезний вплив на етнічну самосвідомість усіх народів, що населяють країну, через що вона й сьогодні може забезпечити ідеологічну основу політичної інтеграції, а також цілісність і монолітність України.*

Звільнення й «реабілітація» православної віри в останнє десятиліття ХХ століття зовсім не припинили використання її як інструмента політики

На початку 80-х років в Україні офіційно діяли близько 4000 православних громад, понад 1100 – євангельських християн-баптистів, 235 – християн віри євангельської (п'ятидесятників), 342 – адвентистів сьомого дня, майже 100 – римо-католиків (40 % із них угорські громади Закарпаття), 80 – реформатів, 14 – іудеїв. З кінця 80-х років релігійно-інституційний процес змінювався, і до середини 90-х років кількість віруючих в Україні зросла у 2,8 рази.

Реальний рівень релігійної зорієнтованості населення України зумовлений:

- звільненням духовного світу людей від тотального ідеологічного контролю;
- пошуками світоглядних і життєвих орієнтирів у суспільстві, яке переживає всеохоплюючу кризу, у тому числі духовну й психологічну.

Розвиток релігійності, хоча не є бурхливим, поступово відбувається і має висхідний характер.

В Україні усі правовідносини, пов'язані зі свободою совісті та діяльністю релігійних організацій, регулюються законодавством України.

Законодавство України про свободу совісті та релігійні організації має:

- *гарантувати* громадянам України права на свободу совісті та здійснення цього права;
- *забезпечувати згідно з Конституцією України, Декларацією про державний суверенітет України та нормами міжнародного права, визнаних Україною, соціальну справедливість, рівність, захист прав і законних інтересів громадян незалежно від ставлення до релігії, визначати обов'язки держави щодо релігійних організацій;*
- *визначати обов'язки* релігійних організацій перед державою і суспільством;
- *подолати негативні наслідки* державної політики щодо релігії та церкви;
- *гарантувати сприятливі умови* для розвитку суспільної моралі й гуманізму, громадянської злагоди і співпраці людей незалежно від їх світогляду чи віровизнання.

Кожному громадянину України **гарантується право на свободу совісті**. Це право включає:

- ❖ свободу мати, приймати і змінювати релігію або переконання за власним вибором, і
- ❖ свободу одноосібно чи разом з іншими сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати жодної,
- ❖ відправляти релігійні культи, відкрито виражати і вільно поширювати свої релігійні або атеїстичні переконання.

Ніхто не може встановлювати обов'язкових переконань і світогляду.

Не допускається будь-яке примушування при визначенні громадянином свого ставлення до релігії, сповідання або відмови від сповідання релігії, до участі або неучасті у богослужіннях, релігійних обрядах і церемоніях, навчання релігії.

Батьки або особи, які їх замінюють, за взаємною згодою мають право виховувати своїх дітей відповідно до власних переконань та ставлення до релігії.

Громадяни України є рівними перед законом і мають рівні права в усіх галузях економічного, політичного, соціального і культурного життя незалежно від їх ставлення до релігії. В офіційних документах ставлення громадянина до релігії не вказується.

Будь-яке пряме чи непряме обмеження прав, встановлення прямих чи непрямих переваг громадян залежно від їх ставлення до релігії, так само як і розпалювання пов'язаних з цим ворожнечі й ненависті чи ображення почуттів громадян, тягнуть за собою відповідальність, встановлену законом.

Ніхто не може на підставі своїх релігійних переконань ухилятися від виконання конституційних обов'язків. Заміна виконання одного обов'язку іншим через якісь переконання допускається лише у випадках, передбачених законодавством України.

В Україні здійснення державної політики щодо релігії і церкви належить виключно до відання України. Церква (релігійні організації) в Україні відокремлена від держави.

Держава:

- 1) захищає права і законні інтереси релігійних організацій;*
- 2) сприяє встановленню відносин взаємної релігійної і світоглядної терпимості й поваги між громадянами, які сповідують або не сповідують релігію, між віруючими різних віросповідань та їх релігійними організаціями;*
- 3) бере до відома і поважає традиції та внутрішні настанови релігійних організацій, якщо вони не суперечать чинному законодавству.*
- 4) держава не втручається у здійснювану в межах закону діяльність релігійних організацій,*
- 5) не фінансує діяльність будь-яких організацій, створених за ознакою ставлення до релігії.*

Усі релігії, віросповідання та релігійні організації рівні перед законом. Встановлення будь-яких переваг або обмежень однієї релігії, віросповідання чи релігійної організації щодо інших не допускається. Релігійні організації не виконують державних функцій. Ці організації мають право брати участь у громадському житті, а також використовувати нарівні з громадськими об'єднаннями засоби масової інформації.

Релігійні організації:

- ❖ не беруть участі у діяльності політичних партій*
- ❖ не надають політичним партіям фінансової підтримки,*
- ❖ не висувають кандидатів до органів державної влади,*

❖ *не ведуть агітації або фінансування виборчих кампаній кандидатів до цих органів.*

Священнослужителі мають право на участь у політичному житті нарівні з усіма громадянами.

Релігійна організація не має права втручатися у діяльність інших релігійних організацій, у будь-якій формі проповідувати ворожнечу, нетерпимість до невіруючих і віруючих інших віросповідань.

Державна система освіти в Україні відокремлена від церкви (релігійних організацій) і має світський характер. Доступ до різних видів і рівнів освіти надається громадянам незалежно від їх ставлення до релігії.

Державний орган України у справах релігії утворюється Кабінетом Міністрів України. Постановою Кабінету Міністрів України від 3 січня 1996 р. № 2 затверджено Положення «Про Держкомрелігій», згідно якого Держкомрелігій є центральним органом державної виконавчої влади, підвідомчий Кабінетові Міністрів України. Держкомрелігій забезпечує реалізацію державної політики стосовно релігії та церкви, вирішення відповідно до чинного законодавства питань державно-церковних відносин, реалізації права громадян на свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культи і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність.

Держава є секулярною інституцією, нейтральною щодо різних релігій чи вірувань взагалі. Встановлення секуляризму історично виправдане, оскільки воно ліквідувало негативні впливи на суспільство з боку конфесійного і церковного диктату, характерного для досекулярної епохи.

Разом із тим, як і кожне суспільне явище, секуляризм привносить у суспільство свої негативні елементи. Церква і держава є автономними одна щодо іншої. Однак це не виключає, а навпаки – передбачає обмежену співпрацю між ними у суспільній сфері. Держава і церква мають спільні інтереси у соціальній, культурній сферах, наприклад, захист батьківщини та громадського миру або подолання злочинності і наркоманії, які вони можуть узгоджувати у співпраці.

Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» містить положення про те, що ніхто не може встановлювати обов'язкових переконань і світогляду. Однак, зважаючи на його важливість, необхідно було закріпити його у Конституції. Конституція України, прийнята 28 червня 1996 року., містить положення про те, що жодна релігія не може бути визнана державою як обов'язкова (ч. 3, ст. 35), та про те, що жодна ідеологія не може визначатися державою як обов'язкова (ч. 2, ст. 5).

У конституційних актах багатьох країн є вказівки на державну релігію. Державна (офіційна) релігія – «один із конституційно-правових інститутів, який регулює взаємовідносини між державою і церквою, на основі яких церква визначається частиною офіційної організації суспільства, перебуває під її опікою і захистом».

Так, конституція Греції прямо говорить, що державною релігією є православ'я. У деяких країнах інститут державної релігії офіційно не фіксується, але держава юридично визнає ту чи іншу релігію, не втручаючись при цьому у внутрішнє життя церкви. Конституція Болгарії називає східно-православне віросповідання традиційною релігією. Конституція Грузії визнає виняткову роль Грузинської православної церкви в історії Грузії. Україна не має і, вважаємо, не повинна мати державної релігії ні юридично, ні фактично, бо це може спричинити конфлікт між громадянами, що сповідують інші світові релігії та неорелігії.

Нова Конституція України у ч. 3 ст. 35 підтвердила принцип відокремлення школи від церкви, який містився у Конституції України 1978 року, хоча останні її проекти таке положення не пропонували.

Не допускається обмеження на ведення наукових досліджень, у тому числі й тих, що фінансуються державою, пропаганду їх результатів або включення їх до загальноосвітніх програм за ознакою відповідності чи невідповідності до положень будь-якої релігії або атеїзму.

Громадяни можуть навчатися релігійного віровчення та здобувати *релігійну освіту* індивідуально або разом з іншими, вільно обираючи мову навчання.

Релігійні організації мають право відповідно до своїх внутрішніх настанов створювати для релігійної освіти дітей і дорослих навчальні заклади і групи, а також проводити навчання в інших формах, використовуючи для цього приміщення, що їм належать або надаються у користування.

Викладачі релігійних віровчень і релігійні проповідники зобов'язані виховувати своїх слухачів у дусі терпимості і поваги до громадян, які не сповідують релігії, та до віруючих інших віросповідань.

7.2 Поняття та види релігійних організацій

Релігійні організації в Україні – релігійні громади, управління і центри, монастирі, релігійні братства, місіонерські товариства (місії), духовні навчальні заклади, а також об'єднання, що складаються з цих релігійних організацій. Релігійні об'єднання представлені своїми центрами (управліннями).

Основою всієї системи релігійних організацій є *релігійна громада*. Це місцева релігійна організація віруючих громадян одного й того самого культу, віросповідання, напрямку, течії або толку, які добровільно об'єдналися з метою задоволення спільних релігійних потреб.

Держава визнає право релігійної громади на її підлеглість у канонічних і організаційних питаннях будь-яким діючим в Україні та за її межами релігійним центрам (управлінням) і вільну зміну цієї підлеглості.

Повідомлення державних органів про утворення релігійної громади не є обов'язковим.

Релігійні управління і центри діють на *підставі своїх статутів (положень)*, що реєструються у порядку, встановленому законом.

Релігійні організації, **керівні центри яких розташовані за межами України**, можуть керуватись у своїй діяльності настановами цих центрів, якщо при цьому не порушується законодавство України. Нерегламентовані законом відносини держави з релігійними управліннями і центрами, у тому числі й тими, що розміщені за межами України, регулюються відповідно до домовленостей між ними і державними органами.

Релігійні управління і центри мають право відповідно до своїх зареєстрованих статутів (положень) засновувати монастирі, релігійні братства, місіонерські товариства (місії), які діють на підставі своїх статутів (положень), що реєструються у порядку, встановленому законом. Монастирі та релігійні братства можуть бути утворені також у порядку, передбаченому законом для утворення релігійних громад, із реєстрацією їх статутів.

Державний контроль за додержанням законодавства України про свободу совісті та релігійні організації здійснюють місцеві ради депутатів та їх виконавчі комітети.

Державний департамент у справах релігій (Держдепрелігій) є урядовим органом державного керування, який діє у складі Міністерства юстиції і йому підпорядковується.

Держдепрелігій у своїй діяльності керується Конституцією і законами України, актами Президента України і Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства юстиції та цим Положенням.

Найбільш численна (11085 релігійних організацій) – **Українська Православна Церква Московського Патріархату (УПЦ МП)**, мережа якої становить 67,9 % православних громад країни. Головною метою цієї релігійної організації вважають формування у людей відповідних християнських цінностей і гуманістичних ідеалів. Майже третина – 3394 громади (30,6 %) УПЦ МП розміщено в центральному регіоні, де найбільша їх кількість діє у Хмельницькій, Вінницькій, Київській та Житомирській областях.

Ця релігійна організація має 167 монастирів, 37 братств, 17 духовних навчальних закладів, 8 місій та 4139 недільних шкіл. Кількість релігійних громад УПЦ МП збільшилася на 210 одиниць впродовж 2006 року. Служителями релігійного культу УПЦ МП забезпечена на 85,0 %.

Українська Православна Церква Київського Патріархату (УПЦ КП) за кількістю релігійних організацій, що становлять її мережу (3882), посідає друге місце в Україні після УПЦ МП. У структурі УПЦ КП діють патріархія, 31 єпархіальне управління, 43 монастирі, 26 місій, 8 братств, 16 духовних навчальних закладів та 1274 недільні школи. Релігійне життя УПЦ КП висвітлюють 35 періодичних релігійних видань.

Офіційне релігійне видання – журнал «Православний вісник». Ця церковна організація виникла у червні 1992 р. в результаті об'єднання частини релігійних громад та духовенства УПЦ і УАПЦ, очолив її Філарет. Управління церквою здійснює Вища церковна Рада на чолі з патріархом.

Українська Автокефальна Православна Церква (УАПЦ), за період свого легального існування в Україні, значно поповнила складові своєї структури і нині має патріархію, 12 єпархіальних управлінь, 6 монастирів, 7 місій, 2 братства, 7 духовних навчальних закладів (275 слухачів). Релігійне життя УАПЦ висвітлюють 7 періодичних видань. 1155 громад служить 671 священнослужитель.

Українська Греко-Католицька Церква (УГКЦ) почала своє відновлення у 1989 році, коли були легалізовані 132 громади. Структура УГКЦ: митрополія, 3 екзархати (Києво-Вишгородський, Одесько-Кримський та Донецько-Харківський), 18 єпархіальних та чернечих управлінь, 3480 громад, монастирів, 15 духовних навчальних закладів (1587 слухачів), 15 місій та 2 братства. Діяльність церкви висвітлюють 27 періодичних видань. До цієї церкви належать також 19 греко-католицьких єпархій, що діють серед української діаспори в Австралії, Аргентині, Бразилії, Великобританії, Канаді, Німеччині, Польщі, Франції, Хорватії та США. Більшість парафій знаходиться у Львівській, Тернопільській, Івано-Франківській та Закарпатській областях.

Релігійне життя **Римсько-Католицької Церкви (РКЦ)** було відновлено в Україні у 1991 році. Структура РКЦ: митрополія, 14 дієцезіальних та чернечих управлінь, 890 громад, 88 монастирів (656 ченців), 39 місій, 3 братства, 8 духовних навчальних закладів (671 слухач), 551 недільну школу. Діяльність РКЦ висвітлюють 14 періодичних релігійних видань.

Майже 10 тис. релігійних осередків, що складає 30 % від усієї релігійної мережі, налічує **протестантизм** в Україні. Найбільш впливовим та чисельним протестантським згромадженням є Всеукраїнський Союз Об'єднань євангельських християн-баптистів. Структуру ВСОЄХБ складають 2705 релігійних організацій. Основи віровчення євангельських християн-баптистів викладаються у 1456 недільних школах. Внутрішнє та міжнародне життя висвітлюється у 15 періодичних релігійних виданнях.

Новопротестантська течія **Всеукраїнський Союз Церков християн віри євангельської – п'ятидесятників** посідає друге місце зі 1588 релігійними організаціями. При громадах п'ятидесятників діє 1011 недільних шкіл. Релігійне життя висвітлюється у 27 періодичних виданнях.

7.3 Альтернативна служба в Україні

Громадяни України мають **право на альтернативну службу**, якщо виконання військового обов'язку суперечить їхнім релігійним

переконанням і якщо вони належать до діючих відповідно до законодавства релігійних організацій, віровчення яких не допускає користування зброєю.

Перелік таких релігійних організацій затверджує Кабінет Міністрів України. *Правом на проходження альтернативної служби користуються громадяни, які належать до зазначених релігійних організацій, що діють як із зареєстрованим статутом, так і без його реєстрації. В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть бути встановлені окремі обмеження цього права із зазначенням терміну їх дії.*

На альтернативну службу направляються громадяни, які:

❖ підлягають призову на строкову військову службу й особисто заявили про неможливість її проходження як такої, що суперечить їхнім релігійним переконанням;

❖ документально або іншим чином підтвердили істинність переконань;

❖ стосовно яких прийнято відповідне рішення комісією у справах альтернативної служби.

Не підлягають направленню на альтернативну службу громадяни, які відповідно до Закону України «Про загальний військовий обов'язок та військову службу» *звільнені від призову на строкову військову службу або яким надано відстрочку від призову на строкову військову службу (на термін дії відстрочки).*

Для вирішення питання про направлення на альтернативну службу громадянин після взяття на військовий облік, але не пізніше ніж за два календарні місяці до початку встановленого законодавством періоду призову на строкову військову службу, особисто подає письмову заяву до комісії у справах альтернативної (невійськової) служби за місцем проживання. Початок проведення призову громадян на строкову військову службу встановлюється на підставі указу Президента України.

Комісія протягом календарного місяця вивчає заяву громадянина про направлення на альтернативну службу і за потреби в межах наданих їй повноважень перевіряє повідомлені заявником дані. Повідомлення про дату явки на засідання комісії є підставою для звільнення громадянина відповідно до законодавства від навчання, а також від роботи на цей час зі збереженням середньомісячного заробітку.

Громадянин зобов'язаний прибути на засідання комісії у термін, зазначений у повідомленні. *Поважними причинами неявки громадянина на засідання комісії* можуть бути визнані документально підтверджені:

- хвороба громадянина;
- смерть або тяжка хвороба близького родича – дружини, батьків, дітей, братів, сестер, дідусів, бабусь;
- перешкода стихійного характеру або інші обставини, внаслідок яких громадянин не зміг особисто прибути на засідання комісії.

Закон містить вказівку па обмеження не лише сфери, у якій громадянин може проходити альтернативну службу (соціальне

забезпечення, охорона здоров'я та навколишнього середовища, сфера комунального, сільського господарства тощо), але й форми власності, у якій можуть бути ці підприємства, установи, організації – вони не можуть знаходитись у приватній власності.

Обмежувальним, на наш погляд, є положення ст. 6 Закону про те, що термін альтернативної служби удвічі перевищує строк дійсної строкової служби. Така ж практика існує в Естонії, Латвії, Литві, Молдові, Словаччині, Австрії та Франції. В інших країнах — учасницях НБСЄ (Німеччина, Данія, Італія, Нідерланди, Норвегія, Португалія, Іспанія, Чехія, Угорщина, Фінляндія, Швеція, Польща) цей строк є таким же або трохи перевищує строк військової служби. Зокрема, ст. 12 Основного Закону Німеччини встановлює, що «строк служби, що замінює, не повинен перевищувати строк військової служби».

8 ВЕТЕРАНСЬКІ ТА ПАТРІОТИЧНІ ОРГАНІЗАЦІЇ

8.1 Ветеранські організації

8.2 Козацькі організації

8.1 Ветеранські організації

Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» зробив загальним поняття «ветеран війни», яке об'єднує в порядку пріоритету такі *категорії*:

- інваліди війни;
- особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною;
- учасники бойових дій;
- учасники війни;
- особи, на яких поширюється чинність Закону.

Пріоритетність категорій і визнання їх заслуг підкреслюється рівнем пільг. Нині відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» більше 10 % населення України зараховано до ветеранів війни і їх кількість зростає.

Об'єднання в загальному законі усіх категорій ветеранів, які воювали, працювали та стали жертвами війни, має *як позитивні, так і негативні наслідки*. Суттєве розширення категорій, на які поширюється

закон, призвело до того, що менше уваги приділяється пріоритетним категоріям.

Найдоцільнішим вважається наближення до міжнародних стандартів і визначення категорії ветеранів війни як озброєних учасників військових подій та *окреме розмежування категорії* жертв війни, працівників державного господарства у воєнні роки та учасників миротворчих операцій.

Щодо змісту закону, то *принциповим є питання переходу від поняття пільг до динамічної системи державних адресних виплат* компенсацій і забезпечення достойного рівня життя ветеранам війни.

Громадські організації ветеранів війни (ГОВВ) в Україні створюються і діють на підставі Закону України «Про об'єднання громадян» із міжнародним, всеукраїнським або місцевим статусом.

Об'єктивні підрунтя для створення ГОВВ зумовлені попередніми масштабними військовими подіями, які відбувалися на території України або на інших територіях за участю мешканців і громадян України.

Важливими умовами створення ГОВВ є наявність групового інтересу, спільної мети, яка може бути досягнута тільки спільними діями, і наявність у цьому середовищі суспільства лідерів, які спроможні провести організаційну роботу зі створення ГОВВ і забезпечити його функціонування.

За даними Міністерства юстиції України, зареєстровано *дев'ять громадських організацій ветеранів війни*, які мають всеукраїнський і міжнародний статус. Чотири з них – це організації, до складу яких входять виключно жертви війни.

Однією з найбільших ветеранських організацій в Україні є Фонд соціального захисту ветеранів Великої Вітчизняної війни, створений Указом Президента України від 24 лютого 1996 р. № 145/96.

Фонд соціального захисту ветеранів Великої Вітчизняної війни є добровільною громадською благодійною організацією, що об'єднує юридичних і фізичних осіб з метою фінансового забезпечення та надання матеріальної допомоги ветеранам Великої Вітчизняної війни та особам, на яких поширюється чинність Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту».

Фонд незалежний від будь-яких політичних партій і громадських рухів та організацій, співпрацює з органами державної виконавчої влади, громадськими організаціями, їх об'єднаннями та громадянами. Діяльність Фонду поширюється на всю територію України.

Головними завданнями Фонду є:

- *фінансування програм* та інших заходів щодо соціального захисту ветеранів війни;
- *мобілізація та акумулювання коштів* для забезпечення адресної допомоги ветеранам війни і членам їх сімей, організації їх оздоровлення і відпочинку;

- участь у міжнародній співпраці у сфері соціально-правового захисту ветеранів війни.

Кошти Фонду утворюються за рахунок благодійних пожервувань та добровільних внесків юридичних і фізичних осіб, а також інших надходжень, одержаних на підставах, не заборонених законодавством України.

Невикористані на кінець року кошти Фонду вилученню не підлягають і використовуються для фінансування заходів відповідно до завдань та цілей Фонду в наступні роки.

Фонд відповідає за своїми зобов'язаннями усіма належними йому майном і коштами. Фонд, створені ним установи та організації *ведуть бухгалтерський облік* і статистичну звітність відповідно до законодавства України.

Фонд не відповідає за зобов'язаннями держави, держава не відповідає за зобов'язаннями Фонду, за винятком випадків, коли вони беруть на себе такі зобов'язання.

У разі припинення членства у Фонді або відмови вкладника від співпраці з Фондом внесені кошти поверненню не підлягають. Фонд є єдиним розпорядником своїх коштів.

Членами Фонду можуть бути юридичні та фізичні особи України та іноземних держав. Порядок вступу до Фонду та виходу з нього регламентується положенням про членство, яке затверджує Конференція Фонду.

Чітку межу кількості громадських організацій за участю ветеранів війни провести неможливо. Особи, яких зараховано до ветеранів війни, можуть поєднуватися за іншими ознаками і входити до складу організацій, у назві яких немає ключових слів «ветеран війни». Наприклад, інваліди війни можуть входити до складу загальних організацій інвалідів, учасників бойових дій та інвалідів війни – до складу організацій ветеранів військової служби. Загальна кількість обласних громадських організацій ветеранів війни становить 227.

У Законі України «Про об'єднання громадян» немає такої вимоги, щоб громадські організації мали фіксоване членство. *Це дає змогу мати «генералів без війська»*, тобто створювати організації, які, крім керівників і апарату керування, не мають реальних членів, але мають претензії робити заяви від широких кіл, ветеранів, для отримання матеріальної державної, благодійної допомоги або здійснення представницьких функцій.

Тільки дві громадські організації – *Організація ветеранів України (голова – І. О. Герасимов)* та *Українська спілка ветеранів Афганістану (воїнів-інтернаціоналістів, голова – С. В. Червонописький)* – мають осередки в усіх областях України. Інші організації не мають легалізованих обласних осередків.

Ст. 9 Закону України «Про об'єднання громадян» дає змогу створювати громадські об'єднання, які мають однакові статуси, але неперівнянні за розміром вплив на суспільні процеси. Наприклад, у

юридичному управлінні м. Києва зареєстровано 23 міські громадські організації ветеранів війни. Однак тільки чотири з них мають від 6 до 14 осередків у районах, а інші зовсім їх не мають.

Про підтримку громадських організацій ветеранів війни йдеться у *Законі України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (ст. 20)*: «Органи державної виконавчої влади, місцеві органи державної влади і самоврядування, уряд Автономної Республіки Крим у межах своєї компетенції надають ветеранським організаціям *фінансову підтримку*, кредити з коштів відповідних бюджетів, а також безкоштовно надають будинки, приміщення, обладнання та інше майно, необхідне для існування і виконання їх статутних завдань. Ветеранські організації *звільняються від платні* за користування комунальними послугами (газом, електроенергією та іншими послугами) у межах середніх норм споживання, телефоном у приміщеннях і будинках, які вони займають».

Підприємства ветеранів війни, на яких не менше 60 % від середньооблікової чисельності працівників становлять учасники бойових дій і учасники війни, *звільнюються від сплати податку на прибуток*.

Практично не діють наведені вище статті закону України, *що не сприяє* створенню власної матеріальної бази і проведенню організаційної роботи у громадських організаціях. Державна матеріальна підтримка *не відповідає* значимості громадських організацій і їх внеску до суспільно-корисної діяльності. Такий порядок фінансування *не тільки не створює умов* для об'єднання організацій, а навпаки, *мотивує для їх роз'єднання* або зміни структури з метою отримання більш суттєвої фінансової державної допомоги кожною з ланок окремої організації, яка забезпечує важливі напрями діяльності.

Негативний вплив на єдність і впорядкування діяльності громадських організацій справляє існування і *створення так званих «паралельних» організацій*, які мають однакові цілі та завдання і спираються на той самий контингент суспільства. Є приклади і спроби створення таких організацій як із всеукраїнським, так і з місцевим статусом.

Світова практика свідчить про багатогранність неурядових організацій і рухів. Тільки у США нараховується понад 30 неурядових організацій ветеранів війни у В'єтнамі. Але всі вони мають фіксоване членство і власні бюджети.

У складних суспільних і економічних умовах перед ветеранами війни, ветеранами праці і ветеранами військової служби постає важливе питання зміцнення власного руху.

Зараз в Україні діє багато різних спілок ветеранів Антитерористичної операції або ООС.

Спілка Учасників, Ветеранів, Інвалідів АТО та бойових дій (СУВІАТО) – українська неприбуткова громадська організація, що захищає інтереси учасників, ветеранів, інвалідів АТО та бойових дій, а також сімей військових, які загинули на фронті.

Згідно Статуту, Організація проголошує своєю *метою*:

❖ сприяння консолідації і координації зусиль учасників, ветеранів та інвалідів бойових дій, що брали безпосередню участь в антитерористичній операції (далі – АТО) в Україні, сімей загиблих, військовополонених і тих, хто зник безвісти під час АТО в Україні;

❖ їх об'єднання з метою більш ефективного використання наявних можливостей у забезпеченні захисту їх соціальних, економічних, юридичних та політичних прав; надання їм оздоровчої, медичної, психологічної, моральної та матеріальної допомоги, у тому числі сприяння вирішенню їх житлових проблем;

- допомога сім'ям загиблих військових в АТО.

Формою активності Організації є:

• *доставка продуктів харчування, медикаментів та військового спорядження у зону бойових дій;*

• *координація військовослужбовців на фронті та після війни;*
• *забезпечення медико-психологічної реабілітації учасникам та ветеранам АТО;*

• *надання юридичної допомоги з питань пільг і соціальних гарантій учасникам та ветеранам АТО;*

- *сприяння в отриманні статусу учасника бойових дій;*
- *допомога в працевлаштуванні учасників та ветеранів АТО;*
- *психологічна та матеріальна підтримка родин учасників АТО;*
- *допомога постраждалим внаслідок бойових дій;*
- *сприяння розшуку військовополонених та зниклих безвісти;*
- *розвиток соціальних проектів та волонтерських рухів;*
- *привертання уваги суспільства до теми війни та проблем учасників АТО.*

Одним із значних проектів організації є відкриття Ветеранського будинку в м. Ірпінь у 2015 році, який призначений для проживання, підтримки, спілкування і соціальної адаптації ветеранів та учасників бойових дій, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Будинок є своєрідною «стартовою платформою», на базі якої демобілізовані учасники АТО можуть почати якісно нове життя та поступово адаптуватись у мирному середовищі. Забезпечуючи базові потреби ветеранів (житло та харчування), проект вивільняє найцінніший ресурс – час на себе, щоб зорієнтуватись у мирному житті, здобути нові професійні навички, покращити свій психологічний та фізичний стан та знайти ресурс для подолання складних життєвих обставин. Робота проводиться за індивідуальною програмою, яка складається відповідно до запиту та потреб кожного бійця.

8.2 Козацькі організації

Українське козацтво послідовно використовує кращі надбання багатьох поколінь своїх попередників, утверджує, розвиває і боронить національну ідею, сприяє захисту політичних, економічних, культурних та історичних досягнень українського народу, бере активну участь у забезпеченні його духовного розвитку, фізичного здоров'я, високої моральності.

Відродження історичних, патріотичних, господарських та культурних традицій українського козацтва – головне завдання численних організацій козацтва. Найбільш значущою та впливовою серед них є Всеукраїнська громадська організація «Українське реєстрове козацтво».

Всеукраїнська громадська організація «**Українське реєстрове козацтво**» є спадкоємцем і продовжувачем ідейних, духовних і моральних засад українських козаків, їх духовних, культурних, організаційних, військово-патріотичних і господарських традицій.

Українське реєстрове козацтво *об'єднує козаків, нащадків* усіх напрямів і течій українського козацтва незалежно від місця їхнього проживання, громадян України, які сповідують національну ідею та ідеологію українського козацтва, працюючи з метою реалізації, відновлення та розвитку козацького руху.

Українське реєстрове козацтво – *унітарна, єдина у своїй цілісності громадська організація, об'єднання українських козаків, на структурні організації якого поширюється дія законів України, указів Президента України, постанов і розпоряджень уряду з питань розвитку українського козацтва.*

Статут Українського реєстрового козацтва є єдиним і загально-обов'язковим для усіх його структурних підрозділів, козацьких товариств, організацій і громад, що входять до складу Українського реєстрового козацтва.

Українське реєстрове козацтво має свою **атрибутику та символіку**: прапори, бунчук, клейноди, емблеми, а також членський квиток єдиного зразка, однострої, єдині козацькі військові звання, козацькі відзнаки та нагороди, марш тощо.

На території України Українське реєстрове козацтво функціонує згідно з адміністративно-територіальним поділом України, але має історичні назви полків, куренів, сотень, що можуть не збігатися з назвами адмінтериторій.

Члени Українського реєстрового козацтва утворюють за місцем проживання козацькі громади (об'єднання). Реєстрові козаки підлягають *єдиному реєстру* в Головному штабі Українського реєстрового козацтва, їхня діяльність регулюється *Статутом Українського реєстрового козацтва, положеннями та нормативно-правовими актами.*

Українське реєстрове козацтво *взаємодіє* з іншими козацькими організаціями, що стоять на державницьких позиціях і перебувають у складі Координаційної Ради з питань розвитку Українського козацтва при Президенті України. Українське реєстрове козацтво співпрацює з

козацькими громадами всього світу. Українське реєстрове козацтво може мати тільки індивідуальне членство козаків, які є громадянами України.

Особи, які притягалися до кримінальної відповідальності, можуть стати козаками тільки після відповідного рішення суду козацької честі обласного козацького товариства, після зняття судимості в установленому законодавством порядку та лише після затвердження такого членства головою (гетьманом) Українського реєстрового козацтва.

Створюються структурні жіночі товариства, які діють на підставі єдиного Статуту УРК або власних положень, затверджених головою (гетьманом) Українського реєстрового козацтва.

Члени Українського реєстрового козацтва **зобов'язані:**

- *бути активними провідниками української національної ідеї, виконувати усі вимоги цього Статуту й українських козацьких звичаїв, якщо останні не суперечать Статуту Українського реєстрового козацтва та чинному законодавству України;*

- *виконувати універсали, постанови, накази й рішення голови (гетьмана), керівних органів Українського реєстрового козацтва, накази своїх отаманів і старшин;*

- *сплачувати вступний і щомісячні членські внески, розмір яких встановлюється окремим положенням;*

- *вести здоровий спосіб життя, піклуватися про українську державу, родину й дітей, плекати молоде покоління духовно здоровим, морально та фізично загартованим, відданим Україні й українському народові;*

- *– молоді козаки допризовного віку зобов'язані виявляти ініціативу щодо вчасного взяття на облік у військовому комісаріаті та прагнути призову на військову службу; на військовій службі – постійно працювати над професійним, морально-психологічним і фізичним самовдосконаленням, бути взірцем дисциплінованості, відданості українському народові, Україні;*

- *зберігати та розвивати прогресивні українські козацькі звичаї та традиції, оберігати честь і гідність козацького імені, зміцнювати єдність Українського реєстрового козацтва, займатися суспільно корисною для України й українського народу діяльністю;*

- *дотримуватися принципів і норм християнської моралі, козацької етики й етикету.*

Безпосереднє керівництво та загальний контроль здійснюють і несуть загальну відповідальність отамани; у Головному штабі – Головний отаман. Головний отаман УРК, генеральний обозний, генеральний скарбник, генеральні (писар, хорунжий, бунчужний та інші), наказні отамани, які отримали для виконання завдань своїх служб у розпорядження кошти Українського реєстрового козацтва, разом із головним бухгалтером несуть відповідальність за їхнє використання згідно з вимогами чинного законодавства України.

УРК, створені ним установи й організації зобов'язані *вести оперативний і бухгалтерський облік, забезпечувати статистичну звітність, реєструватися в органах державної податкової адміністрації та вносити до бюджету обов'язкові платежі у порядку та розмірах, передбачених чинним законодавством України.*

Українське реєстрове козацтво:

1. Є юридичною особою;
2. Має рахунки у банках та інших установах;
3. Має печатку та штампи зі своїм найменуванням, відповідну звичаям і традиціям атрибуту, символіку, зразки яких затверджує Велика рада. Символіка реєструється у порядку, передбаченому чинним законодавством України.

УРК може виступати позивачем і відповідачем в органах суду. Українське реєстрове козацтво *не несе відповідальності* за кошти та майно обласних, районних і первинних козацьких товариств, як і останні не несуть відповідальності за кошти та майно Головного штабу УРК.

Доповнення та зміни до Статуту Українського реєстрового козацтва має право вносити Велика рада УРК, Рада генеральної старшини з подальшим затвердженням їх Великою радою. Про зміни, що відбулися у статутних документах, Українське реєстрове козацтво повідомляє Міністерство юстиції України.

Обласні, районні, міські козацькі товариства, жіночі товариства (організації) можуть мати рахунки у банках та інших установах, печатку та штампи зі своїм найменуванням, відповідну звичаям і традиціям атрибуту, символіку. Символіка реєструється у порядку, передбаченому чинним законодавством України.

Припинення діяльності Українського реєстрового козацтва відбувається шляхом його реорганізації або ліквідації. Реорганізація УРК відбувається за рішенням Великої ради Українського реєстрового козацтва, якщо за це проголосувало не менш як 2/3 делегатів. Ліквідація УРК відбувається за рішенням Великої ради, якщо за це проголосувало не менше як 2/3 делегатів, або за рішенням суду. Ліквідація УРК проводиться у встановленому порядку ліквідаційною комісією.

У разі припинення діяльності УРК його майно та кошти не можуть перерозподілятися між його членами та направляються на виконання статутних завдань або на благодійні цілі, а у випадках, передбачених законодавчими актами, за рішенням суду спрямовуються у прибуток держави.

В Україні спостерігається тенденція активної інтеграції ветеранського руху. Ветерани війни об'єднуються з метою вирішення соціальних проблем із ветеранами праці, військової служби, чорнобильцями, шахтарями тощо. Прикладами таких юридично зареєстрованих громадських об'єднань є Організація ветеранів України, Всеукраїнське об'єднання «Соціальна справедливість».

З метою поліпшення роботи з ветеранами війни, їх соціального захисту, а також зважаючи на пропозиції ветеранських організацій, за указом Президента України від 15 грудня 1999 р. № 1573/99 утворено *Державний комітет України у справах ветеранів*. Держкомітет – центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовує і координує Кабінет Міністрів України через Міністра праці та соціальної політики України.

Законодавче забезпечення соціальної політики стосовно ветеранів є основним напрямом діяльності *Комітету у справах пенсіонерів, ветеранів та інвалідів* і *Комітету з питань соціальної політики та праці* Верховної Ради України. Ці та інші комітети розглядають також звернення ветеранів і їх громадських організацій.

За указом Президента України від 16 вересня 1999 р. при Президентові України утворено *Координаційну раду з питань соціального і правового захисту військовослужбовців, осіб, звільнених із військової служби у запас або у відставку та членів їх сімей*.

У складних сучасних економічних умовах, зі змінами економічної і політичної систем у державі потрібна цілеспрямована робота з ветеранами війни як з найбільш організованою і структурованою частиною суспільства.

З огляду на вирішальну роль Українського козацтва, яку воно відіграє у становленні нашої держави, указом Президента України від 7 серпня 1999 р., № 966/99 встановлено *День Українського козацтва*, що відзначається щорічно 14 жовтня удень свята Покрови Пречистої Богородиці.

Указом Президента України від 15 листопада 2001 р. № 1092/2001 затверджено *«Національну програму відродження та розвитку Українського козацтва на 2002–2005 рр.»*. Метою Програми є подальший розвиток і утвердження Українського козацтва як громадської сили, здатної зробити певний внесок у консолідацію суспільства.

9 ОРГАНІЗАЦІЇ СПОЖИВАЧІВ, БЛАГОДІЙНІ ТА КРЕДИТНІ СПІЛКИ

9.1 Організації споживачів та кредитні спілки

9.2 Благодійні організації

9.1 Організації споживачів та кредитні спілки

Хоча перші товариства захисту споживчих прав з'явилися ще у XIX ст., значного розвитку цей рух набув у середині XX ст. У минулому столітті покупець міг подбати про себе сам зважаючи на відносну обмеженість ринку й те, що люди протягом життя користувалися однотипними товарами та послугами відомих їм продавців. Тому *наслідки покупки значною мірою покладалися на покупця*, що й зумовило виникнення, зокрема в англосаксонських країнах, правила: «Нехай покупець буде обачний».

Нині поширені інші форми торгівлі за каталогами, за описом, за зразком, за телевізійною рекламою, інтернетом та ін. Однак за такої торгівлі покупець попередньо не ознайомлений з товаром. Крім того, більшу частину технічних товарів (наприклад, комп'ютери, автомобілі) покупець перед придбанням не в змозі детально перевірити. Усе це привело до збільшення кількості союзів споживачів.

Союзи споживачів – це об'єднання, що захищають інтереси й права споживача, до яких вони відносять право на задоволення основних потреб, право на безпеку, право вибору, право на інформованість, відшкодування збитків, право бути вислуханим, право на споживчу освіту й здорове навколишнє середовище.

З метою захисту своїх законних прав та інтересів громадяни України мають право об'єднуватися на добровільній основі у громадські організації споживачів (об'єднання споживачів).

Об'єднання споживачів – це громадські організації, що здійснюють свою діяльність відповідно до Закону України «Про об'єднання громадян». Держава підтримує діяльність об'єднань споживачів.

Об'єднання споживачів **мають право:**

- *вивчати споживчі властивості* продукції, попит на неї, проводити опитування населення для з'ясування громадської думки про якість товарів, що випускаються і реалізуються, та ціни на них;
- *проводити експертизу та випробування* товарів (робіт, послуг);
- *одержувати від органів державної влади й управління, органів місцевого самоврядування інформацію, необхідну для реалізації своїх цілей і завдань;*
- *сприяти державним органам у здійсненні контролю за якістю* товарів (робіт, послуг), торговельного та інших видів обслуговування;
- *організовувати юридичну і консультаційну допомогу споживачам* відповідно до законодавства;
- *вносити пропозиції* щодо розробки нормативних документів, що встановлюють вимоги до якості товарів (робіт, послуг);
- *представляти і захищати інтереси* споживачів в органах державної влади і управління та місцевого самоврядування відповідно до законодавства;

- вносити органам державного управління і суб'єктам господарювання *пропозиції про* заходи щодо підвищення якості товарів (робіт, послуг), про тимчасове зупинення випуску та реалізації товарів (робіт, послуг), які не відповідають установленим вимогам щодо якості, про припинення виробництва, вилучення з реалізації та продажу товарів (робіт, послуг), що становлять небезпеку для життя, здоров'я та майна громадян або завдають шкоду навколишньому природному середовищу, а також про скасування цін, установлених із порушенням чинного законодавства;

- *звертатися з позовом до* суду про визнання дій продавця, виготівника (підприємства, що виконує їх функції), виконавця протиправними щодо невизначеного кола споживачів і припинення цих дій.

Споживач, який вважає, що з ним обійшлися недобросовісно, може відновити справедливість кількома способами: звернутися з листом до керівництва підприємства-виробника чи продавця, в засоби масової інформації, до місцевих органів виконавчої влади, подати позов до суду. Такі права споживачів законодавчо закріплені в багатьох країнах світу, що стало результатом конс'юмеристського руху.

Конс'юмеризм (англ. consumer – споживач) – організований громадський рух громадян та діяльність державних органів управління, що спрямовані на захист прав споживачів.

Суб'єктами конс'юмеристської діяльності є:

- 1) громадські об'єднання споживачів;
- 2) органи державної влади;
- 3) підприємства.

Останнім часом до поняття конс'юмеризм починає входити *боротьба з над споживанням*. В суспільстві масового споживання перестає бути провідною основна функція споживання – підтримка життєдіяльності. *Споживання стає шкідливою залежністю*, ознакою належності до престижних соціальних груп. Ідея про можливість досягнення соціальної переваги через споживання переконує споживача у тому, що потреба задовольняється процесом купівлі, а не товаром, який купується. *Звідси закуповується значно більше товарів, ніж потрібно*, для отримання задоволення від власне акту купівлі. Проте такий феномен постіндустріальної економіки, для якого властиве значне підвищення якості життя, вступає у протиріччя з обмеженими ресурсами планети і стає глобальною проблемою людства.

Перший, закріплений документально, спонтанний протест споживачів, стався у 1775 р. в США (штат Массачусетс), в результаті продавці зіпсованої їжі були засуджені до ганебного стовпа. Проте цілеспрямований, організований рух споживачів за свої права розпочався лише на рубежі XIX і XX століть. У цей час проблема захисту споживачів набула в США загальнонаціонального масштабу і отримала правові засади. Таким чином, конс'юмеристський рух виник у США.

У 1890 році в Нью-Йорку була заснована Національна Ліга покупців (перша в світі конс'юмеристська організація). Ця організація започаткувала *форму атестації товарів – лейбли* (англ. label – ярлик, етикетка прикріплені до товару), які видавались підприємствам-виробникам якісних товарів. Такі підприємства вносились у так званий «Білий список».

В даний час споживчі організації в США – потужний чинник у регулюванні якості товарів. Загалом історія американського конс'юмеризму складається з наступних етапів:

- 1) боротьба з недоброякісною продукцією;
- 2) антимонопольна боротьба, контроль за продуктами харчування і ліками;
- 3) боротьба з нечесній торговій практикою, недостовірної рекламою та маркуванням;
- 4) захист навколишнього середовища, боротьба з недостовірною інформацією про вплив продуктів на здоров'я, регулювання реклами для дітей.

Багато підприємств-виробників розміщують свої телефони на маркуванні товарів. Наприклад, компанія Microsoft перед початком продажі нової версії операційної системи Windows збільшила штат інженерів ліній технічної підтримки на 1000 осіб. Для того щоб точніше знати вимоги споживачів, оперативно виявляти недоліки компанією Microsoft був створений Office Advisory Council (консультативна рада по Office). До неї увійшло близько мільйона користувачів Microsoft Office, які брали безпосередню участь у процесі розробки його нової версії

Два роки поспіль, в результаті активної роботи споживчих організацій, зокрема «Конс'юмерз Інтернешнл», 9 квітня 1985 року Генеральна Асамблея ООН прийняла «Керівні принципи ООН щодо захисту прав споживачів». Вони закріплюють вісім прав споживачів на міжнародному рівні та складають основу для зміцнення національних систем захисту споживачів.

Кредитні спілки – це неприбуткові організації, засновані фізичними особами на кооперативних засадах з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні, наданні фінансових послуг шляхом об'єднання грошових внесків.

Діяльність кредитної спілки ґрунтується на **таких основних принципах:**

- добровільності вступу до кредитної спілки та свободи виходу з неї;
- рівноправності членів кредитної спілки;
- самоврядування;
- гласності.

Відповідно до цих принципів:

❖ *ніхто не може бути примушений вступати до кредитної спілки, а виключення з членів кредитної спілки здійснюється лише у разі порушення членом кредитної спілки її статуту;*

❖ *усі члени кредитної спілки мають рівні права, у тому числі під час голосування на загальних зборах, незалежно від розміру пайового та інших внесків;*

❖ *забороняється будь-яке втручання у діяльність кредитної спілки, за винятком випадків, передбачених законами України та положенням (про кредитні спілки);*

❖ *кредитна спілка зобов'язана забезпечити повне та своєчасне інформування своїх членів з питань власної діяльності, а також на їх прохання ознайомлювати з протоколами загальних зборів і засідань інших органів управління.*

Кредитна спілка є юридичною особою, має самостійний баланс, банківські рахунки, які відкриває і використовує згідно із законодавством у самостійно обраних банківських установах, а також печатку, штамп та бланки зі своїм найменуванням, власну символіку.

Кредитна спілка може укладати від свого імені договори та інші угоди, які не суперечать положенню, іншим нормативно-правовим актам і статуту кредитної спілки, набувати майнових та немайнових прав, мати обов'язки, що випливають із законодавства України та укладених кредитною спілкою угод, бути позивачем і відповідачем у судах.

Кредитна спілка не може бути засновником або співзасновником суб'єкта підприємницької діяльності.

Кредитна спілка діє на основі самофінансування, несе відповідальність за наслідки своєї діяльності та виконання зобов'язань перед своїми членами, партнерами та державним бюджетом.

Членами кредитної спілки можуть бути громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які постійно проживають в Україні і досягли вісімнадцятирічного віку.

Не можуть бути прийняті до кредитної спілки особи, яких за рішенням суду визнано недієздатними або обмежено дієздатними, а також особи, які за вироком суду відбувають покарання у вигляді позбавлення волі.

Прийняття до кредитної спілки та припинення членства у ній проводиться на підставі письмової заяви особи, крім випадків припинення членства у зв'язку зі смертю особи, одержанням членом кредитної спілки усіх пайових внесків або виключенням із членів кредитної спілки у разі порушення її статуту.

Особа стає членом кредитної спілки із дня сплати нею вступного та пайового внесків у порядку, передбаченому статутом кредитної спілки. Якщо вступний та пайовий внески сплачено у різні дні, першим днем членства у кредитній спілці вважається день сплати останнього.

Днем припинення членства у кредитній спілці вважається день прийняття правлінням кредитної спілки відповідного рішення, якщо інше не передбачено її статутом. У разі припинення членства особи у кредитній спілці вступний внесок їй не повертається. Повернення пайового та інших

внесків (вкладів) проводиться у порядку, передбаченому статутом кредитної спілки та укладеними з членом спілки договорами.

Інтереси руху кредитних спілок України та їх об'єднань представляє **Національна асоціація кредитних спілок України**. Вона має статус всеукраїнського об'єднання кредитних спілок без урахування обмеження щодо спільної ознаки членства й утворюється у порядку, передбаченому положенням.

Членами Національної асоціації кредитних спілок України можуть бути виключно кредитні спілки та їх об'єднання.

Національна асоціація кредитних спілок України – неприбуткова організація, метою діяльності якої є забезпечення фінансової стабільності кредитних спілок.

9.2 Благодійні організації

Закон визначає загальні засади благодійництва, створює умови для діяльності благодійних організацій відповідно до законодавства України.

Благодійництво – добровільна безкорислива пожертва фізичних та юридичних осіб набувачам матеріальної, фінансової, організаційної та іншої благодійної допомоги. Специфічними формами благодійництва є меценатство і спонсорство.

Благодійна організація – недержавна організація, головною метою якої є благодійна діяльність в інтересах суспільства або окремих категорій осіб.

Меценатство – добровільна безкорислива матеріальна, фінансова, організаційна та інша підтримка фізичними особами набувачів благодійної допомоги.

Спонсорство – добровільна матеріальна, фінансова, організаційна та інша підтримка фізичними та юридичними особами набувачів благодійної допомоги з метою популяризації виключно свого імені (найменування), знака для товарів і послуг.

Благодійництво, благодійна діяльність здійснюються на засадах законності, гуманності, спільності інтересів і рівності прав її учасників, гласності, добровільності та самоврядування.

Діяльність благодійників і благодійних організацій має суспільний характер, що не суперечить їх взаємодії з органами державної влади і не позбавляє права на отримання державної допомоги.

Фізичні та юридичні особи можуть займатися благодійництвом самостійно або разом із благодійними організаціями, зареєстрованими у встановленому законодавством порядку.

Президент України, депутати, посадові та службові особи органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також члени їх

сімей можуть займатися благодійництвом і благодійною діяльністю тільки у межах отриманих і задекларованих доходів.

Якщо міжнародним договором України передбачені інші правила, які відрізняються від встановлених законодавством України про благодійництво та благодійні організації, то застосовуються правила міжнародного договору, згоду на обов'язковість яких надає Верховна Рада України.

Благодійництво, благодійна діяльність здійснюються у таких **основних напрямках:**

- *сприяння практичному здійсненню* загальнодержавних, регіональних, місцевих та міжнародних програм, що спрямовані на поліпшення соціально-економічного становища;

- *поліпшення матеріального становища* набувачів благодійної допомоги, сприяння соціальній реабілітації малозабезпечених, безробітних, інвалідів, інших осіб, які потребують піклування, а також надання допомоги особам, котрі через фізичні або інші вади обмежені в реалізації своїх прав і законних інтересів; *надання допомоги громадянам, які постраждали* внаслідок стихійного лиха, екологічних, техногенних та інших катастроф, у результаті соціальних конфліктів, нещасних випадків, а також жертвам репресій, біженцям;

- *сприяння розвитку науки й освіти*, реалізації науково-освітніх програм, надання допомоги вчителям, ученим, студентам, учням;

- *сприяння розвитку культури*, у тому числі реалізації програм національно-культурного розвитку, доступові усіх верств населення, особливо малозабезпечених, до культурних цінностей і художньої творчості;

- *надання допомоги талановитій творчій* молоді;

- *сприяння охороні і збереженню культурної* спадщини, історико-культурного середовища, пам'яток історії та культури, місць поховання;

- *надання допомоги у розвитку видавничої справи*, засобів масової інформації, інформаційної інфраструктури;

- *сприяння розвитку природно-заповідного фонду* та природоохоронної справи;

- *сприяння розвитку охорони здоров'я*, масової фізичної культури, спорту і туризму, пропагування здорового способу життя, участь у наданні медичної допомоги населенню та здійсненні соціального догляду за хворими, інвалідами, самотніми, людьми похилого віку та іншими особами, які через свої фізичні, матеріальні чи інші особливості потребують соціальної підтримки та піклування;

- *сприяння захисту материнства і дитинства*, надання допомоги багатодітним та малозабезпеченим сім'ям

Благодійні організації утворюються і діють за територіальним принципом і поділяються за своїм статусом на всеукраїнські, місцеві та міжнародні.

До всеукраїнських благодійних організацій належать благодійні організації, діяльність яких поширюється на територію всієї України та які мають свої відділення (філії, представництва) у більшості областей України.

До місцевих належать благодійні організації, які діють на території відповідного регіону або адміністративно-територіальної одиниці.

До міжнародних належать благодійні організації, діяльність яких поширюється на територію України і хоча б однієї іншої держави.

Зареєстровані всеукраїнські та міжнародні благодійні організації мають право створювати відділення, філії, а також представництва у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Територія діяльності благодійної організації визначається відповідно до її статуту (положення).

Благодійна організація набуває *права юридичної особи* з моменту її державної реєстрації. Державну реєстрацію всеукраїнських та міжнародних благодійних організацій здійснює Міністерство юстиції України, а місцевих благодійних організацій, а також відділень (філій, представництв) всеукраїнських, міжнародних благодійних організацій – відповідні місцеві органи виконавчої влади.

Благодійна допомога може надаватися набувачам у вигляді:

- одноразової фінансової, матеріальної та іншої допомоги;
- систематичної фінансової, матеріальної та іншої допомоги;
- фінансування конкретних цільових програм;
- допомоги на основі договорів про благодійну діяльність;
- дарування або дозволу на безоплатне (пільгове) використання об'єктів власності;
- дозволу на використання своєї назви, емблеми, символів;
- надання безпосередньої допомоги особистою працею, послугами чи передачі результатів особистої творчої діяльності;
- взяття на себе витрат на безоплатне, повне або часткове утримання об'єктів благодійництва;
- інших заходів, не заборонених законом.

Здійснення благодійної діяльності у вигляді надання конкретних послуг (виконання робіт), що підлягають обов'язковій сертифікації або ліцензуванню, допускається після такої сертифікації або ліцензування в установленому законодавством України порядку.

У власності благодійної організації можуть перебувати рухоме і нерухоме майно, матеріальні та нематеріальні активи, кошти, а також інше майно, придбане на законних підставах.

Майно та кошти благодійних організацій становлять:

- ❖ *внески засновників (засновника) та інших благодійників;*
- ❖ *благодійні внески і пожертвування, що мають цільовий характер (благодійні гранти), надані фізичними та юридичними особами в грошовій та натуральній формах;*

❖ *надходження від проведення благодійних кампаній зі збору благодійних пожертвувань, благодійних масових заходів, благодійних лотерей та благодійних аукціонів з реалізації майна та пожертвувань, які надійшли від благодійників;*

❖ *доходи від депозитних вкладів та цінних паперів, надходження від підприємств, організацій, що перебувають у власності благодійної організації;*

❖ *інші джерела, не заборонені законодавством України.*

Джерелом формування майна та коштів благодійної організації не можуть бути кредити.

Контроль за діяльністю благодійних організацій, у тому числі порядком використання ними майна та коштів, призначених для благодійної допомоги, здійснюється органами виконавчої влади відповідно до їх компетенції.

Контролюючі органи виконавчої влади у межах своїх повноважень мають право вимагати від благодійників та органів управління благодійної організації надання їм потрібних документів та отримувати необхідні пояснення.

Благодійники, які передали своє майно, кошти та інші матеріальні цінності до благодійної організації, одержують на їх вимогу звіт про використання зазначених майна, коштів і цінностей. Якщо майно, кошти та інші матеріальні цінності передано за цільовим призначенням, звіт про їх використання подається благодійнику благодійною організацією в обов'язковому порядку.

Набувачі благодійної допомоги у формі благодійних внесків і пожертвувань, що мають цільовий характер (благодійні гранти), повинні звітувати перед благодійниками та благодійними організаціями про їх використання.

Держава в особі її органів влади гарантує та забезпечує захист передбачених законодавством України прав та інтересів фізичних і юридичних осіб – учасників благодійництва і благодійної діяльності.

Втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб у діяльність благодійних організацій, як і втручання благодійних організацій у діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, окрім випадків передбачених законом, забороняється.

Набувачі благодійної допомоги та благодійні організації мають право отримувати пожертвування від фізичних та юридичних осіб іноземних держав.

Іноземні громадяни, особи без громадянства, іноземні і міжнародні організації мають право здійснювати благодійництво та благодійну діяльність на території України. Однією із форм благодійництва є гуманітарна й інша матеріальна допомога, порядок і здійснення якої на території України визначає Кабінет Міністрів України відповідно до Конституції України та законів України.

Сучасні благодійники

Яким би чином людина не заробляла гроші, з ними завжди складно розлучатися. Особливо, коли мова йде про великі суми. Але багато мільярдерів готові пожертвувати їх на благі справи і піти на такий похвальний вчинок.

Уоррен Баффет за підтримки Білла і Меллінди Гейтс організували в 2010 році фонд «Клятва дарування». Засновники розповіли, що створили його з метою спонукати найбагатших людей та їх сім'ї пожертвувати більшу частину їхніх статків на філантропію. До кампанії вже приєдналося 115 мільярдерів.

Вони пообіцяли віддати на благодійність не менше 50 % свого багатства або за життя, або після смерті. Мінімальна сума пожертвувань складе 125 мільярдів доларів.

Серед них є і український мільярдер Віктор Пінчук. У список найщедріших потрапили п'ятеро заможних людей з усього світу.

Джордж Лукас. Режисер «Зоряних воєн» – відомий філантроп. Він організував дві благодійні організації – Edutoria і George Lucas Educational Foundation. Вони спрямовані на поліпшення системи освіти.

Майкл Блумберг. Колишній мер Нью-Йорка заснував фонд Bloomberg Philanthropies. Він надає фінансову допомогу в різних сферах. Зокрема, фонд займається проблемами освіти, мистецтва, охорони здоров'я, захисту довкілля та інновації держави.

Марк Цукерберг. Наймолодший мільярдер у цьому списку. Проте він досить давно і часто займається благодійністю. Нещодавно він разом із дружиною Присциллою Чан пообіцяли віддати на благі справи 99 % акцій Facebook, які їм належать. У грошовому еквіваленті це становить 45 мільярдів доларів. Крім цього подружжя раніше обіцяли віддати половину свого майна на добродійність.

Білл Гейтс. Білл Гейтс вже давно відомий своїм внеском у благодійність. Свій фонд Bill and Melinda Gates Foundation він заснував ще 15 років тому. Благодійна організація займається проблемами освіти, охорони здоров'я і боротьби з бідністю. Білл Гейтс неодноразово отримував титул одного з найбільш щедрих людей у світі.

Уоррен Баффетт. Фінансовий геній Уоррен Баффетт в червні 2010 року оголосив про безоплатну передачу більше 50 % своїх статків, або близько 37 мільярдів доларів, п'яти благодійним фондам. Цей вчинок став найщедрішим актом благодійності в історії людства. Згідно із заповітом Баффетта, 99 % його стану повинні передати в розпорядження п'яти найбільших благодійних фондів.

10 ТВОРЧІ ТА СПОРТИВНІ ОРГАНІЗАЦІЇ

10.1 Діяльність творчих спілок

10.2 Спортивні організації

10.1 Діяльність творчих спілок

Правовий статус професійних творчих працівників, правові, соціальні, економічні та організаційні засади діяльності творчих спілок у галузі культури та мистецтва регламентовано *Законом України «Про професійних творчих працівників та творчі спілки»* від 7 жовтня 1997 р.

Творча спілка (наприклад, Всеукраїнська музична спілка, Спілка архітекторів, Спілка дизайнерів, Спілка журналістів, Спілка кінематографістів, Спілка композиторів, Спілка майстрів народного мистецтва, Спілка письменників, та ін.) *діє на принципах добровільного об'єднання її членів, які належать до одного фахового напрямку культури та мистецтва, самоврядування, взаємодопомоги і співробітництва, невтручання у творчий процес, вільного вибору форм і методів творчої діяльності, визнання авторських прав, У кожному фаховому напрямі може бути створено одне або більше добровільних творчих об'єднань.*

Творчі спілки незалежні у своїй статутній діяльності від органів державної влади та органів місцевого самоврядування, політичних партій, інших громадських організацій.

Основними напрямками діяльності творчої спілки є:

- *творча діяльність* у галузі культури і мистецтва;
- *розвиток національної культури та мистецтва, розроблення і втілення у життя культурно-мистецьких заходів, організація творчих конкурсів, виставок, авторських вечорів, прем'єр, фестивалів тощо;*
- *створення умов для творчої праці, підвищення професійного, наукового та загальнокультурного рівня членів творчої спілки, виховання творчої молоді, оволодіння нею досягненнями національної та загальнолюдської культури;*
- *пошук талантів серед молоді та сприяння їх творчому розвитку;*
- *видання газет, журналів, книг та іншої друкованої продукції, створення кіно та відеофільмів, аудіовізуальної продукції з метою популяризації досягнень української та світової культури і мистецтва, творчого доробку членів спілок;*
- *турбота про правовий, соціальний і професійний захист членів творчої спілки;*
- *сприяння відродженню, розвитку та популяризації народної творчості, творчому використанню народних традицій у розвитку культури та мистецтва, збереженню та збагаченню історико-культурної спадщини та довкілля,*

- *проведенню масових культурно-просвітницьких заходів*, а також утвердженню демократичних та загальнолюдських цінностей;
- *постійна співпраця* з педагогічними та науково-педагогічними колективами навчальних закладів
- *надання допомоги* у навчально-виховній роботі педагогічним колективам у патріотичному, культурному та інтелектуальному розвитку дітей і молоді, у морально-етичному та естетичному вихованні;
- *сприяння обміну культурними цінностями*, співробітництву між діячами культури і мистецтва різних країн, національними і міжнародними організаціями культури та мистецтв;
- *виховання поваги* до історико-культурних цінностей, традицій українського та інших народів.

Держава забезпечує підтримку і захист законних прав та інтересів творчих спілок, гарантує однакові умови для виконання ними статутних завдань і цілей.

З метою підтримки творчих спілок у реалізації їх статутних завдань **держава:**

- *сприяє розвитку творчих спілок*, їх діяльності щодо творення національної культури та мистецтва, проведенню культурно-мистецьких заходів;
- *надає творчим спілкам дотації* та розміщує державні замовлення;
- *надає потрібну інформацію* для забезпечення діяльності творчих спілок;
- *гарантує професійний і соціальний захист* членів творчих спілок, охорону їх авторських та суміжних прав;
- *залучає творчі спілки* до підготовки законопроектів, розроблення загальнодержавних програм національно-культурного розвитку, інших соціально важливих культурологічних та соціально-політичних заходів.

Творча спілка діє на підставі **статуту**, що приймається на загальних зборах (з'їзді, конференції). Статут творчої спілки не має суперечити законодавству України.

Професійний творчий працівник – це фізична особа, творча діяльність якої є її основним заняттям, що завершується створенням і оприлюдненням творів або їх інтерпретацією в галузі культури та мистецтва і є головним джерелом її доходів, незалежно від того, має вона чи не має будь-які юридично оформлені трудові відносини.

Професійний творчий працівник користується правом на державне соціальне страхування, оплату праці відповідно до професії, кваліфікації та особистого трудового внеску, належні умови праці, пенсійне забезпечення згідно з законодавством України. Він може мати статус як найманого працівника, так і особи, яка не працює за наймом.

Професійним творчим працівникам, які зробили вагомий внесок у розвиток національної культури та мистецтва, можуть встановлюватися державні стипендії відповідно до законодавства України.

Професійним творчим працівникам – членам творчої спілки з метою забезпечення умов для творчої діяльності надається окрема кімната (кабінет, майстерня) або додаткова житлова площа розміром не менше 20 кв. м, що оплачується в одинарному розмірі. їм також гарантується додатковий соціальний захист. Вони можуть одержувати фінансову та іншу матеріальну допомогу, доплату до пенсій, користуватися закладами охорони здоров'я відповідних творчих спілок, будинками творчості, будинками-інтернатами (пансіонатами) для людей похилого віку та інвалідів згідно з статутними положеннями, матеріальними і фінансовими можливостями творчої спілки.

Творчі спілки України можуть мати всеукраїнський та регіональний (місцевий) статуси.

До *всеукраїнських творчих спілок* належать спілки, діяльність яких поширюється на територію всієї України і які мають місцеві творчі осередки у більшості її областей.

До *регіональних (місцевих) творчих спілок* належать спілки, діяльність яких поширюється на територію відповідної адміністративно-територіальної одиниці або регіону.

Всеукраїнським творчим спілкам може надаватися статус *національних*. Порядок надання творчим спілкам статусу національних встановлює Кабінет Міністрів України за пропозицією засновника творчої спілки і Міністерства культури та туризму України.

Для державної реєстрації творчої спілки її засновники подають до органу, що здійснює реєстрацію, заяву. До неї додаються документ про сплату реєстраційного збору та установчі документи – статут творчої спілки і протокол загальних зборів (з'їзду, конференції) про утворення творчої спілки, в якому мають бути такі *відомості*:

- назва організації та мета її утворення;
- дата утворення;
- склад засновників і керівних органів;
- місцезнаходження керівних органів творчої спілки, номер контактного телефону;
- дані про територіальні осередки.

З моменту реєстрації творча спілка чи її територіальний осередок набувають *статусу юридичної особи*.

Джерелами формування майна і коштів творчих спілок є:

- ❖ внески членів творчих спілок;
- ❖ винагороди за управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права»;
- ❖ фінансування з Державного бюджету України;
- ❖ майно колишніх загальносоюзних творчих спілок Союзу РСР, до якого належать розташовані на території України будинки, споруди, матеріально-технічні засоби;

❖ доходи, отримані внаслідок підприємницької діяльності підприємств творчих спілок, що спрямовуються на виконання статутних цілей спілки;

❖ спеціальні відрахування до фондів творчих спілок, якщо вони встановлені Кабінетом Міністрів України, за використання на території України творів, які стали суспільним надбанням;

❖ добровільні грошові та матеріальні внески фізичних і юридичних осіб, у тому числі іноземних.

У власності творчих спілок можуть перебувати будинки, споруди, обладнання, кошти, цінні папери та інше майно, придбане творчими спілками.

У разі ліквідації творчої спілки майно передається організаційно-правонаступнику, а коли її немає, – реалізується в установленому законом порядку. Кошти, одержані від реалізації майна, можуть бути використані лише на цілі, пов'язані з розвитком відповідної галузі культури та мистецтва.

Зараз постає питання необхідності існування та фінансування державою таких спілок. Для початку, трохи історії. Рік народження Спілки письменників – 1934, Спілки художників – 1938, Спілки театральних діячів – 1944, Спілки композиторів – 1932. Страшні роки, правда? Для українського мистецтва зокрема.

Якщо лаконічно, то можна сказати й так: на місце *Розстріляного відродження* прийшли «творчі спілки», які існують понині.

Якщо більш розгорнуто, то їхнє постання – це руйнація свободи й авангарду 1920-х і постання канону соцреалізму. Це не просто зміна однієї мистецької концепції іншою, а формування цеху придворних письменників.

Ба навіть не просто цеху, в якому в обмін на лояльність годували сталінськими преміями, санаторними путівками, а найбільш відданих і закордонними відрядженнями, а ще й репресивний орган. Коли лютувала ждановщина чи кампанії проти «буржуазних націоналістів» самвидаву 1976-1980-х, всі ці спілки ставали в пригоді, щоб лауреати премій і кавалери орденів з високих трибун цькували дисидентів, а численні «спілчани» підписували листи, в яких колективно засуджували призначених владою жертв.

Всесоюзні і республіканські творчі спілки – *зрозумілий в межах тоталітарного проекту інструмент*. За завданням партії створюється канон, за яким ліплять потрібні владі твори мистецтва, і за них вона винагороджує своїх «трубадурів імперії». Несправедливо було б казати, що членство у спілці автоматично нівелює значення українських митців радянської доби.

Геніальні письменники і кінематографісти вступали до цих об'єднань лише з метою зберегти можливість друкуватися (виставлятися). Але був і андеграунд – багато позасистемних дисидентів свідомо йшли у підпілля й тюрму, аби лише не приймати ярмо соцреалізму.

Часи змінилися, влада вже не диктує напрям «єдиного правильного мистецтва», але народжені за Сталіна спілки якось перефарбувались і продовжують отримувати фінансування від держави.

Як так могло статися? Якщо поглянути на Верховну Раду перших скликань, то там було чимало вихідців зі спілчанського середовища: Іван Драч, Дмитро Павличко тощо. Зрозуміло, що вони й думати не могли, щоб ініціювати ліквідацію своїх «мистецьких гнізд».

Будь-яка влада на ці спілки теж не зазіхала: по-перше, порівняно з олігархічними об'єктами, гроші там обертаються мізерні, по-друге, ніхто не хотів зачіпати спільноти людей, які найкраще у своєму житті навчилися писати різного роду колективні листи, відозви тощо і пафосно аргументувати свою виняткову значущість.

Більшості президентів просто було не до того: ну є ці спілки, апетити в них скромні, хай собі й далі роздають ці почесні звання заслужених і народних, ділять свої нечисленні привілеї – зрештою, час від часу вони можуть і компанію прикрасити на різних ювілеях – еліта, все ж таки.

Популярні в Україні і світі митці досягають успіху без звань «заслужений» і «народний», збирають повні зали без жодного сприяння творчих спілок, а якщо й отримують фінансування – наприклад, на написання книги, – то, як правило, із закордонних грантів чи від меценатів, і аж ніяк не зі спілчанських бюджетів.

Можливо, варто всі ці спілки передати Фонду держмайна, чи перевести на самофінансування? А на всі ці спілки просто перестати давати бюджетні гроші – бо ж це такий самий рудимент, як і нині вже забуті колгоспи, суботники та політінфомація.

10.2 Спортивні організації

З метою забезпечення реалізації заходів щодо виконання Міжгалузевої комплексної програми «Здоров'я нації», затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 10 січня 2002 р. № 14, розвитку спортивного руху в Україні *діє розгалужена мережа спортивних організацій* (товариств, федерацій тощо). Тільки федерацій з олімпійських видів спорту нараховується 41. Найчисленнішими та найвпливовішими є організації, які займаються розвитком найпопулярніших і наймасовіших видів спорту, наприклад футболу.

Всеукраїнська спортивна громадська організація **«Федерація футболу України»** (далі – **ФФУ**) *є всеукраїнською громадською незалежною організацією фізкультурно-спортивного спрямування, створеною відповідно до Законів України «Про об'єднання громадян» та «Про фізичну культуру і спорт» на засадах індивідуального і колективного членства. ФФУ підтримує політичний та релігійний нейтралітет.*

ФФУ – *неприбуткова* громадська організація. ФФУ отримала *статус національної* з моменту прийняття відповідного рішення центральним органом виконавчої влади з фізичної культури і спорту. ФФУ разом із повноваженнями щодо своїх членів, передбачених законодавством для громадських організацій і чинним статутом, *користується також повноваженнями щодо розвитку футболу*, делегованими центральним органом виконавчої влади з фізичної культури і спорту України, та *виключним правом представляти футбол України* у міжнародних спортивних організаціях і в міжнародних спортивних змаганнях з футболу, а також *виключним правом на проведення змагань з футболу в Україні*.

ФФУ визнає цілі та завдання ФІФА та УЄФА, керується у своїй діяльності документами цих організацій та бере на себе зобов'язання дотримуватися обов'язків, передбачених цими асоціаціями для національних асоціацій-учасниць.

Згідно із Законом України «Про фізичну культуру і спорт», відповідними положеннями Статуту УЄФА – ФФУ з метою підвищення рівня організаційних засад професіонального футболу та проведення змагань серед професіональних футбольних клубів вибудовує свої відносини з Професіональною футбольною лігою України, створеною на основі об'єднання професіональних футбольних клубів зі статусом юридичної особи.

Головна мета діяльності ФФУ – забезпечення та сприяння зростанню рівня і масовості футболу в Україні на основі консолідації і координації зусиль громадян та організацій, зацікавлених у його розвитку.

Завдання ФФУ:

- *постійне вдосконалення гри у футбол і сприяння її поширенню в Україні особливо через молодіжні, дитячо-юнацькі програми та програми розвитку;*
- *розроблення і забезпечення реалізації довгострокових програм розвитку футболу, у тому числі підготовки футболістів міжнародного рівня, збірних команд України до участі в Олімпійських іграх, чемпіонатах світу і Європи та клубних команд у Кубках УЄФА;*
- *удосконалення принципів та критеріїв формування збірних команд, забезпечення динамічного зв'язку клубних і збірних команд України;*
- *сприяння ефективній діяльності членів ФФУ з виконання статутних завдань;*
- *забезпечення організації змагань і турнірів, проведення футбольних чемпіонатів і першостей, розіграшів Кубків та інших змагань серед членів федерації;*
- *сприяння налагодженню і розвитку співробітництва, плідної взаємодії та взаєморозуміння між членами ФФУ;*
- *підтримання зв'язків і співпраці з ФІФА та УЄФА, забезпечення дотримання їх Статутів та інших регламентних документів усіма членами ФФУ;*

- *контроль та забезпечення дотримання усіма членами ФФУ установчих і регламентних документів ФФУ, Правил гри під час проведення матчів з футболу;*

- *запобігання усім методам або практичним діям, що можуть поставити під загрозу чесне проведення змагань або спричинити зловживання у футболі;*

- *захист інтересів членів ФФУ у відносинах із органами державної влади, посадовими особами, громадськими організаціями, усіма третіми особами;*

- *надання правової і соціальної допомоги членам ФФУ: гравцям, тренерам та іншим фахівцям із футболу, виявлення турботи про ветеранів футболу;*

- *отримання повноважень щодо організації міжнародних турнірів на території України, надання рекомендацій у ФІФА та УЄФА щодо участі в міжнародних змаганнях клубних команд, які представляють колективних членів ФФУ;*

- *впровадження Системи атестації професіональних футбольних клубів, тренерів, футболістів та інших фахівців з футболу.*

Індивідуальним членом ФФУ може бути повнолітній громадянин України, який має поручительство трьох осіб, котрі зробили великий внесок у спортивні досягнення українського футболу, за умови, що його діяльність пов'язана з футболом і він поділяє мету і статутні завдання ФФУ, та бажає сприяти її подальшій діяльності. Для цього вони подають на розгляд Виконкому ФФУ письмову заяву про надання індивідуального членства.

Колективним членом ФФУ можуть бути колективи громадських організацій, спілок громадських організацій, асоціацій, колективи підприємств, установ, господарчих товариств і підрозділів цих структур, які відповідають за організацію та вирішення пов'язаних із футболом питань на своїй території або у певній галузі та поділяють мету, статутні завдання ФФУ, бажають сприяти її діяльності.

Зараз колективними членами ФФУ є 27 регіональних федерацій і 16 асоціацій.

Рішення про виключення колективного або індивідуального члена приймає Конгрес ФФУ. За виключення мають проголосувати щонайменше 3/4 делегатів Конгресу, за умови присутності на засіданні не менше половини від загальної кількості делегатів.

Тимчасове припинення (призупинення) членства:

- 1) якщо на думку Виконкому ФФУ колективний або індивідуальний член неодноразово припускався істотних порушень статутів або положень, рішень ФФУ, УЄФА, ФІФА, прийнятих відповідно до них, Виконком має право тимчасово припинити (призупинити) членство цього колективного члена, і це рішення набуває чинності одразу після його прийняття.

- 2) питання тимчасового припинення членства передаються на розгляд чергового Конгресу, який приймає рішення про виключення

колективного або індивідуального члена, скасування або продовження тимчасового припинення її членства.

Товариство «Україна» займається фізкультурно-оздоровчою роботою у виробничій і соціально-побутовій сферах, проводить масові спортивні змагання, а також бере участь у міжнародних спортивних змаганнях майже з усіх видів, які входять до програми Олімпійських ігор.

Добровільне спортивне товариство «Гарт» проводить свою роботу серед учнівської та студентської молоді, об'єднує професійні, навчально-виховні й вищі навчальні заклади, організовує масові спортивні змагання, поєднуючи спорт з інтелектуальним, духовним і естетичним вихованням.

Спортивне товариство «Колос» охоплює сільське населення. Пріоритетним напрямом його роботи є реформування організаційних основ фізкультурно-спортивного руху, що передбачає створення в сільській місцевості територіальних фізкультурно-спортивних клубів, забезпечення їх адміністративної та господарської самостійності, впровадження ефективних форм, методів і засобів фізкультурно-спортивної діяльності й видів спорту з урахуванням регіональних особливостей, традицій і економічних чинників.

Відомчі спортивні товариства «Динамо» та ЦСКА здійснюють масову фізкультурно-спортивну роботу серед робітників органів внутрішніх справ, військовослужбовців, особового складу правоохоронних органів, військових формувань і членів їх сімей. Ці товариства створюють регіональні центри, клуби й оборонно-спортивні табори з фізичної підготовки молоді до служби в Збройних Силах України.

11 ДІЯЛЬНІСТЬ ІНОЗЕМНИХ І МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

11.1 Поняття міжнародної організації. **Міжнародний комітет Червоного Хреста**

11.2 Національний олімпійський комітет

11.3 Інші міжнародні організації

11.1 Поняття міжнародної організації. **Міжнародний комітет Червоного Хреста**

У сучасних міжнародних відносинах міжнародні організації відіграють значну роль як форма співпраці держав та багатосторонньої дипломатії. Виникнення міжнародних організацій у XIX ст. –

відображення та наслідок об'єктивної тенденції до інтернаціоналізації багатьох аспектів життя суспільства.

Значення міждержавних організацій для регулювання міжнародного життя незмірно більше, бо проявляють себе двояко: з одного боку, утворюють поле кооперативної або конфліктної взаємодії між державами-членами, а з іншого боку – виступають специфічно діючими акторами на міжнародній арені і, отже, самостійно впливають на динаміку розвитку міжнародних відносин.

На початку ХХ ст. існувало приблизно три десятки міждержавних організацій. Їх число стало швидко зростати після другої світової війни і досягло піка в середині 80-х років ХХ ст. – майже 400, після чого скоротилося приблизно на третину. На початку ХХІ ст. існувало понад 250 міждержавних організацій, що розрізняються:

- 1) за колом учасників (всесвітні, континентальні, регіональні),
- 2) функціональним призначенням (загальної і спеціальної компетенції), порядком вступу нових членів (відкриті та закриті),
- 3) характером повноважень (засновані на традиційному приведенні до загального знаменника позицій країн-членів і такі, що мають елементи позанаціональності).

Загальними тенденціями розвитку міждержавних організацій вважається:

- ❖ по-перше, посилення регіональних аспектів діяльності, що дозволяє сфокусуватись на більш конкретних проблемах;
- ❖ по-друге, значне зростання числа організацій спеціальної компетенції для регулювання специфічних сфер міжнародної взаємодії;
- ❖ по-третє, більш часте і більш широке наділення міждержавних організацій наднаціональними повноваженнями.

Масштаби, характер і глибина впливу міждержавних організацій на міжнародно-політичне життя варіюються в досить широких межах.

Починаючи зі створення у 1815 р. Центральної комісії навігації по Рейну, міжнародні організації мають власну компетенцію та повноваження. Новим етапом у розвитку було утворення перших міжнародних універсальних організацій – Всесвітньої телеграфної спілки (1865 р.) та Всесвітньої поштової спілки (1874 р.), які мали постійну структуру. Серед цих організацій розрізняються міжурядові та неурядові міжнародні організації.

Міжнародна міжурядова організація – це об'єднання держав, яке створене на постійній основі згідно з договором, що визначає цілі, принципи та компетенцію цієї організації, має спільні органи, а також міжнародні права й обов'язки в обсязі, встановленому в її установчому акті та необхідному для здійснення співпраці між державами-членами у відповідній сфері міжнародних відносин.

Міжнародна неурядова організація – це об'єднання громадських організацій, юридичних та фізичних осіб для вирішення спільних питань, визначених статутами цих організацій.

Нині у світі нараховується більше чотирьох тисяч міжнародних організацій, із них – близько 300 міжурядових.

Постійний характер міжнародних організацій, що відрізняє їх від міжнародних конференцій, *закріплюється їх статутами* або іншими установчими актами. Такими є багатосторонні договори, які, як правило, безстрокові. Постійний характер міжнародних організацій відображається також і в тому, що у структурі їх органів поруч із органами, що *працюють у сесійному порядку*, є один або декілька органів, *діючих постійно*.

Розвиток міждержавних зв'язків, поширення міжнародної співпраці на нові галузі діяльності держав зумовлює збільшення чисельності та *зростання ролі міжнародних організацій у сучасному світі*.

Класифікація міжнародних організацій може здійснюватися за різними ознаками (соціально-політичними, географічними та ін.).

Серед міжнародних організацій розрізняють *універсальні*, які прагнуть до глобального охоплення держав, та регіональні організації. За умови, щодо їх компетенції не входить вирішення питань підтримання міжнародного миру та безпеки, можуть створюватися і міжрегіональні організації; вони становлять окрему категорію держав різних районів земної кулі, набувають певного вигляду, що залежить від сфери їх діяльності та складу, який не підлягає розширенню. Внаслідок цього такі організації не належать до числа універсальних.

Розрізняють також *відкриті* організації, вступити до яких може будь-яка зацікавлена держава, що визнає статут відповідної організації та зобов'язується його виконувати, та закриті міжнародні організації, у які певні держави не приймаються через ті чи інші причини.

Сукупність норм, що регламентують правове положення та діяльність міжнародних організацій, створює особливу галузь сучасного міжнародного права – *право міжнародних організацій*.

Юридична природа міжнародних організацій визначається насамперед тим, що вони *мають міждержавний характер, і є добровільними об'єднаннями*. Цілі та принципи, порядок діяльності та обсяг компетенції кожної такої організації встановлюються за угодою членів (статутом або іншим установчим актом).

Припинення діяльності організації також відбувається шляхом узгодженого волевиявлення членів. Часто ліквідація організації здійснюється шляхом підписання протоколу про розпуск. Так була ліквідована Рада економічної взаємодопомоги (РЕВ). 28 червня 1991 р. у Будапешті країни – члени РЕВ підписали Протокол про розформування організації, що проіснувала понад 40 років. Для врегулювання майнових суперечок та претензій був створений ліквідаційний комітет.

Діяльність міжнародних організацій не має суперечити основним принципам міжнародного права. У межах своєї компетенції міжнародна організація виконує такі функції: інформаційну, контрольну, оперативну, нормотворчу та ін.

За правовим статусом та специфікою діяльності *на території України можна виділити такі види організацій:*

- 1) представництва міжнародних організацій в Україні;
- 2) національні організації України – члени міжнародних організацій;
- 3) філії та представництва іноземних організацій, які діють на території України.

Представництва міжнародних організацій в Україні мають певні особливості у своєму правовому статусі. Представництва міжнародних міжурядових організацій, як правило, *мають статус дипломатичних місій*. Але й представництва неурядових організацій теж можуть мати аналогічний статус.

Щоб скласти повне уявлення про такі представництва, звернемося до взаємовідносин між Україною та **Міжнародним комітетом Червоного Хреста (МКЧХ)**.

Згідно зі статутом від 24 червня 1998 р. МКЧХ, заснований у Женеві 1863 р. і офіційно визнаний Женевськими конвенціями і Міжнародними конференціями Червоного Хреста, є незалежною гуманітарною організацією, що володіє особливим статусом.

Комітет – одна зі складових частин Міжнародного руху Червоного Хреста й Червоного Півмісяця. Міжнародний рух Червоного Хреста й Червоного Півмісяця (Рух) називається також Міжнародним Червоним Хрестом.

Будучи асоціацією, діяльність якої визначається ст. 60 і наступними статтями Цивільного кодексу Швейцарії, МКЧХ *є юридичною особою*. Штаб-квартира МКЧХ розташована у Женеві.

Роль МКЧХ полягає в такому:

а) відстоювати й поширювати основні принципи Руху: гуманність, неупередженість, нейтральність, незалежність, добровільність, єдність та універсальність;

б) *визнавати кожне нове або реорганізоване національне суспільство*, що задовольняє усім умовам визнання, викладеним у статуті Руху, а також повідомляти інші товариства про факт визнання;

в) *виконувати завдання, покладені на нього Женевськими конвенціями*, сприяти точному дотриманню положень міжнародного гуманітарного права, застосовуваного під час збройних конфліктів, і приймати будь-які скарги стосовно передбачуваних порушень цього права;

г) *намагатися завжди забезпечувати захист і допомогу жертвам таких подій* і їхніх прямих наслідків як серед військовослужбовців, так і серед цивільного населення як нейтральна установа, гуманітарна діяльність якої в основному здійснюється під час міжнародних та інших збройних конфліктів, а також під час внутрішнього безладу і хвилювань;

д) *передбачати збройні конфлікти, брати участь у навчанні медичного персоналу та підготовці медичного устаткування у взаємодії з Національними товариствами, військовими й цивільними медичними службами й іншими компетентними органами;*

е) роз'яснювати положення міжнародного гуманітарного права, застосовуваного у період збройних конфліктів, і поширювати знання про нього, а також сприяти його розвитку;

МКЧХ звільняється від усіх непрямих податків за придбання великих партій товарів, призначених для офіційного користування, і закупівлі товарів для програм допомоги МКЧХ у країні перебування або в іншій країні. МКЧХ звільняється від мита і митних зборів або інших подібних сплат, а також від обмежень та заборон на імпорт, експорт чи транзит через Україну речей для офіційного користування і програм МКЧХ з надання допомоги в Україні чи іншій країні. МКЧХ, зокрема, звільняється від зборів за переліт і посадку літаків, що перевозять вантажі для надання допомоги в Україні або транзитом.

Статус членів делегації:

1. Члени Місії (не є громадянами України), які мають контракт із штаб-квартирою МКЧХ у Женеві, а також їхні сім'ї мають той самий статус, що й члени дипломатичних місій.

2. Вони користуються імунітетом від арешту чи затримання і арешту багажу, що їм належить, а також від судового наказу будь-якого рівня щодо всього сказаного, написаного або скоєного ними під час виконання службового обов'язку, імунітетом від будь-якого судового переслідування, навіть після того, як вони припинили роботу в делегації. Вони не можуть виступати свідками.

3. Їхні приватні помешкання, транспортні засоби, документи, рукописи та інші власні речі є недоторканими.

4. Члени Місії, які не є громадянами України, та їхні сім'ї звільняються від усіх імміграційних обмежень, правил реєстрації іноземних громадян та військового обов'язку в країні перебування.

5. Обійнявши посаду, члени Місії, які не є громадянами України, мають право ввозити свої особисті речі без обкладення митом. Усі вони мають також право на імпорт без мита транспортного засобу для власного користування. Під час від'їзду вони користуються такими самими пільгами.

6. Члени Місії, які не є громадянами України, мають право на продаж особистих речей в Україні за таких самих умов, що й члени дипломатичних місій.

7. У разі внутрішніх заворушень чи внутрішнього конфлікту, членам Місії, які не є громадянами України, та їхнім родичам надаються потрібні засоби для виїзду з країни, якщо вони того бажають, засобами, які, на їхню думку, є якнайшвидшими і якнайбезпечнішими.

8. Члени Місії, які не є громадянами України, користуються під час обміну валют тими самими пільгами, що й члени дипломатичних місій.

9. Члени Місії, які не є громадянами України, звільняються від усіх податків на заробітну плату та інші винагороди, що сплачує Місія МКЧХ або які надходять з-за меж України.

10. Члени Місії, які є громадянами України, не мають імунітету, пільг та засобів за винятком імунітету від судового переслідування щодо дій, учинених ними під час виконання своїх службових обов'язків.

11. Члени Місії зобов'язуються поважати чинні закони і постанови з моменту прибуття до країни та можуть користуватися їхнім захистом.

На відміну від Міжнародного комітету Червоного Хреста, який є міжнародною організацією і представлений в Україні Місією, **Товариство Червоного Хреста України** – це національна організація, яка діє на підставі відповідного закону.

Товариство Червоного Хреста України (далі – Товариство) є всеукраїнською добровільною громадською гуманітарною організацією.

Товариство:

❖ допомагає державі у наданні медичної і гуманітарної допомоги під час збройних конфліктів та в мирний час,

❖ бере участь у наданні міжнародної допомоги у разі катастроф і надзвичайних ситуацій,

❖ забезпечує медико-соціальну допомогу найменш соціально захищеним верствам населення.

Діяльність Товариства Червоного Хреста України *ґрунтується на:*

1. Конституції України,

2. Женевських конвенцій 1949 р. про захист жертв війни

3. та Додаткових протоколах до них 1977 р.

4. на інших міжнародних договорів України, згоду на обов'язковість яких надає Верховна Рада України, Законів України «Про Товариство Червоного Хреста України», «Про символіку Червоного Хреста і Червоного Півмісяця в Україні» та інших прийнятих відповідно до них нормативно-правових актів.

Товариство Червоного Хреста України – єдине в Україні Національне товариство Червоного Хреста, що діє на всій території України, створює місцеві організації, через які здійснює свою діяльність відповідно до статуту Товариства та закону.

Товариство у процесі своєї діяльності здійснює такі **функції:**

– здійснює збір різних видів гуманітарної допомоги від юридичних і фізичних осіб України, іноземних осіб, осіб без громадянства, міжнародних організацій для адресатів на території України. Види адресатів і адресної допомоги Товариство визначає самостійно відповідно до своїх статутних завдань і цілей згідно із законодавством України;

– бере участь у розподілі гуманітарної допомоги, отриманої із зазначених вище джерел;

– здійснює діяльність надання допомоги пораненим, хворим та іншим особам, які постраждали під час збройних конфліктів;

– співпрацює із закладами охорони здоров'я України, епідеміологічною службою України, спеціалізованими підрозділами уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків

Чорнобильської катастрофи і медичною службою Збройних сил України; співпрацює з державними органами з питань розміщення, транспортування, медичного та іншого обслуговування суб'єктів гуманітарної допомоги;

– *співпрацює з державними органами системи соціального забезпечення стосовно питань надання допомоги соціально незахищеним верствам населення;*

– *отримує, реєструє, зберігає і надає інформацію про жертви стихійного лиха або збройних конфліктів;*

– *створює загони першої допомоги під час збройних конфліктів і стихійного лиха, здійснює пошук поранених і загиблих унаслідок катастроф, стихійних лих, збройних конфліктів, встановлює місця їх поховання, надає допомогу в цьому державним установам;*

– *організовує роботу недержавної добровільної служби невідкладної допомоги Товариства, забезпечує життєдіяльність таборів для поранених та потерпілих і надає населенню в конкретній надзвичайній ситуації потрібну безоплатну санітарну та медико-соціальну допомогу;*

– *сприяє органам державної влади та органам місцевого самоврядування у транспортуванні, прийнятті та розміщенні евакуйованого населення і біженців, наданні їм безоплатної медико-соціальної допомоги;*

– *організовує роботу служби розшуку Товариства, яка є складовою частиною Товариства, здійснює розшук осіб, які пропали безвісти, допомагає встановлювати зв'язки між членами сімей, роз'єднаних унаслідок збройних конфліктів чи виникнення надзвичайних ситуацій, сприяє воз'єднанню сімей, розшукує могили захисників Батьківщини, які загинули і поховані за межами України;*

– *бере участь у виконанні Національної і місцевих (регіональних) програм розвитку донорства крові та її компонентів; разом з органами і закладами охорони здоров'я здійснює роботу щодо залучення громадян до лав донорів крові та її компонентів;*

– *надає безоплатну санітарну та медико-соціальну допомогу самотнім непрацездатним громадянам похилого віку, дітям-сиротам, інвалідам, безпритульним, немічним та іншим соціально незахищеним верствам населення, які потребують турботи і підтримки, як у межах пожертвувань та гуманітарної допомоги, так і за рахунок створюваних Товариством добродійних, благодійних фондів;*

– *сприяє реалізації загальнодержавних та місцевих програм, спрямованих на охорону здоров'я і надання допомоги незахищеним малозабезпеченим верствам населення, співпрацює для виконання цих завдань з іншими організаціями та установами.*

Товариство, його місцеві організації, створені ними підприємства звільняються від сплати податків та інших платежів згідно із законодавством.

Товари та матеріальні цінності, які надходять, у тому числі і з-за кордону, Товариству, його органам та місцевим організаціям як гуманітарна чи добродійна допомога, тобто без мети одержання прибутку, розподіляються і використовуються Товариством, його органами та місцевими організаціями безоплатно виключно для виконання статутних завдань Товариства. За такі товари та матеріальні цінності не сплачуються поатки, мито і митні збори відповідно до законодавства.

На всіх працівників Товариства, які працюють за трудовим договором у системі Товариства, поширюється законодавство України про працю, соціальне забезпечення і соціальне страхування. Правове регулювання відпусток працівників Товариства здійснюється згідно із законодавством.

Медичні працівники патронажної служби Товариства мають право на щорічні додаткові відпустки за роботу в шкідливих і важких умовах праці та за особливий характер праці. Порядок надання таких відпусток, їх тривалість та умови оплати встановлює Кабінет Міністрів України.

Товариство самостійно вирішує питання визначення умов та оплати праці працівників органів і місцевих організацій, які працюють за трудовими договорами (угодами, контрактами), та заохочення добровольців згідно із законодавством про оплату праці.

З керівниками структурних підрозділів та іншими відповідальними працівниками Товариства укладаються трудові договори у формі контракту відповідно до Кодексу законів про працю України та статуту Товариства.

11.2 Національний олімпійський комітет

Національний олімпійський комітет України (НОК) – неприбуткова всеукраїнська громадська організація, з необмеженим часом дії, що діє згідно з Конституцією України, Олімпійською хартією, Законом України «Про об'єднання громадян», чинним законодавством України.

Емблема НОК України є неподільною композицією, що складається з олімпійських кілець синього кольору, які розташовуються над малим Державним гербом України золотого кольору на синьому фоні. Емблема НОК України затверджена Виконавчим комітетом МОК 15 червня 1992 р., зареєстрована як знак для товарів і послуг НОК України і охороняється законом.

Використання атрибутів НОК України має сприяти розвитку олімпійського руху і не принижувати його гідності: будь-який зв'язок між атрибутами НОК України і товарами або послугами забороняється, якщо такий зв'язок не відповідає фундаментальним принципам Олімпійської хартії, Статуту або ролі НОК України.

Держава і засновники не несуть відповідальності за зобов'язаннями НОК України, так само як і НОК України не відповідає за зобов'язаннями держави і засновників.

НОК України здійснює свою діяльність на території України. НОК України має місцеві осередки, які створюються за територіальним принципом. Місцеві осередки у своїй діяльності керуються Статутом НОК і своїми положеннями, прийнятими їхніми вищими керівними органами та затвердженими Виконкомом.

Офіційною мовою НОК України є українська, а в міжнародних відносинах використовуються офіційні мови МОК.

Метою діяльності НОК України є:

- ❖ розвиток, зміцнення та захист олімпійського руху в Україні,
- ❖ сприяння духовному взаємозбагаченню людей,
- ❖ поширення обміну цінностями національної культури під знаком ідей і принципів олімпізму, у співробітництві з державними, громадськими та іншими організаціями на засадах незалежності та доброї волі в інтересах спорту й олімпійського руху та захист інтересів своїх членів.

НОК України має виключне право представляти Україну в Олімпійських іграх та на регіональних, континентальних і світових комплексних змаганнях, які відбуваються під патронатом МОК. Крім того, НОК України зобов'язаний брати участь в іграх Олімпіад шляхом направлення атлетів.

НОК України формує, організовує та очолює відповідні делегації на Олімпійські ігри і на регіональні, континентальні та світові комплексні спортивні змагання, що відбуваються під патронатом МОК та ЄОК. НОК України вирішує питання про заявки атлетів, що пропонуються відповідними НСФ з олімпійських видів спорту. Такий відбір має базуватися не тільки на спортивних досягненнях атлета, а й також на його здатності бути прикладом спортивній молоді України. НОК України має забезпечити, щоб такі заявки, запропоновані НСФ з олімпійських видів спорту, відповідали у повному обсязі положенням Олімпійської хартії.

НОК України дбає про екіпіровку, проїзд та розміщення членів своїх делегацій на Олімпійських іграх. НОК України укладає на користь останніх контракти відповідного страхування, що покриває ризик від нещасних випадків (смерті, інвалідності, хвороби, медичних і фармакологічних витрат) та цивільної відповідальності перед третіми особами, а також несе відповідальність за поведінку членів своїх делегацій.

НОК України ставить перед собою такі завдання:

- розвивати і захищати олімпійський рух в Україні;
- забезпечувати дотримання та виконання норм і правил Олімпійської хартії в Україні, положень Етичного кодексу МОК;
- сприяти зміцненню авторитету і підвищенню престижу українського спорту на міжнародній арені;

- захищати інтереси олімпійського руху України у відносинах з міжнародними спортивними організаціями;
- сприяти діяльності суб'єктів олімпійського руху в Україні,
- сприяти вивченню і збереженню олімпійської історії і традицій України шляхом поширення олімпійської освіти і культури;
- співпрацювати з національними та міжнародними урядовими і неурядовими структурами з метою виконання статутних завдань;
- брати участь у програмах олімпійської солідарності;
- здійснювати справедливий відбір та комплектування складу олімпійської команди;
- забезпечити виконання положень Всесвітнього антидопінгового кодексу, брати участь у боротьбі проти використання у спорті заборонених речовин і процедур та брати участь у міжнародній боротьбі проти наркоманії;
- сприяти підготовці олімпійських резервів та розвитку спорту вищих досягнень і спорту для всіх в Україні;
- сприяти підготовці спортсменів для участі у спортивних заходах на національному та міжнародному рівнях;
- пропагувати основні принципи олімпізму на національному рівні та сприяти впровадженню олімпізму у програми фізичного виховання і спорту в закладах освіти;
- сприяти проведенню Олімпійського дня України, відкритого для іноземних спортсменів та представників української діаспори;
- сприяти гармонійному розвитку фізичних та моральних якостей людей, зміцненню їх здоров'я;
- вважати своїм обов'язком боротьбу проти будь-яких форм насильства та дискримінації в спорті стосовно будь-якої організації або особи за расовою, релігійною, політичною, статевою або іншими ознаками, що є несумісним із належністю до олімпійського руху, діяти в душі взаєморозуміння, дружби, солідарності та чесної гри;
- брати участь у дослідницькій та освітній діяльності в галузі спорту,
- захищати виключні права МОК на використання олімпійського символу, прапора, гасла, емблеми та гімну, а також в інтересах МОК забезпечити захист найменувань «Олімпійський» та «Олімпіада»;
- всіляко заохочувати, за допомогою відповідних заходів, підвищення ролі жінок у спорті на всіх рівнях і в усіх структурах, особливо у виконавчих органах національних і міжнародних спортивних організацій шляхом суворого дотримання принципу рівноправ'я чоловіків та жінок;
- протидіяти будь-якому політичному або комерційному зловживанню спортом або атлетами;
- стежити за тим, щоб заходи, які проводяться під патронатом НОК України, відбувалися в умовах, що демонструють відповідальну турботу про навколишнє середовище;

- *зберігати свою автономність* та протистояти будь-якому тиску, включаючи тиск політичного, економічного та релігійного походження, що може заважати НОК України дотримуватися положень Олімпійської хартії.

Членство в НОК України є добровільним і може бути індивідуальним, почесним та добродійним.

Індивідуальними членами НОК України можуть бути громадяни України, які досягли 18 років, визнають Статут НОК України і Олімпійську хартію, підтримують його діяльність. Члена НОК України персонально не відповідають за борги та обов'язки НОК України.

До складу НОК України обираються фізичні особи:

- ❖ *представники національних федерацій України з олімпійських видів спорту (по два від кожної), які утворюють більшість на Генеральній асамблеї та у Виконкомі;*

- ❖ *атлети – учасники Олімпійських ігор (п'ятнадцять осіб), які повинні залишити НОК України після закінчення третьої олімпіади з моменту останніх Олімпійських ігор, в якій вони брали участь;*

- ❖ *представник (один) Олімпійської академії України;*

- ❖ *представники (по одному) фізкультурно-спортивних товариств і організацій, а також організацій управління фізичною культурою та спортом Міністерства оборони та Міністерства освіти;*

- ❖ *представники інших суб'єктів олімпійського руху в Україні.*

Будь-який член НОК України, котрий іде у відставку, за пропозицією Виконкому може бути обраним Генеральною асамблеєю *почесним членом НОК України за особливі заслуги*. Почесні члени запрошуються для відвідування засідань Генеральної асамблеї та інших заходів, що проводяться під егідою НОК України, де вони мають право консультативного голосу.

За пропозицією Виконкому Генеральна асамблея може обрати *членом-доброчинцем* НОК України високоповажних осіб, які зробили вагомий внесок у розвиток олімпійського руху в Україні. Вони запрошуються для відвідування засідань Генеральної асамблеї та інших заходів, що проводяться під егідою НОК України. Члени-доброчинці не мають права голосу.

Кожний індивідуальний член НОК України має один голос.

Повноваження та термін дії мандатів членів НОК України затверджуються на звітно-виборних сесіях Генеральної асамблеї на кожні наступні чотири роки. Члени НОК України виконують свої обов'язки на громадських засадах, але їм компенсуються витрати на проїзд, проживання та ін. під час виконання своїх обов'язків.

Членство у НОК України припиняється у разі:

- *закінчення повноважень* відповідного представництва;
- *виключення на підставі рішення* Генеральної асамблеї за систематичне невідвідування її засідань, а також за невиконання інших членських обов'язків;

- *ліквідації НОК України;*

- припинення діяльності федерації або організації, яка рекомендувала члена до складу НОК України;
- *добровільного письмового прохання про відставку* на ім'я президента. Перед тим, як прийняти відставку,;
- *визнання судом члена НОК України недієздатним* або таким, який зник безвісти;
- *смерті*.

Член, почесний член або член-добročинець, виключений із МОК, не може бути членом НОК України.

Член НОК України, права й інтереси якого, на його думку, порушені будь-яким виборним органом чи посадовою особою НОК України, має право оскаржити таке рішення до відповідної комісії, Виконкому, Генеральної асамблеї. Рішення Генеральної асамблеї можна оскаржувати протягом 21 дня до Міжнародного спортивного арбітражного суду.

11.3 Інші міжнародні організації

Одним із перших відділень іноземних організацій в Україні було Українське відділення неурядової організації **«Міжнародний центр наукової культури – Всесвітня лабораторія»**. 29 липня 1991 р. Кабінет Міністрів УРСР своєю постановою № 111 затвердив Положення про Українське відділення неурядової організації **«Міжнародний центр наукової культури – Всесвітня лабораторія»**.

Українське відділення Всесвітньої лабораторії отримало статус науково-дослідної установи, яка здійснює на території республіки діяльність, що впливає із цілей та завдань цієї організації стосовно виконання міжнародних проектів у галузях науки, техніки, екології, медицини, освіти та ін. Відділення об'єднує зусилля вітчизняних і зарубіжних учених та спеціалістів для розв'язання актуальних для республіки проблем, залучає науковий потенціал України для роботи за міжнародними проектами.

Завдання:

- *надання правової допомоги* громадянам у галузі правозахисного законодавства;
- *надання матеріальної допомоги* багатодітним сім'ям, інвалідам, самотнім, особам похилого віку;
- сприяння гуманізації умов утримання підлітків і дорослих у місцях, призначених для виконання покарань;
- *захист невід'ємних прав військовослужбовців* та їх сімей;
- *участь у міжнародних акціях щодо захисту прав людини*;
- *розповсюдження серед населення ідей*, викладених у Загальній декларації прав людини, інших документах правозахисного змісту.

Але, мабуть, найбільш розгалуженою та впливовою є мережа фондаций, заснованих Джорджем Соросом, зокрема **Міжнародний фонд «Відродження» («фонд Сороса»)**.

Джордж Сорос народився у Будапешті в 1930 р. 1947 р. вів емігрував до Англії, де закінчив Лондонську школу економіки. У 1956 р. переїхав до США, де успішно працював на фінансових ринках і зрештою став одним із найбагатших людей світу. Ще під час навчання у Лондонській школі економіки Дж. Сорос ознайомився з працями філософа Карла Поппера, які мали винятковий вплив на спосіб його мислення, а пізніше – на його благодійну діяльність.

Першу фундацію – Фонд відкритого суспільства – Дж. Сорос заснував у Нью-Йорку 1979 р., першу Східноєвропейську фундацію – в Угорщині 1984 р. Нині він фінансує мережу фондаций, які працюють у 31 країні Центральної та Східної Європи і колишнього Радянського Союзу, а також у Південній Африці, Гаїті і США. Діяльність фондаций спрямована на розбудову і підтримку інфраструктури відкритого суспільства. Джордж Сорос написав книги «Алхімія фінансів» (1987), «Відкриваючи радянську систему» (1990), «Гарантія демократії» (1991) та ін. Він є також автором багатьох статей про політичні та економічні зміни в Європі та колишньому Радянському Союзі.

Міжнародний фонд «Відродження» засновано у квітні 1990 р. Він належить до мережі фондаций Джорджа Сороса, що складається з національних і регіональних фондів більша, ніж у тридцяти країнах світу, переважно у Центральній і Східній Європі та на території колишнього Радянського Союзу. Ці фонди об'єднує спільна **мета** – *підтримувати правничі, медійні, освітні, інформаційні, медичні, соціальні ініціативи, що сприяють розвитку й утвердженню відкритого суспільства.*

Є найбільшою національною добродійною громадською організацією в Україні. Завдання Фонду:

- 1) *фінансово та організаційно сприяти становленню демократичного, відкритого суспільства в Україні шляхом підтримки значущих для його розвитку громадських ініціатив,*
- 2) *сприяти розвиткові європейської інтеграції, посиленню впливу громадянського суспільства та його контролю за владою, системі громадського правозахисту,*
- 3) *утвердженню принципу верховенства права в Україні, проведенню пенітенціарної реформи,*
- 4) *розвиток громадської активності національних меншин,*
- 5) *реформи у сферах освіти, охорони здоров'я, видавничій справі,*
- 6) *проведення справедливих і чесних виборів тощо.*

Пріоритети Фонду визначають Правління і Програмні ради, до складу яких входять авторитетні українські громадські діячі, фахівці, у галузях, яких фонд здійснює свою безпосередню діяльність: громадянське суспільство, верховенство права, освіта, ЗМІ, охорона здоров'я тощо.

Правління Фонду є головним громадським органом МФВ і формує стратегію діяльності всієї організації.

МФВ постійно інформує громадськість про свої програми та конкурси через Переважну більшість грантів розподіляє між недержавними організаціями. Зазвичай фонд «Відродження» попередньо оголошує конкурс проектів, спрямованих на реалізацію запланованих програм МФВ. Фонд надає гранти тим організаціям, проекти яких стали переможцями конкурсів. Водночас розглядає звернення громадян про фінансування різноманітних проектів, завдання яких збігаються із метою Фонду.

Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) – є утворенням, що займає найважливіше місце в архітектурі європейської безпеки. Значення Організації з безпеки обумовлене не стільки унікальністю її організаційної структури, скільки тим фактом, що залишається єдиною своєрідною спробою створення загальноєвропейської системи колективної безпеки.

Організація з безпеки в Європі *охоплює країни* Співдружності незалежних держав, країни Центральної і Східної Європи, Західної Європи (які належать і до Європейського співробітництва, НАТО), а також США і Канаду. Такий склад учасників додає Організації з безпеки в Європі яскраво виражений євроатлантичний характер, визначаючи зону її відповідальності від Ванкуверу до Владивостока. З січня 1992 року членом Організації з безпеки і співробітництва в Європі є Україна.

Участь України визначається сферою діяльності Організації з безпеки і співробітництва в Європі, що здійснюється в **основних напрямках**:

❖ *по-перше, мирне врегулювання спорів*, раннє попередження, запобігання конфліктів, регулювання криз, постконфліктне відновлення. Україна бере участь у здійсненні миротворчої операції на Балканах і докладає певних зусиль для вирішення молдавсько-придністровського протистояння та інших конфліктних ситуацій на просторах Співдружності;

❖ *по-друге, інтенсифікація субрегіонального співробітництва* – відносно новий вид діяльності ОБСЄ, який спирається на платформу безпеки, засновану на співробітництві, оперативний документ, включений у Хартію європейської безпеки.;

❖ *по-третє, людський вимір* що варіюється від контролю за дотриманням прав людини й основних свобод, демократії і верховенства закону, захисту прав національних меншин та проведення семінарів по підвищенню кваліфікації суддів і співробітників адміністративних органів влади – до спостереження за виборами і координації дій різних неурядових організацій

Важливою регіональною міжнародною організацією є **Рада Європи**. Основною статутною умовою для вступу країни до Ради Європи є визнання державою-кандидатом принципу верховенства права, зобов'язання забезпечувати права та основні свободи людини всім особам,

які перебувають під її юрисдикцією, ефективно співпрацювати з іншими державами з метою досягнення мети.

Україна заявила про бажання приєднатися до Ради Європи. Верховній Раді України надано статус *«спеціально запрошеного гостя»* в Парламентській асамблеї Ради Європи. Ще в середині 90-х років ХХ ст. в Києві відкрито Центр інформації та документації Ради Європи. Верховна Рада України ухвалила Закон України про приєднання до Статуту Ради Європи. Членство України в Раді Європи надало їй можливість *безпосередньо брати участь у формуванні спільної політики європейських держав*, спрямованої на розв'язання проблем, що виникають у розвитку суспільства, сприяти створенню загальноєвропейської правової та культурної єдності.

Найважливішим всесвітнім об'єднанням є **Організація Об'єднаних Націй**. Штаб-квартира ООН – Нью-Йорк. *Україна є однією з держав-засновниць ООН*. Вплив ООН на сучасні міжнародні відносини визначається основними факторами: ООН є найпредставницький форум для дискусій між державами з актуальних проблем міжнародного розвитку; Статут ООН є фундаментом сучасного міжнародного права, своєрідний загальновизнаний кодекс поведінки держав та їх взаємин на сучасному етапі; ООН важливий механізм міжнародної нормотворчості, займає особливе місце серед інших організацій – джерел міжнародного права.

Організація Об'єднаних націй має три головні інститути (органи): Генеральна Асамблея, Рада Безпеки і Секретаріат. Спеціалізовані, допоміжні органи Економічна і Соціальна Рада та Міжнародний Суд. Членами ООН є 188 країн із майже 230 країн світу. Із завершенням ХХ ст. – століття небувалого протистояння ідеологій, поділу світу на дві ворогуючі частини, завершувалась історія біполярного світу. Сучасний світ – світ ХХІ століття – став поліфонічним, надзвичайно строкатим політично і тому більш безпечним, але менш керованим. Загроза всесвітньої ядерної епідемії поступилася місцем вірусам локальних кровопролитних конфліктів. У такій ситуації роль ООН як *світового арбітра*, зовнішньополітичного фактору всепланетного масштабу, ключового механізму збереження миру та реалізації незаперечних принципів політики мирного співіснування залишається як ніколи актуальною.

Організація Об'єднаних націй, переобтяжена спадщиною минулого, не встигає за світом, що безперервно змінюється. Документи і концепції, розроблені 30–50 років тому, далеко не завжди можуть спрацювати. Учасники Самміту Тисячоліття окреслили ряд невідкладних питань, що стоять перед народами світу і якими має займатися ООН. Їх головна мета: зробити ХХІ ст. безпечнішим і справедливим.

Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури – ЮНЕСКО – має за мету сприяти співробітництву між народами з

допомогою освітніх, наукових і культурних заходів. Центром організації є Париж.

ЮНЕСКО стала спеціалізованим агентством ООН на основі договору з Економічною і Соціальною радою ООН, що схвалений Генеральною Асамблеєю ООН. Сфера діяльності ЮНЕСКО по лінії інтелектуального, культурного співробітництва полягає в наданні фінансової допомоги міжнародним неурядовим організаціям в реалізації питань науки і технологій, створенні ряду дослідних центрів (Європейська ядерна дослідна організація; Міжнародна організація дослідження мозку; Міжнародна організація дослідження клітини та ін.). Україна є членом ЮНЕСКО з моменту її заснування.

Всесвітня організація охорони здоров'я займається заходами, спрямованими на досягнення глобально якнайкращого рівня здоров'я. Її центр знаходиться в Женеві. Україна є членом Всесвітньої організації охорони здоров'я. Діяльність організації почалась ще в кінці 40-х років ХХ ст. на основі договору з Економічною і Соціальною Радою ООН. Тоді ж в Нью-Йорку на Міжнародній конференції здоров'я прийнято статут.

Діяльність Всесвітньої організації охорони здоров'я здійснюється в *основних напрямках*: контроль і боротьба з інфекційними хворобами, охорона здоров'я і сприяння поліпшенню стану здоров'я, допомога національним службам здоров'я; профілактика, що тісно поєднана з екологією; технічна допомога.

Міжнародне агентство з атомної енергії – МАГАТЕ сприяє безпечному мирному застосуванню атомної енергії. Її штаб-квартира – Відень (Австрія). Свій початок веде з середини 50-х років ХХ ст., коли на пропозицію президента США Дуайта Ейзенхауера створено міжнародну організацію, яка займалася б суто мирним застосуванням атомної енергії. ООН схвалила основні принципи діяльності. 70 держав прийняли Статут Міжнародного агентства з атомної енергії.

Сприяючи мирному застосуванню атомної енергії, Міжнародне агентство організує ядерні дослідження та їх практичне застосування, визначає стандарти і правила безпеки та охорони здоров'я, визначає цивільні відшкодування за завданні збитки, наглядає над дотриманням правил, які запобігали б переведенню атомної енергії на військову мету, надає технічну допомогу. Після Чорнобильської катастрофи Міжнародне агентство активно трудиться над ліквідацією її наслідків.

Міжнародна організація праці займається питаннями зайнятості, умов праці і життєвого рівня працівників, Центр – Женева (Швейцарія), утворена ще Лігою націй. Після Другої світової війни окремим договором Міжнародна організація праці асоціювалася з ООН і формально стала спеціалізованим агентством ООН на основі договору з Економічною і Соціальною Радою. Україні є членом Міжнародної організації праці.

Україна активно співпрацює з широким колом міжнародних організації світового рівня.

ВИСНОВКИ

Підбиваючи підсумки, можна сказати, що громадські об'єднання є формуваннями громадян на основі їх вільного і свідомого волевиявлення та спільності інтересів, їх різновидами є громадські організації та громадські об'єднання.

Громадські об'єднання – об'єднання, створені з метою реалізації та захисту громадянських, політичних, економічних, соціальних і культурних прав, інтересів людини, які сприяють розвитку творчої активності й самостійності громадян, їх участі в управлінні державними та громадськими справами.

Право на об'єднання є невід'ємною частиною прав людини і громадянина. Воно проголошене Загальною декларацією прав людини. Конституції демократичних держав гарантують свободу створення громадських об'єднань, діяльність яких має ґрунтуватися на демократичних засадах, відповідати вимогам відкритості й гласності. Повноваження громадських об'єднань не можуть бути підставою для обмеження конституційних прав і свобод їх учасників.

Громадські об'єднання і рухи, їх діяльність є основою громадянського суспільства, системою вільних соціальних форм життєдіяльності людей, які функціонують нарівні з партійною формою соціально-політичного буття, їх соціально-політичне призначення полягає насамперед у тому, що вони допомагають людям у розв'язанні проблем повсякденного життя, відкривають широкі можливості для виявлення суспільно-політичної ініціативи, здійснення функцій самоврядування.

Розвиток громадських об'єднань і рухів – це шлях до зростання ролі громадянського суспільства, що сприяє поступовому соціально-культурному піднесенню народу та кожної особистості, демократизації, розширенню прав і свобод людини, зміцненню гарантій її захищеності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Громадські організації у дискурсі демократизації суспільства: монографія / Мін-во освіти і науки, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова; за науковою ред. В. П. Бежа; редкол.: В. П. Бех (голова), Г. О. Нестеренко та ін. К. Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. 680 с.
2. Волонтерство в Україні: загальнонаціональне дослідження. Київ, 2015. 32 с.
3. Вітковська І. М. Громадська організація: теоретичні основи визначення. *Габітус*. 2018. Вип. 6. С. 36–39.
4. Міжнародні організації. Під ред. Ю. Козак, В. Ковалевський, Н. Логвінова. К.: Центр навчальної літератури, 2019. 344 с.
5. Степаненко В. П. Громадянське суспільство: дискурси і практики. Київ: Інститут соціології НАН України, 2015. 420 с.
6. Петков С., Соболь Є., Мельник О. Волонтерські організації в Україні: адміністративно-правовий статус та організація діяльності. К.: АртЕк, 2018. 162 с.
7. Про стан розвитку громадянського суспільства в Україні: аналітична доповідь. Київ: НІСД, 2017. 56 с.
8. Стройко Т. Міжнародні організації. К.: Кондор, 2018. 250 с.
9. Шимко О. В. Громадські об'єднання і організації: навчальний посібник для студентів спеціальності «Політологія» усіх форм навчання. Краматорськ: ДДМА, 2021. 116 с.

Допоміжна література

1. Громадянське суспільство в 2018-му: нові виклики, нові завдання. Публічна дискусія до 25-річчя «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва». Київ, 6 березня 2018.
2. НДО у зовнішньому середовищі: організаційні проблеми та можливості розвитку: аналітичний звіт за результатами комплексного дослідження, проведеного на замовлення Форуму НДО в Україні. Київ, 2018. 47 с.
3. Опитування громадської думки для оцінки змін в обізнаності громадян щодо громадських організацій та їхньої діяльності. Pact Inc., 2015–2018. URL: <https://dif.org.ua/uploads/pdf/11840830095b58982de29a54.07265026.pdf>.
4. Ставлення громадян України до суспільних інститутів, електоральні орієнтації: результати соціологічного дослідження. Київ: Центр Разумкова, 2017.
5. Про діяльність громадських організацій в Україні у 2019 році: стат. зб. / Держ. служб. статистики України. Київ, 2020. 75 с.
6. Піфко О. О. Дослідження правового статусу професійних спілок в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективні напрями. *Науковий*

вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2019. № 56. Т. 1. С. 56–60.

7. Піфко О. О. Роль професійних спілок у реалізації конституційного права на страйк в Україні, Польщі та Латвії: порівняльно-правовий аналіз. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2019. № 3. С. 32–35.*

Навчальне видання

ГРОМАДСЬКІ ОБ'ЄДНАННЯ І ОРГАНІЗАЦІЇ

Конспект лекцій

для здобувачів вищої освіти спеціальності «Політологія»

усіх форм навчання

Укладач ШИМКО Олена Володимирівна

За авторською редакцією

Комп'ютерне верстання Я. О. Бершацька

114/2021. Формат 60 × 84/16. Ум. друк. арк. .
Обл.-вид. арк. . Тираж пр. Зам. № .

Видавець і виготівник
Донбаська державна машинобудівна академія
84313, м. Краматорськ, вул. Академічна, 72.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 1633 від 24.12.2003